



**T. C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI**

**YEREL HALKIN TURİZM ALGISI VE TURİZMİN
GELİŞİMİNE YÖNELİK TUTUMLARININ KİŞİLİK
TİPLERİNE GÖRE İNCELENMESİ: RİZE ÖRNEĞİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Ozan Güneş GÜNDOĞDU

**Danışman
Doç. Dr. Eren ERKİLİÇ**

**RİZE
2022**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalında, Doç. Dr. Eren ERKİLİÇ danışmanlığında, Ozan Güneş GÜNDOĞDU tarafından hazırlanan *Yerel Halkın Turizm Algısı ve Turizmin Gelişimine Yönelik Tutumlarının Kişilik Tiplerine Göre İncelenmesi: Rize Örneği* adlı bu tez çalışması, 01/08/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Unvanı, Adı SOYADI

İmza

Başkan

:

Doç. Dr. Eren ERKİLİÇ

Üye

:

Dr. Öğr. Üyesi Halil Can AKTUNA

Üye

:

Dr. Öğr. Üyesi Fazıl KAYA

ETİK BEYAN

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Yerel Halkın Turizm Algısı ve Turizmin Gelişimine Yönelik Tutumlarının Kişilik Tiplerine Göre İncelenmesi: Rize Örneği” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılacak bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

01/08/2022

Ozan Güneş GÜNDOĞDU

ÖN SÖZ

Bu çalışma Rize il genelinde, yerel halkın turizm algısı ve turizmin gelişimine yönelik tutumlarının kişilik tiplerine göre incelenmesi amacıyla, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. Eren ERKILIÇ yönetiminde bir yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Çalışmanın hazırlama sürecinde bana yol gösteren, yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Eren ERKILIÇ'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitim aşaması ve ders sürecinde bilgi, birikim ve desteklerini esirgemeyen, başta Doç. Dr. Eren ERKILIÇ olmak üzere; Doç. Dr. Gülsün YILDIRIM ve Dr. Öğr. Üyesi Elif ACUNER'e teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca bana yalnızlık ve eksiklik hissettirmeyen, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, evlatları olmaktan gurur duyduğum anneme ve babama sonsuz minnetimi sunarım.

Ozan Güneş GÜNDOĞDU

2022/RİZE

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYAN.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	VII
ABSTRACT.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
GİRİŞ	1
1. TURİZM GELİŞİMİ, YEREL HALKIN TURİZM GELİŞİMİNE YÖNELİK ALGI VE TUTUMLARI.....	3
1.1.Turizm Kavramı ve Gelişimi	3
1.2. Turizmin Etkileri.....	5
1.2.1. Sosyo-Kültürel Etkiler	7
1.2.2. Ekonomik Etkiler	11
1.2.3. Fiziksel ve Çevresel Etkiler	15
1.3. Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algı ve Desteğini Etkileyen Faktörler	20
1.3.1. Sosyo-Ekonomik Faktörler	20
1.3.2. Mekansal Faktörler	25
1.3.3. Yerel Halk ve Toplum Tipolojisi.....	25
1.3.4. Yerel Halk ve Turist İlişkisi.....	26
1.4. Yerel Halk ve Turist Arasındaki İlişki Türleri.....	27
1.4.1. Engelleyici İlişki Tipleri	27
1.4.2. Destekleyici İlişki Tipleri	28
1.4.3. Yerel Halkın Turistlere Karşı Tutumu.....	29
1.4.4. Turistlerin Yerel Halka Karşı Tutumu.....	29
1.5. Turizm Gelişimine Yönelik Tutumların Ölçülmesi.....	30
1.6. Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algı ve Desteğine İlişkin Yaklaşımlar	31
1.6.1. Sosyal Değişim Teorisi	31
1.6.2. Butler Destinasyon Yaşam Döngüsü Modeli.....	36
1.6.3. Doxey'in İrridex Modeli (Tolerans/Rahatsızlık İndeksi)	38

1.7. Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algı ve Tutumları ile İlgili Yapılmış Çalışmalar ve Elde Edilen Çalışma Bulguları	40
1.7.1. Türkiye’de Yapılmış Olan Çalışmalar ve Elde Edilen Çalışma Bulguları	40
1.7.2. Dünya’da Yapılmış Olan Çalışmalar ve Elde Edilen Çalışma Bulguları	45
2. KİŞİLİK, KİŞİLİK KURAMLARI VE 5 FAKTÖR KİŞİLİK ÖLÇEĞİ	52
2.1. Kişilik Kavramı	52
2.1.1. Kişiliğin Bileşenleri	54
2.2. Kişiliğin Oluşmasında Etkili Faktörler	56
2.2.1. Kalıtımsal Faktörler	56
2.2.2. Ailesel Faktörler	57
2.2.3. Sosyal ve Kültürel Faktörler	57
2.2.4. Coğrafi ve Fiziki Faktörler	58
2.2.5. Diğer Faktörler	59
2.3. Kişilik Kuramları	60
2.3.1. Sigmund Freud’un Kişilik Kuramı	61
2.3.2. Alfred Adler’in Bireysel Psikolojik Kuramı	62
2.3.3. Carl Gustav Jung’ın Analitik Kuramı	65
2.3.4. Karen Horney’in Psikanalitik Sosyal Kuramı	67
2.3.5. Eric Berne’nin Transaksiyonel Analiz Kuramı	68
2.3.6. Hans Eysenck’in Kişilik Kuramı	70
2.4. Beş Faktör Kişilik Kuramı	72
2.4.1. Beş Faktör Kişilik Modelinin Yapısı, Özellikleri ve Kullanım Nedenleri	72
2.4.2. Beş Faktör Kişilik Modelinin Boyutları	73
2.5. Beş Faktör Kişilik Kuramı ile İlgili Yapılmış Çalışmalar ve Elde Edilen Çalışma Bulguları	76
2.5.1. Türkiye’de Yapılmış Olan Çalışmalar ve Elde Edilen Çalışma Bulguları	76
2.5.2. Dünya’da Yapılmış Olan Çalışmalar ve Elde Edilen Çalışma Bulguları	84
3. YEREL HALKIN TURİZM ALGISI VE TURİZMİN GELİŞİMİNE YÖNELİK TUTUMLARININ KİŞİLİK TİPLERİNE GÖRE İNCELENMESİ: RİZE ÖRNEĞİ	90
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	90
3.2. Araştırmanın Kapsamı, Evreni, Örneklem ve Sınırlılıkları	90
3.3. Araştırmanın Yöntemi ve Hipotezleri	91
3.4. Veri Toplama Aracı	91
3.5. Bulgular	93
3.5.1. Demografik Özellikler	93
3.5.2. Katılımcıların Turizm Algısı, Turizmin Gelişimine Yönelik Tutumları ve Kişilik Tiplerine Yönelik Görüşlerinin Dağılımları	95

3.5.3. Turizm Algısı, Turizmin Gelişimine Verilen Destek ve Kişilik Tipleri İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları.....	105
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	112
KAYNAKÇA.....	115
EKLER.....	136
ETİK KURUL KARARI	140



Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ana Bilim Dalı : Turizm İşletmeciliği

Tez Türü : Yüksek Lisans Tezi

Danışman : Doç. Dr. Eren ERKILIÇ

Hazırlayan : Ozan Güneş GÜNDOĞDU

Yıl : 2022

Sayfa Sayısı : 151

ÖZET

YEREL HALKIN TURİZM ALGISI VE TURİZMİN GELİŞİMİNE YÖNELİK TUTUMLARININ KİŞİLİK TİPLERİNE GÖRE İNCELENMESİ: RİZE ÖRNEĞİ

Turizm, gelişmekte olan birçok ülke için bir kalkınma aracı olarak görülmekle birlikte, gelişme gösterdiği destinasyonlar da olumlu ve olumsuz olmak üzere çift yönlü etkilere de yol açmaktadır. Turizm gelişimi ile ortaya çıkan olumsuz etkilerin en aza indirilmesi, olumlu etkilerin ise sürekliliğinin sağlanması araştırmacıların çalışma konusu haline gelmiştir. Bir destinasyon da gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin, bölgede ikamet etmekte olan yerel halkı doğrudan etkilemesi, faaliyetlere yönelik yerel halkın desteğinin alınmasını son derece önemli kılmaktadır. Bu bağlamda araştırmacılar, yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve desteğini etkileyen faktörleri belirlemeye çalışmaktadır.

Bu çalışmada Rize ilinde ikamet etmekte olan yerel halkın turizm algısı ve turizm gelişimine yönelik tutumlarının kişilik tiplerine göre incelenmesi amaçlanmaktadır. Ankete katılan 492 katılımcının turizm algıları ve turizm gelişimine yönelik tutumları ile kişilik tipleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı test edilmiştir. Analiz sonucunda; katılımcıların turizm algısı, turizm gelişimine yönelik tutumları ve kişilik tipleri arasında orta ve düşük dereceli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm Algısı, Turizm Gelişimi, Yerel Halk, Kişilik Tipleri, Rize.

Recep Tayyip Erdogan University Institute of Graduate Studies

Department : Tourism Management

Thesis Type : Master Thesis

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Eren ERKILIÇ

Author : Ozan Güneş GÜNDOĞDU

Year : 2022

Pages : 151

ABSTRACT

INVESTIGATION OF LOCAL PEOPLE'S PERCEPTION OF TOURISM AND ATTITUDES TOWARDS DEVELOPMENT OF TOURISM ACCORDING TO PERSONALITY TYPES

Although tourism is seen as a development tool for many developing countries, it also causes two-sided effects, positive and negative, in the destinations where it develops. Minimizing the negative effects of tourism development and ensuring the continuity of the positive effects have become the subject of study of researchers. The fact that the tourism activities carried out in a destination directly affect the local people residing in the region makes it extremely important to receive the support of the local people for the activities. In this context, researchers try to determine the factors that affect the perception and support of local people for tourism development.

In this study, it is aimed to examine the tourism perception of the local people residing in Rize and their attitudes towards tourism development according to their personality types. It was tested whether there is a significant relationship between the tourism perceptions and attitudes towards tourism development of 492 participants and their personality types. As a result of the analysis; It has been concluded that there is a moderate and low degree relationship between the participants' tourism perception, attitudes towards tourism development and personality types.

Keywords: Tourism Perception, Tourism Development, Local People, Personality Types, Rize.

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
FFKE	: Beş Faktör Kişilik Envanteri
FFM	: Beş Faktör Model
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MKÖ	: Mizaç ve Karakter Ölçeği
OECD	: Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı
RST	: Takviye Duyarlılık Teorisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTT	: Toplum Temelli Turizm
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNWTO	: Dünya Turizm Örgütü
UTS	: Uluslararası Turizm Sözlüğü
WWTC	: Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Turizmin çevresel etkilerinin bilançosu	19
Tablo 2. Doxey'in irridex modeli (tolerans/rahatsızlık indeksi).....	39
Tablo 3. Jung'ın kişilik tipolojisi	66
Tablo 4. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin dağılımlar	94
Tablo 5. Sosyo-kültürel pozitifteki boyutuna yönelik betimsel istatistikler	95
Tablo 6. Sosyo-kültürel negatifteki boyutuna yönelik betimsel istatistikler	96
Tablo 7. Ekonomik pozitif boyutuna yönelik betimsel istatistikler	97
Tablo 8. Ekonomik negatif boyutuna yönelik betimsel istatistikler	98
Tablo 9. Çevresel pozitif boyutuna yönelik betimsel istatistikler	98
Tablo 10. Çevresel negatif boyutuna yönelik betimsel istatistikler	99
Tablo 11. Turizm gelişimine verilen destek boyutuna yönelik betimsel istatistikler	100
Tablo 12. Dışadönük kişilik tipine yönelik betimsel analizler	101
Tablo 13. Uyumlu kişilik tipine yönelik betimsel istatistikler	102
Tablo 14. Sorumlu kişilik tipine yönelik betimsel istatistikler	103
Tablo 15. Nevrotik kişilik tipine yönelik betimsel istatistikler	104
Tablo 16. Açık kişilik tipine yönelik betimsel istatistikler	105
Tablo 17. Turizm algısı, turizmin gelişimine verilen destek ve kişilik tipleri ilişkin korelasyon analizi sonuçları	105
Tablo 18. Turizm algısı, turizmin gelişimine verilen destek ve kişilik tipleri boyutlarına ilişkin korelasyon analizi sonuçları	107
Tablo 19. Test edilen hipotezlere ilişkin sonuçlar	111

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Çevre kavramının kapsamı	16
Şekil 2. Butler destinasyon yaşam seyri modeli	37



GİRİŞ

Turizm sektörü gelişme gösterdiği bölgelerde olumlu ve olumsuz olmak üzere çeşitli etkilere yol açmakta ve ortaya çıkan etkiler literatürde “turizm etkileri” kapsamında değerlendirilmektedir (Lankford ve Howard, 1994:121-122). Doğru planlanmış ve geliştirilmiş turizm uygulamaları yerel halkın yararına olabileceği gibi, yanlış planlanmış ve geliştirilmiş turizm uygulamaları da yerel halkın çıkar ve istekleriyle çatışabilmektedir. Bu nedenle bir bölgede hayata geçirilmesi planlanan turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinden önce, yerel halkın turizm gelişimine yönelik algısının belirlenmesi ve desteğinin alınması gerekmektedir (Goeldner ve Ritchie, 2009: 31). Yerel halkın desteğinin alınması, geliştirilen stratejilerin olumlu etkilerinin sürdürülebilirliğini sağlamak, olumsuz olanların ise en aza indirgenmesini mümkün kılmak açısından önem arz etmektedir (Güneş, 2014:1).

Toplumun temelinde yer alan bireyler, diğer bireylerle benzer ya da farklı yönlerini ortaya koyarlarken ve kendi tanımlamalarını yaparlarken çeşitli özelliklerden faydalanmaktadırlar. Her bireyde var olan ve kişiye özgü olan özelliklerin bir kısmı kalıtsal olarak edinilirken, bir kısmı ise sonradan edinilen özellikler olarak karşımıza çıkmakta, bireyin kişiliğini şekillendirmektedir (Fromm, 1996: 24; Burger, 2006: 23’ten akt. Üngüren, 2011: 11). Özellikle 20. yüzyılın başlarında kişilik kavramının araştırmacılar tarafından yoğun ilgi görmeye başlamasıyla birlikte; kavramın temel dayanaklarını, boyutlarını ve içeriği sistematik bir şekilde açıklamaya çalışan araştırmacı ve teorisyenler yaptıkları çalışmalar sonucunda, doğruluk ve kullanılabilirlik açısından en uygun olan ve birbirini tekrar eden beş faktör üzerinde yoğunlaşmışlardır (Digman, 1990; Costa ve McCrae, 1992: 224; McCrae ve John, 1992: 175-176; Tupes ve Christal, 1961). Beş faktör kişilik modeli kişilik özelliklerini; uyumluluk, dışadönüklük, açıklık, nevroitiklik ve sorumluluk olmak üzere beş boyutta ele alan ve hiyerarşik olarak sunan bir modeldir (McCrae ve John, 1992: 175). Bu faktörlerin, bireylerin hayatın akışı içerisinde karşılaştıkları olumlu ya da olumsuz koşullar karşısında nasıl tepki vereceklerinin önceden tahmin edilebilmesi hususunda etkin oldukları, kişilik teorisyenleri tarafından yapılan çalışmalar kapsamında belirtilmektedir (Barrick ve Mount, 2005; Oh, Wang, ve Mount, 2011; Robbins ve Judge, 2013: 136).

Literatürde kişilik özellikleri ile ilişkilendirilmiş çalışmalar incelendiğinde, kişilik özelliklerinin diğer birçok alan ve sektörle alakalı olduğu gibi turizmle ve turizmin bütün alanlarıyla da ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Kişilik özellikleri ile turizmin çeşitli alanlarıyla ilişkilendirilmiş çalışmalarla birlikte; turistlerin satın alma öncesi karar verme sürecine, gösterdikleri harcama eğilimlerine ve internet arama davranışlarına yönelik ön görünün mümkün olduğunu söylemek imkân dâhilindedir. Bunun yanı sıra seyahat tercihlerine göre turist profilleri gruplandırılabilirken, sürdürülebilir turizm anlayışına karşı sergilenecek tutum ve turistlerin çevrecilik anlayışı ve yerel sakinlerin turistlere ve turizme bakış açıları hakkında fikir yürütme imkânı da sunmaktadır. Ayrıca sahip olunan kişilik özelliklerinin turizm eğitimi alan öğrencilerin kariyer hedefleri üzerinde etkili olması, turizm alanında çalışanların kişilik özellikleri ile müşteri odaklı davranışları arasında anlamlı bir ilişkinin bulunması, kişilik faktörünün göz ardı edilmemesi konusunda uyarıcı görevi görmektedir. Sağlanan iş tatmini ve bireyin işiyle olan uyumu da kişilik özellikleri bağlamında değişiklik gösterebilmektedir. İşiyle bütünlük kuramamış bireyler olumsuz sonuçlara neden olabileceği gibi bireyin işiyle olan bütünlüğü birey kadar işletme ve toplum açısından da olumlu sonuçlar doğurabilmektedir. Bahsi geçen durumlar kişilik özelliklerinin turizmle olan ilişkisine dair verilebilecek örneklerden birkaçı olmakla birlikte; ilgili çalışmalar incelendiğinde, kişilik olgusunun turizm açısından önemine dair çok sayıda bulguya rastlanmaktadır (Aslan vd., 2012; Ayaz ve Parlak, 2019; Ceylan, 2020; Çetin ve Şahin, 2019; İkiz ve Yeşiltaş, 2018; Jani vd., 2013; Kanbur, 2021; Kvasova, 2015; Özkan, 2018; Moghavvemi vd., 2017; Musellim, 2021; Passafaro vd., 2014; Presenza vd., 2019; Tekin ve Keskin, 2017; Tokmak vd., 2013; Ulama, 2016; Uurlu, 2018; Yıldırım, 2014; Zareer, 2019). İlgili çalışmalardan hareketle; bireylerin sahip oldukları kişilik özelliklerinin turizme karşı geliştirdikleri tutumları üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu araştırma turizmin gelişme gösterdiği bölge sakinleri üzerinde meydana getirdiği etkiler, yerel halkın bu etkilere karşı geliştirdikleri tutumlarının sahip oldukları kişilik özellikleri bağlamında incelemektedir.

1. TURİZM GELİŞİMİ, YEREL HALKIN TURİZM GELİŞİMİNE YÖNELİK ALGI VE TUTUMLARI

1.1.Turizm Kavramı ve Gelişimi

Günümüzde insanlar sınırlı süreler ile coğrafi olarak bulundukları yerlerden başka yerlere seyahat etmekte ve konaklama etkinliklerinde bulunmaktadır. Bu yer değiştirme faaliyeti, 20. yüzyıla ait modern bir faaliyet olarak görülse de aslında temelleri insanlık tarihinin başlangıcına dayanmaktadır. İnsanlar varoluşlarından itibaren tarih boyunca çeşitli sebepler ile bulundukları bölgelerden farklı bölgelere hareket etmişlerdir. Söz konusu bu faaliyetler farklı dillerde değişik şekillerde tanımlanmış ve terimler arasındaki bu farklılığın karmaşıklığa yol açması sonucu ortak bir kavram olarak “turizm” tanımı ortaya çıkmıştır. Turizm kavramına dair birçok tanımlama olmasına karşın, dinamik bir yapıya sahip oluşu ve temelinde sosyal, psikolojik, ekonomik gibi birçok etkeni barındırması sonucu geniş bir tanımı yapılamamıştır (Kozak vd., 2014:1).

Turizmin tanımı ilk kez Guyer Feuler tarafından 1905 yılında yapılmıştır (Bhoj vd., 2016: 104). Guyer Feuler (1905) turizmi; “*Gittikçe artan hava değişimi isteği ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma hevesi, doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan ve özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak ulusların ve toplulukların birbirlerine daha çok yaklaşmasına olanak veren modern çağa özgü bir olay*” olarak tanımlamıştır (Kozak vd., 2014:1).

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) turizmi; “*İnsanların kişisel veya ticari/ mesleki amaçlar için normal ortamlarının dışındaki ülkelere veya yerlere hareket etmesini gerektiren sosyal, kültürel ve ekonomik bir olgudur*” şeklinde açıklamaktadır (WTO, 2008).

Tourism Society of England (1976) turizmi; “*İnsanların normalde yaşadıkları ve çalıştıkları yerlerin ve her destinasyonda kaldıkları süre boyunca yaptıkları faaliyetlerin dışındaki geçici, kısa süreli hareketidir. Her amaca yönelik hareketleri içerir*” şeklinde tanımlamıştır (Wikimedia, 2020).

Uluslararası Turizm Sözlüğü ise turizmi; “Zevk için yapılan geziler ve seyahatleri yapmak için gerçekleştirilen insan faaliyetlerinin tümü” olarak açıklamaktadır (UTS, 1965).

1910 yılında, Avusturyalı bir ekonomist olan Hermann Von Schullar turizmin ekonomik boyutunu ilk kez ortaya koymuş ve turizmi; “Başka bir ülkeden, şehir veya bölgeden yabancıların gelmesi ve geçici süre kalmalarıyla ortaya çıkan hareketin ekonomik yönünü ilgilendiren faaliyetlerin tümü” şeklinde tanımlamıştır. Turizmi ekonomik boyutuyla ele alan ve turizmin temelini ekonomik nedenlere dayandıran bir başka araştırmacı olan Edman Picard’a göre turizmin temel fonksiyonu turistlerin ülke ekonomisine sağladığı katkıları ve döviz girişini belirlemek üzere araştırmalar yapmaktır (Kozak vd., 2014:1-2).

Ekonomik ve sosyal açıdan değerlendirildiğinde turizm endüstrisinin gelişimi, mal ve hizmet çeşitliliğine yönelik tüketici talebini artırmakta, üretim ve hizmet sektörlerinde piyasa eğilimlerinin normal seyrinden bağımsız olarak uyarıcı görevi görmek ve ekonomik aktivite ile tüketim artışı sağlamaktadır. Yaşanan bu arz-talep hacmi turizm olgusunu büyüyen ekonominin ayrı bir dalı olarak ele almayı zorunlu kılmış ve hızla gelişmesini sağlamıştır (Sofronov, 2018:123). Bu gelişmelerin yanı sıra turizmin gelişmesinde çeşitli faktörler de aktif rol oynamakta ve bu faktörlerin dayandığı en önemli beş neden şu şekilde açıklanmaktadır (Mason, 2003:13):

- Sanayi Devrimi ile endüstriyel üretimdeki artış ve bu artış sonucunda yaşam standartlarındaki iyileşmeler.
- On dokuzuncu yüzyılda demiryolları ve okyanus gemilerinin ortaya çıkışı.
- Yirminci yüzyılda daha ucuz ve daha erişilebilir seyahat yolları açan ulaşım ağlarında ve teknolojilerinde yaşanan gelişmeler.
- On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru bireylere yıllık tatil haklarının verilmesi.
- İnsanların çevreye olan bakış açısının değişmesi (Önceden tehlikeli olarak görülen yerlerin artık zararsız ve cazibeli gelmesi).
- Gittikçe artan seyahat isteği.

Gelişen teknoloji ile birlikte iletişim ve etkileşim kanallarında yaşanan gelişmeler farklı coğrafyalardaki doğal ve tarihi güzelliklerin tanınmasını kolaylaştırırken, yoğun iş temposu ve rutin yaşam koşulları insanların sahip oldukları

boş zamanları değerlendirme eğilimlerini artırmış, iyileşen gelir düzeyleri ve yeni yerler tanıma isteği her geçen gün gelişen ulaşım ağı ve araçları ile birlikte uluslararası düzeyde turizme katılım hacmini genişletmiştir (Önen, 2008:2; Özdemir ve Kervankıran, 2011:2). Günümüz koşullarında gerçekleştirdiği işlem hacmi, kapsadığı pazar payı ve sağladığı ekonomik potansiyel ile dünya çapında büyük bir endüstri haline gelen turizm sektörü, devletler ve örgütler tarafından doğru algılanıp geliştirilmeye çalışılmakta ve sağladığı ekonomik kazanç miktarının artırılması hedeflenmektedir (Kozak vd., 2013:7). Yapısı gereği toplumsal, siyasi, ekonomik ve kültürel birçok çıkarımı olan turizm sektöründe gelişim sağlanabilmesi, diğer sektörlerin aksine dünya ekonomisinin çeşitli dallarıyla koordine halinde kalmasıyla mümkün olmaktadır (Sofronov, 2018:123). Bu koordinasyon sonucunda, sektörde yaşanan gelişme ile uluslararası pazarda ürün ve hizmet çeşitliliği yaratılırken, aynı zamanda kültürlerarası diyalog ve etkileşim sağlanmakta, bunun sonucunda da sürece dahil olan taraflar üzerinde çeşitli etkiler meydana gelmektedir (Gündoğdu ve Erkilic, 2020: 64). Literatürde “turizm etkisi” kapsamında değerlendirilen bu etkilere ve konuyla alakalı yapılan çalışmalara ilginin artmasının sebebi, turizm kapsamında gerçekleşen faaliyetlerin olumlu ve olumsuz birçok sonucu beraberinde getirmesidir (Lankford ve Howard, 1994:121-122). Yapılan çalışmaların ve turizm gelişimi kapsamında gerçekleştirilen strateji ve uygulamaların temel amacı, turizm sektörünün sağladığı olumlu etkilerin sürdürülebilirliğini korumak, olumsuz etkilerin ise en aza indirgenerek toplumun gelişim sürecine katkıda bulunmaktır (Güneş, 2014:1). Tüm bu gelişim ve değişim sürecinde bireyler doğrudan veya dolaylı olarak turizm faaliyetlerine katılmakta ve bu faaliyetlerden çeşitli şekillerde etkilenmektedirler. Turizmin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan bu etkiler “Turizm Etkileri” başlığı altında detaylı olarak açıklanmaktadır.

1.2. Turizmin Etkileri

Turizm sektörünün çeşitli yönlerden ülkelere sağladığı faydalara rağmen sektörün kusursuz olduğunu söylemek yanıltıcı sonuçlar doğurabilir. Turizmin gelişme gösterdiği bölgelerde uygulamaya konulan hizmetlerin maliyet ve fayda açısından ölçülmesi zordur. Yanlış planlanmış veya düzgün şekilde geliştirilememiş turizm yatırımları, uygunsuz, aşırı veya bitmemiş uygulamalar yerel halkın çıkar ve

istekleriyle çatışırken çevreyede zarar vermektedir. (Goeldner ve Ritchie, 2009: 31). Turizmin büyük fayda sağlamasının yanında sosyal sorunlara da sebep olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ürün ve hizmetlerin fiyatındaki artış, doğal alanların bozulması, yerel halkın kültürel değerlerindeki değişimler, gürültü kirliliği, aşırı kalabalıklaşma, suç oranlarında artış, düşük ücretli mevsimlik istihdam ve destinasyon üzerindeki kontrol kaybı gibi sorunlar birçok bölgede ortaktır ve hızlı gelişmeden kaynaklı memnuniyetsizliği temsil etmektedir. Turizmin gelişmesiyle birlikte uluslararası, ulusal veya bölgesel düzeyde birçok etki ortaya çıkmaktadır ve bu etkiler turizm yöneticileri, toplumlar ve bireyler tarafından iyi anlaşılması gereken önemli noktalar. Turizmin gelişme gösterdiği bölgelerde sağladığı çift yönlü etkilerden olumlu olanları şu şekilde sıralanmaktadır (Goeldner ve Ritchie, 2009:31):

- Emek yoğun bir sektör olduğu için hem nitelikli hem de niteliksiz istihdam olanakları sağlar.
- Gelirleri artırır, gayri safi milli hasılda artış yaratır ve döviz girdisi sağlar.
- Yerel ticaretin ve endüstrinin canlanmasına olanak sağlar.
- Yerel ürün ve kaynakları geliştirirken aynı zamanda yerel ürün ve kaynaklarla birlikte de gelişir.
- Ekonomik yapının çeşitlenmesine olanak tanır.
- Mevcut ekonomik faaliyetleri tamamlayıcı rol oynarken, söz konusu bölge için en uyumlu ekonomik kalkınma faaliyetlerinden biri olma eğilimi gösterir.
- Yüksek çarpan etkisine sahiptir ve gelişimi yayar.
- Eğitim ve kültür ufkunu açarak kendine değer duygusunu geliştirir.
- Daha yüksek gelir seviyesi sağlayarak yaşam standartlarını geliştirir ve yaşam kalitesini artırır.
- Miras bilinci oluşturarak geleneklerin korunmasını sağlar.
- Çevre korumayı ve iyileştirmeyi destekler.
- Yerel kültüre olan ziyaretçi ilgisi nedeniyle sanatçılara, müzisyenlere ve diğer performans sanatçılarına istihdam sağlar ve böylece kültürel mirası zenginleştirir.
- Yerel halk tarafından kullanılabilecek tesisler sağlar.
- Dil, din, ırk, sosyal, siyasi ve sınıf engellerini ortadan kaldırır.

- Destinasyon için dünya çapında imaj yaratır ve markalaşma sağlar.
- Uluslararası anlayışa ve barışa katkıda bulunur.

Turizmin bu olumlu etkilerinin yanı sıra gelişme gösterdiği bölgelerde çeşitli olumsuz etkileri de söz konusudur ve bunlar şu şekilde sıralanmaktadır (Goeldner ve Ritchie, 2009: 31-33):

- Var olan kaynakların karşılayabileceğinden fazla talep geliştirir.
- Mevsimsel zorluklar yaratır.
- Enflasyona neden olur.
- Dengesiz ekonomik kalkınma sonucuna neden olabilir.
- Yerel halkın değerlerindeki değişimler, gürültü kirliliği, aşırı kalabalıklaşma, suç oranlarında artış gibi sosyal sorunlara neden olur.
- Doğal çevreyi bozar ve fiziksel kirliliğe sebep olur.
- Kültürel yozlaşmaya sebep olur.
- Suç, fuhuş ve kumar sıklığını artırır.
- Yaşanan ekonomik ve siyasi değişimlere karşı savunmasızlık yaratır.
- Aile yapısını tehdit eder.
- Kültür, din ve sanat öğelerini ticari olarak metalaştırır.
- Yanlış anlaşılmalara sebebiyet verir.
- Ev sahibi toplumda çatışmalara sebep olur.
- Hastalıklara, ekonomik dalgalanmalara ve ulaşım sorunlarına yol açar.

Literatür incelendiğinde turizmin olumlu ve olumsuz etkilerinin sosyo-kültürel, ekonomik, fiziksel ve çevresel olmak üzere üç başlık altında toplandığı görülmektedir (Filiz ve Yılmaz, 2017: 1800-1801).

1.2.1. Sosyo-Kültürel Etkiler

Turizm, temelinde sosyal iletişim ve etkileşimi yoğun olarak barındırdığı için sosyologlar tarafından ilgi gören ve üzerine çalışmalar yapılan bir alan olmaktadır. Bireylerin ve grupların turizm davranışlarını, turizmin birey ve gruplar üzerinde yol açtığı değişimleri inceleyen sosyologlar, turizmin gelişimi ile ortaya çıkan etkileri sosyo-kültürel etkiler kapsamında bir çerçevede sunmaya çalışmaktadırlar (Goeldner ve Ritchie, 2009: 23). Turizmin bireylere, bireyler arası ilişkilere, aile yapısına, gruplara ve toplumlara, toplum dinamiklerine, adet, gelenek ve görenek gibi değerlere

etkisi sosyo-kültürel etkiler kapsamında gerçekleşmektedir. Bu etkiler, tarafların doğrudan veya dolaylı olarak iletişim-etkileşim faaliyetleri sonucu karşılıklı özelliklerinin insanların üzerindeki yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, “misafir” ile “ev sahibi” kitlenin doğrudan ya da dolaylı temasının insanlar üzerindeki etkileri olarak tanımlanmaktadır (Özdemir vd., 2000: 79). Bu bağlamda literatürde, turizmin sosyo-kültürel etkilerini belirleyebilmek amacıyla yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu varış noktasındaki yerel halkın algısı üzerine odaklanmaktadır (Demirbulat, 2012: 55).

Turizm, sanayi olarak geri kalmış ülkelerde ekonomik rekabeti sağlayabilmek için bir çıkış noktası olarak görülmekte olup, aynı zamanda kültürel olarak zayıf özellikler gösteren toplumların da zaman içerisinde bölgeye gelen ziyaretçilerden ve onların yaşam biçimlerinden etkilenecek gelişme gösterebilmelerine olanak sağlayan bir olgu olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla yerel halk, kendilerine örnek olarak aldıkları turistleri ve onların yaşam biçimlerini zaman içerisinde taklit edebilmektedirler. Bu çerçevede, konuyla alakalı yapılan çalışmalar da turist faktörünün toplumsal yapı üzerinde en etkili faktörlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Zaman içerisinde daha net gözlemlenebilen etkiler diğer toplumlara kıyasla, tutucu toplumlar için aynı derecede etkin olmayabilmektedir. Çünkü kültürel ve sosyal değerler olarak daha baskın ve tutucu toplumlar, değişime uğramamak ve var olan değer sistemlerini korumak için büyük ölçüde direnç göstermektedirler (Kozak vd., 2001: 88).

İki ülke kültürünün karşılaştığı bir ortamda gelişmiş olan ülke kültürünün, gelişmemiş veya az gelişmiş olan ülke kültürü üzerinde daha baskın ve etkin olacağı genel olarak kabul gören bir durumdur. Ziyaretçilerin birden fazla kültür görmüş olması yerel halk üzerinde bu durumu daha yoğun kılmaktadır. Konuyla alakalı daha önceden yapılmış çalışmalardan hareketle, turist-yerel halk etkileşimi sonucunda ortaya çıkabilecek sosyo-kültürel olumlu etkiler şu şekilde sıralanmaktadır (Kozak vd., 2001: 88-89):

- Hoşgörü ortamının oluşmasını ve gelişmesini sağlar.
- Kırsal bölgelerin gelişimine katkı sağlar.
- Kadın hakları konusunda bilinçlenme sağlar.
- Boş zamanları değerlendirme alışkanlığı geliştirir.

- Temizlik bilinci oluşturur.
- Yeni toplumsal kurumların oluşmasını sağlar.
- Yeni mesleki alanların ortaya çıkmasını sağlar.
- Yerel halkın tarihi, kültürel ve toplumsal değerlerine sahip çıkma bilincini geliştirir.
- Yabancı dil öğrenmeye teşvik eder.
- Aile bağlarını güçlendirir.

Birçok araştırmacı, turizmin gelişim gösterdiği bölgelerde din inancı üzerinde olumsuz etkileri olduğunu veya din unsuruna bağlı davranışları azalttığı görüşünü bildirmektedir. Dixon (1981), ABD’de yer alan bir kıyı kasabada yapmış olduğu çalışmasında, turistlerin %7’lik oranının kiliseye gitmeyi planladığını fakat %44 oranında büyük çoğunluğun ise tatilde oldukları için kiliseye gitmedikleri bilgisine ulaşmış ve buradan hareketle tatillerin ve turizm aktivitelerinin dinsel davranışları azalttığı görüşünü belirtmiştir (Dixon, 1981: 149). Bunun yanı sıra, turistik faaliyetler içerisinde dinsel davranışlarda azalma yaşansa bile turizmin, dini bütün kişilerin davranışları üzerinde çok az etkiye sahip olduğunu savunan görüşlerin olduğunu da söylemek mümkündür. Ayrıca, dinsel inançlardaki değişikliklerin büyük bölümünün daha çok sanayi toplumlarındaki maddileşmenin bir sonucu olarak ortaya çıktığı da belirtilen görüşler arasındadır (Schedler, 1979;153’ten aktaran: Pamir, 1997: 101).

Araştırmacılar, turizmin gelişme gösterdiği bölgelerde başta cinsel ahlak olmak üzere bireylerin etik değerlerinin ve davranışlarının etkilendiğini düşünmektedirler. İşpanyol turistler üzerinde yapılan bir çalışmada, katılımcıların %66’sının turizmin kadın erkek ilişkileri ve cinsel davranışlar üzerinde etkili olduğu görüşünde oldukları sonucuna (Dixon, 1981: 35) ulaşılması da bu görüşü/ düşünceyi destekler niteliktedir.

Turizm gelişme gösterdiği bölgelerde ev sahibi kültürün değer yapısı üzerinde de etkili olmaktadır. Daha önce ücretsiz olarak hizmet veren araçların turizm kapsamında ücretli olarak hizmet vermeye başlaması, nezaket ve misafirperverlik gereğince yapılan bilgi verme gibi gönüllü faaliyetler karşısında artık para istenmesi gibi durumlar kültür yapısının maddi ve ticari bir nitelik kazandığını ve değişime uğradığını göstermektedir. Bununla birlikte geleneksel olarak uygulanan bazı temaların maddi çıkar gözetten bir şova dönüşmesi de turizmin sosyo-kültürel etkileri kapsamında değerlendirilmektedir (Forster, 1964: 217-227). Örneğin Gündoğdu ve

Erkiliç (2020), Rize ilinin Çamlıhemşin ilçesinde turizm gelişiminin sebep olduğu sosyal değişimleri inceledikleri çalışmalarında, bölgeye gelen turist gruplarının büyük oranda arap kökenli olmasından kaynaklı olarak her ne kadar yerel halk tarafından konuşulan dil üzerinde etkili olmasada; bölgede yer alan pano, levha, tabela gibi bilgilendirme metinlerinde arapça kullanımının yaygınlaştığı ve bölgede ikamet eden yerli halkın bu duruma karşı olumsuz tavır sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Turistlerin tüketim alışkanlıklarının, kullandıkları ürünlerin ve boş zamanlarını değerlendirirken gerçekleştirdikleri faaliyetlerin de etkileşimde bulundukları yerel toplumun davranışları üzerinde etkili olduğu gözlemlenmektedir. Turistlerin davranışlarına imrenen ve onların yaşamına benzer bir yaşam sürmeye çalışan yerel halkın turistler gibi giyinmeye, turistlerin kullandıkları ürünleri kullanmaya ve boş zamanlarını onlar gibi değerlendirmeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Örneğin, Malta’da yerel halkın yelkenli kullanmaya başlaması ve özel gün ve gecelerde restoranlarda yemek yeme aktivitesinde bulunmaları söz konusu durumun örneği olarak verilebilir (Kant, 1979: 65).

Turizmin etkileri kapsamında yapılan çalışmalar; birey, aile ve toplum üzerinde birçok olumsuz etkinin de varlığına işaret etmektedir. Söz konusu bu olumsuz etkiler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Kozak vd., 2001: 92):

- Yabancı düşmanlığını artırabilir.
- Suç oranlarında artışa neden olabilir.
- Kültürel ve toplumsal öğeler ticarileşebilir.
- Turistleri taklit sonucu olumsuz yönlendirebilir.

Turistlerle kurulan iletişim ve etkileşim sonucunda, turistlerin kullanmış oldukları yabancı dildeki bazı kelimeler, yerel halkın kullanmış olduğu dile de empoze olmakta ve bu durum çeşitli şekillerde gerçekleşebilmektedir. Yerel halkın, turistlerin yaşamsal faaliyetlerine özenmesi, onlar gibi davranmaya eğilimli olması, özenme yoluyla onlar gibi konuşmaya veya kendi dillerinde turistlerin kullandıkları yabancı kelimeleri kullanmaya başlaması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Turizmin gelişme gösterdiği bölgelerde kurulan turistik işletmelerde, yerel halktan kişilerin yerine göçmen kişilerin çalıştırılması da yerel halkı dil konusunda etkilemekte ve bu göçmen dillerinin saygınlık kazanmasına da yol açabilmektedir. Turistlerin yerel halkın dilini konuşmıyor olması; yerel halktan bazı kişilerin turistlerle ilişkilerde

onların dilini kullanmaya başlamasına ve bu durumun bir saygınlık kazanma ya da prestij sağlama unsuru olarak görülmesi durumunda yerli halkın, yabancıların dilini öğrenmeye ve benimsemeye başlamasına neden olmaktadır (Salustiano, 1970: 783).

Turizmin sanat, sanatsal ürünler ve yerel halkın sanatsal özellikleri üzerinde de etkili olduğu savunulmaktadır. Sanat için üretilen ürünlerin turizmin gelişmesiyle birlikte maddi çıkarlar doğrultusunda sunulmaya başlandığı, bu nedenle ürünlerin kalitesinin düştüğü ve sanatçılara olan saygınlığın azaldığı belirtilmektedir (Baldinger, 1986: 25). Bu doğrultuda Goeldner ve Ritchie (2009), turizmin faydalarının artırılması ve yol açtığı sosyal sorunların azaltılması için yapılması gerekenin faydaların ve maliyetlerin dengelenmesi olduğunu belirtmektedirler (Goeldner ve Ritchie, 2009: 31).

1.2.2. Ekonomik Etkiler

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC) ve Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), 1991'den beri seyahat ve turizmin dünya ülkeleri ve bölgeler için ekonomik etkisini ölçmektedir. Yapılan ölçümler ve yayımlanan ekonomik veriler turizmin dünya çapında önemli bir faaliyet alanı haline geldiğini göstermektedir. Yirminci yüzyılın sonlarında, gelir getirici özelliği ve döviz girdisi sağlaması açısından ekonomik yönüyle daha fazla ön plana çıkan turizm sektörü, ülkelerin karşılaştığı ulusal veya uluslararası ekonomik problemlerin giderilmesinde bir çıkış yolu olarak görülmeye başlanmıştır (Kozak vd., 2001: 74). Birçok ülke için turizm, uluslararası ticarete en büyük, bazı ülkeler için ise ilk üç sektör arasında yer almaktadır. Bu çerçevede yapılan çalışmalar, hızla büyüyen turizm sektörünün dünya çapında ekonomik bir güç haline geldiğini savunmaktadır (Goeldner ve Ritchie, 2009: 25-26).

Turizm, uzun yıllardır özellikle sanayi olarak az gelişmiş toplumlarda ihracata dayalı ekonomik kalkınmanın en önemli araçlarından biri olarak görülmektedir ve turizm gelişimi yerel ekonominin güçlendirilmesi için önemli bir faaliyet alanı olmaktadır. Bunun bir kalkınma aracı olarak görülmesi ev sahibi toplumlar için istihdam fırsatı yaratması, döviz girdisi sağlaması, sosyo-ekonomik koşulları iyileştirmesi ve geleneksel ihracatın sağladığından daha fazla pazar istikrarı sağlamasından kaynaklanmaktadır (Lankford ve Howard, 1994:121-122; Walpole ve

Goodwin, 2000: 559-560). Bununla birlikte turizmin, teknolojiye olan bağılılığının diğer sektörlerle nispeten daha az olması ve temelinde doğal ve kültürel zenginlik öğelerini barındırması sonucunda, sanayi olarak gelişmiş ülkelerle olan rekabette bir alternatif olarak görülmüş ve az gelişmiş veya gelişmekte olan toplumların odak noktası haline gelmiştir. Turizm sadece bu ülkeler için değil, aynı zamanda sanayi olarak ileri düzeyde olan ülkeler içinde alternatif bir pazar olarak karşımıza çıkmaktadır (Sharpely ve Telfer, 2002:20'den aktaran: Altunel, 2009: 25).

Turizmin dünya ekonomisinde önemli bir yere sahip olması nedeniyle ekonomik faktörlere (arz, talep, istihdam, kalkınma vb.) yoğunlaşan ekonomistler, turizmin ekonomik yönüyle alakalı çalışmalar yapmaktadırlar. Yapılan çalışmalar turizmin, bir ülkenin ekonomisine ve kalkınmasına olan katkısını belirleyebilmek açısından bir perspektif sunmaktadır (Goeldner ve Ritchie, 2009: 22). Döviz girdisi sağlaması, devlet gelirlerine katkıda bulunması, yeni istihdam olanakları yaratması ve bölgesel kalkınmada etkili olması gibi faktörler, turizmin olumlu ekonomik etkileri kapsamında değerlendirilmekte ve bu faydalar ulusal, bölgesel hatta yerel ölçekte olabilmektedir. (Lickorish, 1991'den akt. Mason, 2003: 35). Turizm sektörünün ekonomik boyutuyla alakalı yapılan çalışmalar neticesinde turizmin ülke ekonomileri üzerindeki olumlu etkileri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Turizm sektöründe bir mal veya hizmetten faydalanmak isteyen bir tüketici diğer sektörlerin aksine, söz konusu mal veya hizmeti sunan bölgeye gitmesini gerektiren bir sürecin içine girer. Bu süreç içerisinde yapacağı harcamalar söz konusu mal veya hizmeti sunan ülkenin ödemeler dengesi üzerinde olumlu etkilere yol açar.
- Turizm sektörünün diğer sektörlerle entegre olması, turistik amaçlı bölgeye gelen ziyaretçilerin diğer sektörlerle alakalı alanlarda da para harcamasına yol açacağından söz konusu faaliyet alanları içinde gelir yaratıcı bir etki oluşturur.
- Turizm sektörünün emek-yoğun bir sektör olması, bölgeye gelen ziyaretçilerin hizmet taleplerini karşılayabilmek adına bir istihdam etkisi de yaratmaktadır.
- Tarım ve sanayi açısından yetersiz fakat turizm potansiyeli açısından zengin olan bölgelerde uygun ve doğru yatırımlar ile etkili turizm uygulamaları

gerçekleştirilirse bölgeler arasındaki dengesizlik ekonomik ve kalkınma yönünden büyük ölçüde giderilebilir.

- Turizmin gelişebilmesi ve artan ziyaretçi talebinin karşılanabilmesi alt yapı ve üst yapı olanaklarıyla doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla turizm gelişimi hem ziyaretçilerin ve yerel halkın faydalanabilmesi hem de ekonomik gelişme sağlanabilmesi için alt yapı ve üst yapı unsurlarına yatırımı teşvik etmektedir (Kozak vd., 2001: 74-82).

Turizmin sürekli olarak bir ekonomik kalkınma aracı olarak gösterilmesi ve ağırlıklı olarak sağladığı ekonomik faydalara vurgu yapılması, geleneksel sanayilerini yitirmiş ya da var olan ekonomik durumlarını geliştirmek isteyen toplumlar için bir çıkış noktası ve kurtuluş aracı olarak görülmektedir. Fakat geçmişe baktığımızda turizmin gelişim aşamasında yer alan tüm taraflar için eşit çıkarımlarda bulunmadığı gözlemlenmektedir. Turizmin gelişme gösterdiği bölgelerde maliyetleri büyük oranda yerel halk üstlenirken, ekonomik faydalardan ise büyük ölçüde uluslararası şirketlerin yararlanıyor olması bu eşitsizliğe örnek olarak gösterilmektedir (Reid, 2003: 1).

Bir ürüne veya hizmete karşı talepte meydana gelen değişimler büyük ekonomik krizlere yol açabileceği gibi aynı zamanda toplumları turizm gelirlerine bağımlı hale de getirebilmektedir. Enflasyon, fırsat maliyetleri ve turizme aşırı bağımlılık ise turizmin olumsuz ekonomik etkileri olarak ifade edilmektedir. Turizm sektörünün ekonomik boyutuyla alakalı yapılan çalışmalar sonucunda turizmin ülke ekonomileri üzerindeki olumsuz etkileri şu şekilde sıralanmaktadır (Kozak vd., 2001: 82; Mason, 2003: 35):

- Fırsat maliyeti,
- Dış ülkelere bağımlılık,
- Bölgesel enflasyon etkisi,
- Mevsimlik dalgalanma,
- Yabancı işgücü etkisi,
- Dışalım eğiliminde artış (Yabancı sermaye ve teknoloji transferinin etkisi).

Turizmin gelişme gösterdiği bölgelerde, turistler ya da çalışma amacıyla bölgeye gelen diğer kişilerin mal veya hizmetlere göstereceği yoğun talep doğrultusunda söz konusu mal veya hizmetlerin fiyatlarında artış görülebilmektedir ve bu artış enflasyona neden olmaktadır. Bu durumda enflasyon, söz konusu bu ürün ve

hizmetlerde ortaya çıkan artışlarla ilgili ortaya çıkmaktadır (Mason, 2003: 35). Başka bir ekonomik faaliyete özgü bir alanda söz konusu faaliyet yerine turizm amaçlı bir faaliyete yatırım yapmak ise fırsat maliyetleri ile ilgilidir (Mason, 2003: 35). Belirli faaliyet alan ve uygulamalarında daha verimli olabilecek kıt kaynakların, turizm amaçlı olarak kullanılması söz konusu alanların israfı ile sonuçlanabilmektedir (Kozak vd., 2001: 82-86). Bu durumda turizm gelişme gösterirken alana özgü ekonomik faaliyetler (tarım, hayvancılık vb.) zaman içerisinde yok olabilmektedir (Mason, 2003: 35).

Turizmin bir bölgede ekonomik kalkınma için en önemli unsur olduğunun turizm aktörleri veya hükümetler tarafından sürekli olarak belirtilmesi, söz konusu bölgede turizme aşırı bağlılığa yol açarak diğer ekonomik kalkınma modellerinin zaman içerisinde yok olmasına sebep olabilmektedir (Mason, 2003: 35). Turizm öngörülemez birçok etken karşısında esnek olması nedeniyle gelecek açısından ciddi talep kayıplarına neden olabilmektedir. Bu bağlamda, turizm faaliyetlerinin gerçekleştirileceği alanlara yönelik talep analizlerinin doğru bir şekilde yapılması ve planlamaların bu doğrultuda hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle turizme aşırı bağlılık gösteren bölgelerin ileride ekonomik yıkıma uğramaması açısından söz konusu analizler ve planlamalar hayati önem taşımaktadır (Kozak vd., 2001: 82-86).

Kırsal alanlarda faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin sezon dışında kapalı olması yatırım konusunda çekingenliğe yol açmakta ve sezon içerisindeki talebi karşılayacak kapasite artışına yönelik uygulamaları engellemektedir. Nitelikli çalışan eksikliği yabancı iş gücüne yönelik ihtiyaç oluşturmaktadır. Dolayısıyla döviz girdisi ile elde edilen gelirlerin bir kısmının yabancı işgücüne ödenerek kaybedilmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise dış alım eğilimindeki artış ile birlikte turizmle birlikte kazanılan döviz girdisinin turizmle alakalı diğer sektörlerde gerekli mal veya hizmetlerin ithalatında yeniden kaybına yol açmaktadır (Kozak vd., 2001: 82-86).

Turizm, gelişme gösterdiği toplumlarda hem ekonomik hem de ekonomik olmayan faydalara ve maliyetlere sebep olmaktadır. Bu durumda önemli olan, fayda ve maliyet dengesi kurabilmek ve bu dengeyi uygun şekilde yönetebilmektir. Dolayısıyla turizm sektörünün gelişimi, genel ekonomik kalkınmanın bir parçası olmalı ve sürdürülebilirliği sağlanmalıdır (Goeldner ve Ritchie, 2009: 31-33).

Genel olarak turizm gelişiminin sağladığı ekonomik faydalar aynı zamanda yarattığı sosyal bozulmalar ile ölçülmektedir. Bunun temel sebebi olarak ziyaretçilerin tutum ve davranışları ile ev sahipliği yapan yerel kültür arasında ortaya çıkan çatışmalar gösterilmektedir (Cooke, 1982: 22). Doğru ve sağlıklı bir turizm gelişimi sağlayabilmek için ziyaretçi ve yerel halkın turizm algısının doğru bir şekilde analiz edilmesi ve belirlenmesi gerekmektedir (Özdemir vd., 2000: 80).

1.2.3. Fiziksel ve Çevresel Etkiler

Turistlerin varış destinasyonlarını ve orada geçirecekleri süreyi belirlemelerinde fiziksel çevre önemli bir etkidir. Turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği bağlam olması nedeniyle çevre, turizm gelişimi için kilit bir faktör olarak kabul edilmektedir. Turizmin gelişim gösterdiği bölgelerde, artan turistik talepleri karşılayabilmek için uygun alt yapı koşullarının ve ulaşım ağlarının sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, turizm gelişimi ile fiziksel çevre unsurları arasında doğrudan bir ilişki söz konusu olmaktadır (Kozak vd., 2001: 88-95; Holden, 2000'den akt. Mason, 2003: 65).

Turizm, kaliteli bir çevrede gerçekleşmenin faydasını gördüğü gibi, değerini korumaya ve sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik önlemlerden de yararlanmaktadır. 1960'larda kitle turizm hareketlerinin başlamasıyla birlikte turizm ile çevre arasındaki ilişki karmaşık bir hal almış ve turizm sürdürülebilirlik, koruma ve geliştirmeden ziyade çevre için verilen hasarın başlıca sebebi haline gelmiştir (Mason, 2003: 53).

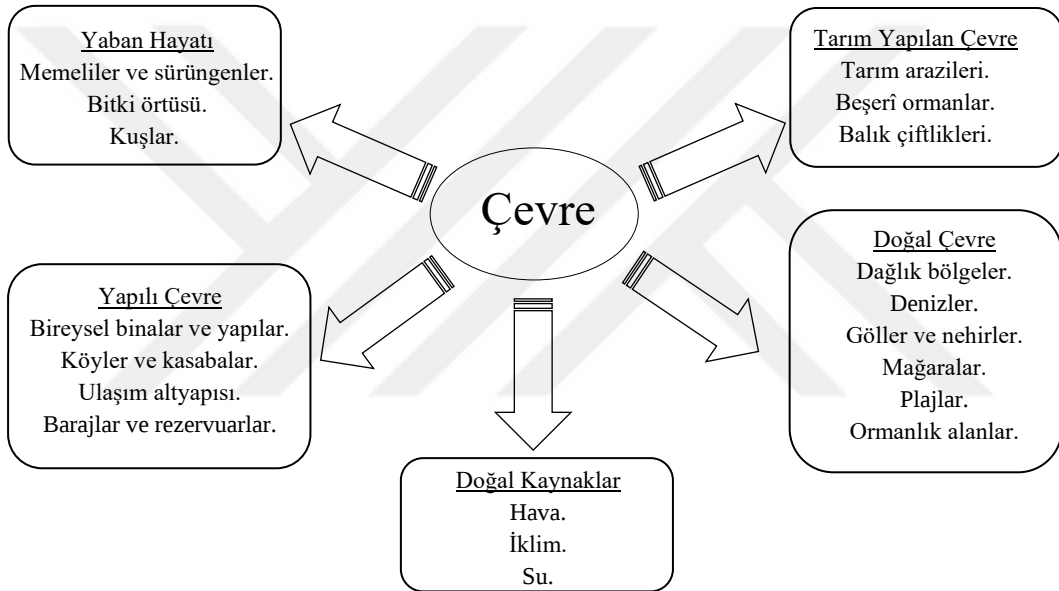
Swarbrooke'a (1999) göre çevre; doğal çevre, yaban hayatı, tarım yapılan çevre, yapılı çevre, doğal kaynaklar olmak üzere beş faktörden oluşmaktadır ve bu faktörler kendi içlerinde farklı bileşenleri barındırmaktadır. Söz konusu faktörler ve barındırdıkları bileşenler Şekil 1'de gösterildiği gibidir (Swarbrooke, 1999'dan akt. Mason, 2003: 53).

Şekilde yer alan faktörlerin birbirlerinden bağımsız olmadığı unutulmamalıdır. Örneğin; yaban hayatının bir bileşeni olan yırtıcı kuş, doğal çevrenin bileşeni olan bir dağlık alanda yuva yapabilir. Bu durumda doğal bir kaynak bileşeni olan suyu tüketmesi kaçınılmazdır (Mason, 2003: 53).

Altyapıyı oluşturan fiziksel ve çevresel unsurların uygunluğu, bir destinasyonda başarılı turizm gelişimi için hayati önem taşımaktadır. Elektrik

tesisatları, su kanalları, iletişim ve ulaşım ağları uzun vadeli bir planlama ile gelecekte modifikasyon gerektirmeyecek şekilde planlanmalı ve uygulanmalıdır (Goeldner ve Ritchie, 2009: 337-338). Bununla birlikte turizm-çevre ilişkisine ve bu ilişkiyi etkileyen faktörlere dair bazı özellikler şu şekilde sıralanmaktadır (Mason, 2003: 54):

- “Nerede” faktörü önem arz eder. Çünkü bazı bölgeler diğerlerine göre turizm etkilerine karşı daha hassastır.
- Gerçekleştirilecek olan turizm faaliyetinin çeşidi.
- Turizm alt yapısının niteliği.
- Aktivitenin yapılacağı dönemde gerçekleşecek mevsimsel değişimler.



Şekil 1. Çevre kavramının kapsamı

Kaynak: Swarbrooke, 1999’dan akt. Mason, 2003: 53

Kentsel alanlar, kırsal alanlara göre daha fazla taşıma kapasitesine sahip olduğundan, “nerede” faktörü ile ilgili olarak kırsal alanlara kıyasla turizm etkilerinden daha az oranda etkilenmektedirler.

Gerçekleştirilen turizm faaliyetinin çeşidi de sahip oldukları özellikler açısından çeşitli etkiler yaratmaktadır. Örneğin; ziyaret edilen bölgeyi bir otobüsün içinden izlemek gibi bazı faaliyetler, trafik ve gürültü kirliliğine yol açsa bile minimum etkiye sahiptir ve kaynak tüketmemektedir.

Turizm altyapısının niteliği de etkileri ile doğrudan bağlantılıdır. Alt yapı olarak kitle turizmine hazırlıklı olmayan bir bölgeye yönelik yapılan seyahatlerden maksimum düzeyde zarar ortaya çıkabilmektedir.

Genel olarak turizmin mevsimsel bir faaliyet türü olması, yılın geri kalan aylarında çevrenin kendini iyileştirebilmesi için fırsat sunmasına rağmen faaliyetlerin gerçekleştiği mevsimlerde çevre o kadar büyük ölçüde hasarlar almaktadır ki, kalan zamanlar çevrenin kendini yenileyebilmesi için yeterli olmayabilmektedir. (Krippendorf, 1987; McKercher, 1993; Holden ve Ewen, 2002; Williams, 1998'den akt.: Mason, 2003: 54).

Konuyla alakalı yapılmış çalışmalardan hareketle turizmin, fiziksel çevre üzerindeki olumlu etkileri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Kozak vd., 2001: 95-96):

- Tarihi bölgeler, anıtlar ve yapıların restorasyonu ile alakalı teşvik sağlar ve bu bağlamda kültürel değere sahip alanların korunmasında olumlu etkiye sahiptir.
- Eski han, kışla, sarnıç, kale gibi yapıların restore edilerek yeni kimlikleriyle (otel, restoran vb.) turizme kazandırılarak çekicilik sağlanmasıyla birlikte yapının da ayakta kalmasında süreklilik oluşturur.
- Çevrenin korunması bilinci ve faaliyetleri üzerinde olumlu etki. Ulusal parklar, koruma alanları, doğal ve tarihi değerleri korumaya yönelik geliştirilen politikalar.

Turizmin fiziksel çevre üzerindeki olumsuz etkileri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Kozak vd., 2001: 96-98):

- Doğal çevre tahribatı.
- Sürdürülebilir turizm kavramının eksikliği.
- Çöp, atık problemi.
- Gürültü kirliliği.

Üst yapının önemli unsurlarından olan konaklama hizmeti veren yapılar, bölgenin mimarisine ve doğal dokusuna uygun şekilde inşa edilmelidir. Turistler kendi çevrelerinden farklı bir çevreye tanıklık etme isteğiyle hareket ettikleri için yapıların mimarisi bölgeye has olmakla birlikte iç tasarım unsurları (klima, merkezi sistemler vb.) ev konforunu sunmalıdır. Böylece turistler evlerindeki konfor olanaklarıyla farklı bir çevrenin keyfini sürebilmektedirler (Goeldner ve Ritchie, 2009: 338).

Kaynakların taşıma kapasitesini aşması ve ziyaretçilerin kaynakların verebileceğinden daha fazla tüketim davranışında bulunması doğal alanları ve kaynakları tüketmek suretiyle turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum destinasyonlarda ciddi problemlere yol açarken kaynaklanan sorunlardan en fazla etkilenen de yerel halk olmaktadır. Turizmin fiziksel ve çevresel etkileri araştırmacılar tarafından araştırılmış, kategorize edilmiş ve çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflamalardan biri olan ve Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından ortaya konan sınıflandırma şu şekilde belirtilmektedir (Ap ve Crompton, 1998: 121):

- Çevre kirliliği (Hava, su, gürültü, çöp vb.)
- Doğal alanların yok olması.
- Bitki örtüsü ve hayvan popülasyonunun yok olması.
- Aşırı kalabalıklaşma.
- Çatışma ve anlaşmazlıklar.
- Rekabet.

Habitat alanlarındaki bitkileri, hayvanları ve diğer organizmaları içeren ekoloji, turizmin etkileri kapsamında karşımıza çıkan önemli kavramlardan biridir. Habitat alanlarında bulunan turist yoğunluğu nedeniyle hayvan davranışlarında gözlemlenen değişimler ve ziyaretçiler tarafından bilinçsizce çiğnenen bitkilerin zamanla yok olması, turizmin ekolojik etkileri kapsamında değerlendirilmektedir. Diğer etkilerde olduğu gibi fiziksel ve çevresel etkilerde olumlu ve olumsuz olmak üzere çift yönlüdür ve geleneksel olarak kabul edilen bu etkiler şu şekilde açıklanmaktadır (Mason, 2003: 55):

Olumlu etkiler;

- Turizm, çevreyi, tabiatı ve yaban hayatını korumaya yönelik önlemleri teşvik edebilir.
- Turizm, Milli Parkların ve Yaban Hayatı Koruma Alanlarının kurulmasına yardımcı olabilir.
- Turizm, binaların, anıtların korunmasını teşvik edebilir. (Örn. UNESCO'nun Dünya Mirası Alanları).
- Turizm, tarihi binaları, miras alanlarını, yaban hayatı ve habitatları korumak için gereken parayı giriş ücretlerinden temin edebilir.

Olumsuz etkiler;

- Turistlerin bıraktığı çöpler çevre kirliliğine yol açabilir.
- Turizm, aşırı kalabalıklaşma ve trafik sıkışıklığına neden olabilir.
- Kalabalıklaşma ile su kanallarında ve plajlarda kirlilik meydana gelebilir.
- Turistik aktiviteler, patika erozyonuna neden olabilir.
- Turizm, yerel mimariye uymayan binalar (örneğin oteller) gibi çirkin insan yapılarının yaratılmasına yol açabilir.
- Turizm yaban hayatı yaşam alanlarına zarar verebilir veya rahatsız edebilir.

Tablo 1’de turizmin, fiziksel/çevresel olarak olumlu/olumsuz yönleri ve bu yönlerin etki alanları gösterilmektedir. Tabloda yer alan etkilere göre olumsuz yönlerin olumlu yönlerden daha fazla olması, olumsuz etkilerin daha önemli olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü etki miktarı, etki kalitesiyle eşit değildir (Mason, 2003: 55-56).

Tablo 1. Turizmin çevresel etkilerinin bilançosu

Etki Alanı	Olumsuz Etkiler	Olumlu Etkiler
Biyçeşitlilik	-Üreme / beslenme düzenlerinin bozulması. -Boş zaman (avcılık) veya hediyelik eşya ticareti yapmak için hayvanların öldürülmesi. -Habitat kaybı ve tür kompozisyonundaki değişiklik. -Bitki örtüsünün yok edilmesi.	-Hayvanları ilgi çekici yer olarak korumaya teşvik. -Turist taleplerini karşılamak için korunan veya korunan alanların oluşturulması.
Erozyon ve Fiziksel Hasar	-Toprak erozyonu. -Ayaklar yoluyla sitelere verilen hasar. -Temel altyapıya aşırı yüklenme. (Örn. Su Şebekeleri.)	-Zemin onarımını ve saha restorasyonunu finanse etmek için turizm geliri. -Turist talebinin yol açtığı altyapıda iyileştirme.
Kirlilik	-Kanalizasyon veya yakıt dökülmesi yoluyla su kirliliği ve eğlence teknelerinden gelen çöpler. -Hava kirliliği. -Gürültü kirliliği. -Çöp.	-Turistlere karşı yerin çekiciliğini korumak için temizlik programları.
Kaynak Tabanı	-Yeraltı ve yüzey suyunun tükenmesi. -Turist ihtiyaçlarını karşılamak için su tedarikinin yönlendirilmesi. (Örn. Golf sahaları veya havuzlar. -Yerel yakıt kaynaklarının tükenmesi. -Yerel inşaat malzemesi kaynaklarının tükenmesi.	-Yeni / iyileştirilmiş tedarik kaynaklarının geliştirilmesi.
Görsel / Yapısal Değişiklik	-Turizme arazi transferleri (Örn. Çiftçilikten turizm faaliyetlerine). -Turizm gelişimi yoluyla doğal ve doğal olmayan manzaralar üzerinde zararlı görsel etki. -Yeni mimari tarzların tanıtımı. -(Kentsel) işlevlerdeki değişiklikler. -Yerleşim alanlarının fiziksel genişlemesi.	-Marjinal veya verimsiz topraklar için yeni kullanımlar. -Peyzaj iyileştirme çalışmaları. -Yapılı çevrenin yenilenmesi ve modernizasyonu. -Kullanılmayan binaların yeniden kullanımı.

Kaynak: Hunter ve Green, 1995’ten akt. Mason, 2003

Turizm gelişimiyle birlikte sosyal, kültürel, fiziksel, çevresel ve ekonomik olarak birçok etki ortaya çıkmaktadır. Bu etkilerden olumlu olarak etkilenen toplulukların turizme karşı destekleyici bir tavır seğiledikleri; olumsuz etkilerin ağır bastığı durumlarda ise turizme karşı antipati geliştirdikleri ve turizm gelişimine destek vermedikleri araştırmacıların çalışmaları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Yerel halkın turizme yönelik algı ve desteği yalnızca turizmin olumlu ve olumsuz etkilerinden kaynaklı değil, aynı zamanda toplumun yapısal özelliklerinden kaynaklı olarakta şekillenebilmektedir. Çok yönlü olabilen bu faktörler ve özellikler “Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algı ve Desteğini Etkileyen Faktörler” başlığı altında detaylı olarak belirtilmektedir.

1.3. Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algı ve Desteğini Etkileyen Faktörler

Bu bölümde, yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve desteğini etkileyen faktörler; sosyo-ekonomik faktörler, mekânsal faktörler, ekonomik bağıllık, yerel halk ve toplum tipolojisi, yerel halk ve turist ilişkisi başlıkları altında açıklanmaktadır.

1.3.1. Sosyo-Ekonomik Faktörler

Yerel halkın gelir düzeyi, etnik kökeni ve bölgedeki ikamet süresi gibi değişkenler ve demografik özellikler sosyo-ekonomik faktörler kapsamında değerlendirilmekte, yerel halkın algı ve desteğine yönelik çalışmalarda anket araçlarının standart bir parçası olarak görülmekte ve toplumun gelişimi içinde önem arz eden faktörler olarak kabul edilmektedirler (Ritzer, 1996’dan akt. Harrill, 2004: 252). Öte yandan literatür incelendiğinde, yapılan çalışmaların söz konusu sosyo-ekonomik faktörlerin yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumlarındaki farklılığı açıklamada nispeten az etkili ya da çelişkili sonuçlar doğurabildiğini göstermektedir (Perdue vd., 1990).

Brougham ve Butler (1981), İskoçya’da gerçekleştirdikleri çalışmalarında yerel halkın yaş, dil ve bölgedeki ikamet süresi bakımından turizme yönelik algı ve tutumlarında farklılıklar tespit etmişlerdir. Um ve Crompton (1987) çalışmalarında, etnik kökenin algı ve tutumda etkin rol oynadığı sonucuna ulaşırken, Liu ve Var (1986)’ın Hawaii sakinleri üzerinde yaptıkları çalışmada etnik köken bakımından algı

ve tutumda önemli farklılıklar bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır (Harrill, 2004: 253). Buradan hareketle, sosyo-kültürel ve demografik etkenlerin, farklı bölgelerde farklı sonuçlar doğurabileceğini ve bu sonuçların olumlu ve olumsuz olmak üzere çift yönlü olabileceğini söylemek mümkündür. Bu etkenler yaş, cinsiyet, medeni durum, ikamet süresi ve meslek faktörü şeklinde sıralanmaktadır.

2.1.1.1.3.1.1. Yaş

Lindberg vd., (1999) çalışmalarında, Danimarka'nın Allinge-Gudhjem bölgesinde farklı yaş gruplarından oluşan katılımcılara turizm gelişimiyle alakalı olarak çeşitli senaryolar sunmuşlar ve yaşlıların gençlere göre daha olumsuz yaklaşım sergilediklerini analiz etmişlerdir. Bu bağlamda yaş faktörünün turizm gelişimine yönelik algı ve tutumda etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Tomljenović ve Faulkner (2000), Avustralya, Gold-Coast bölgesinde, yaşlı insanların turizm etkilerine karşı daha duyarlı olup, olumsuz etkileri daha yüksek düzeyde algılayacakları hipoteziyle yapmış oldukları çalışma sonucunda, yaşlıların değişime uyum sağladığı ve etkileri olumsuz olarak değerlendirmedikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Sheldon ve Abenoja (2001), Hawaii'nin Waikiki bölgesinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında, yaş faktörünün genç kuşak ile yaşlı kuşak arasında turizm gelişimine yönelik tutumlar açısından anlamlı bir farklılık oluşturduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Çavuş ve Tanrısevdi (2003), Türkiye, Kuşadası bölgesinde yaptıkları çalışmada, yaş faktörü ile bireylerin turizm gelişimine yönelik algı ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Huh ve Vogt (2008), Alaska'da gerçekleştirdikleri çalışmalarında, yaş faktörünün sakinlerin turizm gelişimine yönelik tutumlarında etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Literatürde yaş faktörü ile yerel halkın algı ve tutumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilen çok sayıda çalışma yer almaktadır. Çalışmalar incelendiğinde, farklı yaş gruplarındaki kişilerin turizme yönelik algı ve tutumlarında değişiklik olduğu görülmektedir. Bu bağlamda yaş faktörü ile yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumu arasında anlamlı bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle bir bölgede gerçekleştirilmesi planlanan turizm stratejileri oluşturulurken farklı yaş gruplarının beklentilerinin dikkate alınması gerekmektedir.

1.3.1.2. Cinsiyet

Mason ve Cheyne (2000), Yeni Zelanda’da kırsal bir alanda yapmış oldukları çalışmada kadınların, turizmin olumsuz etkilerine karşı daha duyarlı olduklarını ve bu bağlamda turizmin gelişimine erkeklere kıyasla daha az destek verdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Harrill ve Potts, (2003), Güney Carolina, Charleston’da gerçekleştirdikleri çalışmada kadınların, erkeklere kıyasla turizm gelişimine karşı daha olumsuz bir tutum sergilediklerini ve ekonomik açıdan sağlanan faydaların algılanmasında cinsiyetin önemli bir etken olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Literatürde cinsiyet faktörü ile ilgili yapılmış çalışmalar incelendiğinde, cinsiyet ayrımının turizmin gelişimine yönelik algı ve tutum üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Turizmin gelişimi ile kadınlar için yeni iş alanlarının ortaya çıkması nedeniyle kadınlar, turizm gelişimine erkeklere oranla daha olumlu yaklaşmakta ve turizm faaliyetlerini desteklemektedirler. Bu durum turizmden sağlanan ekonomik faydalar ile cinsiyet arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

1.3.1.3. Medeni Durum

Medeni durum faktörünün turizm gelişimine yönelik algı ve tutum üzerinde diğer faktörlere göre yok denecek kadar az etkili olduğu araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir (Altunel, 2009: 58).

Haralambopoulos ve Pizam (1996), Sisam adasında yaptıkları çalışmada, medeni durumu bekar olan bireylerin turizm ile cinsel taciz arasında bir ilişki bulunmadığını düşündüklerini, evli bireylerin ise turizmin gelişimi ile cinsel taciz arasında anlamlı bir bağlantı olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşmışlardır.

Kuvan ve Akan (2005), Antalya, Belek bölgesinde yapmış oldukları çalışmalarında, turizmin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan sorunların medeni durum, ile bir bağlantısının bulunmadığını belirtmişlerdir.

Medeni durum ile turizme verilen destek arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde, medeni durum faktörü ile bireylerin turizme yönelik algı ve tutumları arasında kayda değer bir ilişki olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda turizm planlamalarında medeni durum faktörünün dikkate alınması gereken bir husus olmadığını söylemek mümkündür.

1.3.1.4. Yaşam (İkamet) Süresi

McCool ve Martin (1994), Montana’da yapmış oldukları çalışmalarında, yerel halkın ikamet süreleri ile turizmin gelişimine karşı tutumları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Çalışmaya göre; bölgede uzun süredir ikamet edenlerin turizme yönelik tutumları daha kısa süredir ikamet edenlere kıyasla olumsuz yönlü olarak ortaya çıkmaktadır.

Weaver ve Lawton (2001), Avustralya, Tamborine bölgesinde yapmış oldukları çalışmalarında; ikamet süresi uzun olanların, ikamet süresi kısa olanlara kıyasla turizm gelişimine yönelik daha olumsuz bir tutum sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Yaşam süresinin uzunluğu ile turizme verilen destek arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, bir destinasyonda uzun süredir yaşayan bireylerin diğer bireylere kıyasla turizmin getirdiği olumsuz etkilere yönelik daha fazla hassasiyet gösterdikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra turizmle birlikte sağlanan ekonomik faydaların ve yeni iş alanlarının ortaya çıkmasıyla turizm gelişimine yönelik olumlu görüş bildirdikleri de görülmektedir (Altunel, 2009: 61; Güneş, 2014: 39).

İkamet süreleri değişiklik gösteren bireylerin turizme yönelik tutumlarında farklılıkların olması ve ikamet süresinin uzunluğunun bölgenin dinamikleriyle alakalı daha fazla deneyim anlamına gelmesi, bölgede gerçekleştirilecek turizm planlamalarında ikamet süresi faktörünün önemini ortaya koymaktadır.

1.3.1.5. Meslek

Kuvan ve Akan (2005), Antalya, Belek bölgesinde yapmış oldukları çalışmalarında turizmle alakalı meslek gruplarında çalışan insanların turizmle ilgisi olmayan meslek gruplarında çalışan insanlara kıyasla turizmin ekonomik faydaları ile ilgili daha olumlu yaklaşım sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır. Turizm sektöründe çalışmayan kişilerin, turizm sektöründe çalışan kişilere kıyasla turizmin çevresel ve ekonomik sorunlara yol açtığı görüşünü savunduklarını belirtmişlerdir.

Weaver ve Lawton (2001), Avustralya, Tamborine bölgesinde yapmış oldukları çalışmalarında; turizm sektöründe çalışan kişilerin, sektörde çalışmayanlara kıyasla turizmin gelişimine yönelik daha olumlu tutum sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Turizmin istihdam yaratıcı bir etkiye sahip olması ve farklı sektörler ile bütünleşmiş bir şekilde yeni iş imkanları oluşturması nedeniyle, mesleği turizmle bağlantılı olan bireyler ile turizmden bağımsız bir mesleğe sahip bireyler arasında turizm gelişimine yönelik verilen destek bağlamında farklılıklar gösterebilmektedir. Bu çerçevede, meslek faktörü ile turizmin gelişimine yönelik algı ve tutum arasında anlamlı bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür.

1.3.1.6. Ekonomik Bağlılık

Yerel halkın turizm gelişimine yönelik tutumları ile turizmden sağladıkları ekonomik fayda arasındaki ilişkiyi sosyal değişim teorisi kapsamında inceleyen araştırmacılar, bir kişi veya topluluğun turizmin sağladığı ekonomik faydaya olan bağlılık derecesi ile geliştirdikleri tutum arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu bağlamda birey ya da toplum, turizmden sağlanan ekonomik faydaya ne kadar bağlıysa, turizm gelişimine karşı tutumları da o kadar olumludur (Harrill, 2004: 254-255).

Haralambopoulos ve Pizam (1996), Sisam adasında yaptıkları çalışmada, ekonomik olarak turizm ile doğrudan bağlantılı olan kişilerin, bağlantılı olmayan kişilere kıyasla turizm gelişimine yönelik daha olumlu bir tutum sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Lankford ve Howard (1994) çalışmalarında, yerel halkın tutumlarının turizm gelişiminden elde ettikleri ekonomik fayda ile doğru orantılı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

McGehee ve Andereck (2004), Arizona’da gerçekleştirdikleri çalışmalarında turizm gelişimiyle birlikte sağlanan ekonomik fayda ile turizm gelişimine karşı geliştirilen tutum arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Literatürde ekonomik bağlılık ile turizme verilen destek arasındaki ilişkiye yönelik yapılmış incelendiğinde, turizmden sağlanan olumlu ekonomik faydaların olumsuz kültürel ve çevresel etkilere kıyasla daha ağır bastığı görülmektedir. Bu bağlamda yerel halk, turizmden sağladığı ekonomik çıkar karşısında olumsuz kültürel ve çevresel etkileri görmezden gelebilmektedir. Ayrıca ekonomik olarak turizme veya turizmle alakalı sektörlerle bağlantılı olan bireylerin, turizmden kazanç elde etmeyen bireylere kıyasla turizme yönelik daha olumlu yaklaşım sergiledikleri ve bölgelerinde

turizm gelişimini daha yüksek oranda destekledikleri anlaşılmaktadır. Tüm bunların neticesinde ekonomik bağılılık faktörünün turizmin gelişimine yönelik algı ve tutum üzerinde en etkili faktörlerden biri olduğunu söylemek mümkündür.

1.3.2. Mekansal Faktörler

Yerel halkın turizmin gelişme gösterdiği bölgeye olan fiziksel mesafesini esas alarak turizm destinasyonuna olan uzaklık ile yerel halkın tutumları arasında bağlantı kurmaya çalışan araştırmacılar, turizmin yoğun olarak gerçekleştiği ve gelişme gösterdiği alanlara mesafe olarak yakın olan yerel sakinlerin, turizmin gelişimine yönelik tutumlarının yakınlık derecesiyle doğru orantılı şekilde olumsuz olacağı sonucuna ulaşmışlardır (Harrill, 2004: 253).

Belisle ve Hoy (1980), Kolombiya, Santa Marta bölgesinde yaptıkları çalışmada, yerel halkın algı ve tutumlarının turizm yoğunluğu yaşanan bölgeye olan fiziksel mesafelerine göre değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır.

Jurowski ve Gürsoy (2004), Virjinya’da milli park çevresindeki beş farklı kasabada gerçekleştirdikleri çalışmalarında, bir bölgede artan ziyaretçi sayısının yerel halk tarafından yoğun olarak kullanılan rekreasyon alanlarının kullanımını sınırlandıracağından yerel sakinlerin turizm gelişimine yönelik tutumlarının olumsuz yönde geliştiği sonucuna ulaşmışlardır (Jurowski ve Gürsoy, 2004: 307-308).

Harrill ve Potts (2003), Charleston, South Carolina’nın tarihi bir semtinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında, turizm merkezinde yer alan “South of Broad” mahallesinin merkezden uzak olan diğer mahallelerin aksine turizm gelişimine karşı olumsuz bir algı ve tutum sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır.

1.3.3. Yerel Halk ve Toplum Tipolojisi

Yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumunu belirlemeye yönelik yapılan çalışmaların artmasıyla birlikte aynı tutum ve davranış gösteren toplumlar araştırmacılar tarafından çeşitli gruplara ayrılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu tür gruplaştırmaların, söz konusu toplumda geliştirilecek turizm planlama ve uygulamalarının belirlenmesinde yardımcı olacağı gibi, yerel halk tarafından bu uygulamaların kabulünü de kolaylaştıracığı belirtilmektedir. Yerel halkın algı ve tutumunun belirlenmesinde ve analizinde söz konusu bu gruplandırmaların etkin rol

oynadığı çalışmalar sonucunda ispatlanmış olsa da güncel birçok araştırma yoğun olarak kullanılan tipolojilerin bilinenden daha detaylı farklılıklara sahip olduğunu göstermektedir (Harrill, 2004: 256).

Ap ve Crompton (1993) yerel halkı; kucaklama, hoşgörü, uyum ve geri çekilme olarak dört farklı gruba ayırarak inceledikleri çalışmalarında; turizmden sağlanan doğrudan fayda ile bireylerin tutumlarındaki olumlu yaklaşımı “kucaklama”, yerel halkın zorlukları ve maliyetleri üstlendikleri durumlarda hafif bir kabul eğilimini “hoşgörü”, günlük olarak turizmle yaşama gerçeğini kabul eden fakat olumlu ya da olumsuz bir görüş bildirmeyenleri “uyum”, turizmin gelişimine yönelik olumsuz görüş bildiren fakat bununla ilgili bir tepki göstermeyenler ise “geri çekilme” şeklinde kategorize etmişlerdir (Harrill, 2004: 257). Benzer bir diğer çalışmada Williams ve Lawson (2001), Yeni Zelanda’da yapmış oldukları çalışmalarında, yerel halkı “sevenler”, “kötümserler”, “vergi verenler” ve “masumlar” şeklinde kategorize ederek incelemişlerdir (Williams ve Lawson, 2001: 275).

1.3.4. Yerel Halk ve Turist İlişkisi

Yerel halk ve turist ilişkisi, taraflar arasındaki kişisel etkileşimi kapsar ve toplumun birçok kesiminde beklenmedik durum ve şekillerde ortaya çıkabilmektedir (McIntosh ve Goeldner, 1986: 6; Reisenger, 1994: 743’ten akt. Tayfun, 2002: 2). Bu bağlamda söz konusu ilişkinin yoğunluğu tarafların sayısı, ortamların farklılığı, ilişkinin süresi ve niteliği gibi birçok faktöre bağlı olarak değişim gösterebilmektedir (MEB, 2014: 51).

Turist gönderen toplumlar ile turist kabul eden toplumlar arasında yapısal olarak farklılıklar bulunmaktadır. Gelişmemiş veya gelişmekte olan toplumlarda kırsal yaşam özelliklerinin etkileri halen devam etmektedir. Bu tür toplumların ziyaretçileri endişe ile karşılaması yerel halk-ziyaretçi ilişkilerinde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu bağlamda yerel halk ve ziyaretçi ilişkileri üzerine yapılan çalışmalar göstermiştir ki; tarafların ekonomik ve toplumsal yapıları ne kadar benzer ise aralarındaki uyum da o kadar olumlu ve dengelidir (Doğan, 2004: 94; Pearce, 1982: 82-83’ten aktaran: Pamir, 1997: 93). Literatürde bu uyumu çift yönlü olarak etkileyen çeşitli etkenler olduğu belirtilmektedir. Yerel halk ile turist ilişkisini etkileyen faktörler şu şekilde sıralanmaktadır (MEB, 2014: 55):

- Yerel toplumun yapısı,
- Tarafların birbirlerine karşı olan tutumları,
- Taraflar arasındaki çıkar çatışmaları ve iletişim zorlukları,
- Tarafların yaşam tarzları arasındaki farklılıklar,
- Kitle turizmin etkileri.

Yerel halk ve turistler arasındaki ilişkinin niteliği sakinlerin turizme karşı geliştirdikleri algı ve tutum üzerinde etkili olduğundan; bu ilişkinin dinamiklerini belirlemek, istek ve beklentilerin neler olduğunu saptamak başarılı bir turizm planlaması açısından önem arz etmektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar, yerel halk ve turist arasındaki ilişkinin dinamiklerini belirleyerek kavramsal bir çerçevede sunmaktadırlar.

1.4. Yerel Halk ve Turist Arasındaki İlişki Türleri

Tarafların birbirlerine karşı tutum ve davranışlarında ilgiden düşmanlığa kadar uzanan bir çeşitlilik söz konusudur. Bu çeşitlilik engelleyici ilişki tipleri ve destekleyici ilişki tipleri olmak üzere iki başlık altında toplanarak gruplandırılmaktadır (MEB, 2014: 51).

1.4.1. Engelleyici İlişki Tipleri

Turist ile yerel halk etkileşimi tarafların çeşitli sebeplerden kaynaklı olarak birbirlerine karşı olumsuz tutum ve davranış sergilemelerine yol açabilmektedir. Bu durumda taraflar, herhangi bir turizm faydası sağlayamamakta ve birbirlerine karşı duydukları antipati giderek daha da yoğunlaşmaktadır. Taraflar arasında bahsi geçen olumsuzluklara sebebiyet verebilecek ilişki tipleri aşağıdaki gibi açıklanmaktadır (MEB, 2014: 51-52):

İlgisizlik: Dil, kültür ayrılıkları; tarafların birbirlerine karşı önyargı, kuşku ve ürkeklik duymaları; turistlerin eğlence amaçlı tatile çıkmış olmaları gibi nedenlerden kaynaklanan yanlış anlaşılmalara ve belirsizlikler sonucunda ortaya çıkan ilgisizlik durumu.

Ticari Sömürü: Turist-yerel halk etkileşiminin gerçekleştiği alanlarda ürün ve hizmet fiyatlarındaki olağanüstü artış taraflar arasında olumsuz ilişkilerin oluşmasına neden olmaktadır.

Suç: Turistik faaliyetin kısa süreli ve geçici olması, yasal takibat yapacak kadar yeterli zamanın olmaması turistleri kolay hedef haline getirmektedir. Dolayısıyla turistlere karşı işlenen suçlar taraflar arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir (MEB, 2014: 51-52).

Ekonomik, sosyal ya da kültürel sorunların oluşmasında turizmin sorumlu tutulması durumunda yerel halk turistlere karşı düşmanca tavır sergileyebilmektedir. Böyle durumlarda turistler de yerel halka karşı olumsuz tutum ve davranış kalıbı geliştirmektedirler (Türker ve Türker, 2014: 83). Taraflar arasındaki yaşam stilleri ve kültürel özelliklerdeki farklılıklar ne kadar fazla ise anlaşmazlıklar ve belirsizlikeler de o derece yüksek olmakta ve bu durumda taraflar arasında olumsuz sonuçlar doğuracak ilişkiler gerçekleşebilmektedir. Taraflar arasında gerçekleşen bu tipteki ilişkilerde turizmden herhangi bir fayda sağlanamazken, turizmin geleceği de tehlikeye girmektedir (Doğan, 2004: 89-97).

1.4.2. Destekleyici İlişki Tipleri

Destekleyici ilişki tipleri, turistler ile yerel halk arasında gerçekleşen olumlu ilişkileri kapsayan tiplerdir. Bu tipte ilişkilerin gerçekleşmesi durumunda taraflar turizm faaliyetinden karşılıklı olarak bekledikleri faydayı sağlamakta ve aşağıdaki gibi açıklanmaktadır (MEB, 2014: 53-54):

İlgilenme: Yerel halkın konukseverlik ve nezaket bilinci, turistlerin yerel halkın yaşam biçimine ve değerlerine karşı gösterdiği saygılı tutum neticesinde karşılıklı ilgilenmeye dayalı olumlu ilişkiler geliştirilebilir.

Yardım Etme: Turistler varış destinasyonunun yabancısı oldukları için bölgenin yaşam şekilleri ve toplumsal değerleriyle alakalı yeterli bilgiye sahip olmayabilirler. Bu gibi durumlarda yerel halkın turistlere karşı yol gösterici olması ve yardımseverlik göstermesi taraflar arasında olumlu ilişkiler gerçekleşebilir.

Arkadaşlık: Taraflar arasında oluşan arkadaşlık hissi turistlerin yerel halka ve bölgeye olan endişe ve korkularını yok ederek güven ortamı oluşturacak, aynı zamanda yeniden bölgeyi ziyaret etmek için bir sebebiyet verir. Böyle durumlarda taraflar turizmden beklenenin üzerinde bir doyum hissiyle faydalanır.

1.4.3. Yerel Halkın Turistlere Karşı Tutumu

Turizmin gelişme gösterdiği bölgelere yönelik talebin artmasıyla birlikte turist-yerel halk etkileşimi kaçınılmaz olmakta ve bu etkileşim olumlu-olumsuz şekillerde çok yönlü olarak ortaya çıkabilmektedir. Taraflar, olumlu ve olumsuz etkiler bağlamında birbirlerine karşı tavır geliştirmektedirler. Yerel halkın turistlere karşı tutumları şu şekilde sıralanmaktadır (MEB, 2014: 56-57):

Alışma: Yerel halkın artan trafiğe, kalabalığa ve kirliliğe alışması durumunu ifade eder.

Düşmanlık: Irk ayrımından ve sömürge yönetiminden kaynaklanan düşmanlık hissi bazı bölgelerde hala etkisini sürdürmektedir. Bunun yanı sıra bazı toplumların kendini üstün görmeleri de yerel halk-turist ilişkilerine yansıyabilir.

Önyargı: Yerel halkın turistleri kişilik özelliklerine ve farklılıklarına bakmaksızın değerlendirmelerini ifade eder.

İlgi: Eğitim düzeyinin yüksek ve dil engelinin bulunmadığı ülkelerde yoğun olarak görülen turiste karşı yakınlığı ifade eder.

Özdeşleşme: Gelişmemiş ülkelerde sıkça görülen bir tutumdur. Gençlerin bölgelerine gelen ziyaretçilerin yaşam tarzlarına ve tüketim alışkanlıklarına özenerek onlar gibi davranma eğilimi göstermeleri durumudur. Böyle durumlarda turistlerle sürekli ilişkiler kurulur.

1.4.4. Turistlerin Yerel Halka Karşı Tutumu

Varış destinasyonunun toplumsal yapısı ve kültürel özellikleri turiste karşı sergilenecek davranış kalıplarının belirlenmesinde önemli olan faktörlerdendir. Gelişmişlik düzeyi yüksek toplumlarda turist, aşina olduğu toplumsal yapıyla karşılaşacağı için az gelişmiş veya gelişmemiş toplumlara göre kendini daha rahat hissederek, özgür davranışlar sergileyebilir ve daha rahat ilişkiler kurabilir. Turistlerin yerel halka karşı tutumları şu şekilde sıralanmaktadır (MEB, 2014: 57-58):

İlgisizlik: Sorunlarından uzaklaşıp varış noktasının sorunlarıyla yüzleşmek istemeyen ve tatilden maksimum fayda sağlamak isteyen turistler yerel halka karşı ilgisizliği bir tutum olarak kazanabilmektedirler.

Kaygı: Varış noktası ile ilgili detaylı bilgiye sahip olmayan turistler yabancı ve anlaşılabilir bir ortama girdikleri için endişeli bir tutum sergileyebilirler.

Acıma: Yerel halkın turizmin yükünü taşıması ve hizmetleri gerçekleştirmesi turistlerde yerel halka karşı bir acıma duygusu oluşturabilir ve bu durum bir tutuma dönüşebilir.

Üstünlük: Turistler kendilerini veya ait oldukları toplum değerlerini yerel halktan veya yerel halkın toplumsal değerlerinden üstün görme eğiliminde olabilirler. Bu durumda turistler ve yerel halk arasında çatışmalar çıkabilir.

Önyargı: Turistler yerel halkı kalıplaşmış belli özelliklere göre algılamakta ve bireysel özellikleri göz ardı etmektedirler. Bu durum tarafların ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilir.

Turistlerin tatile çıkış amaçları, varış destinasyonundaki çevre ile olan iletişim düzeyinde belirleyici olmaktadır. Yeni kültürler tanıma arzusuyla seyahat eden bir turist merak duygusunu tatmin etmek amacıyla yerel halk ile doğrudan ilişki kurarken, sağlık nedeniyle turizm aktivitesine katılan bir ziyaretçi söz konusu bölgenin yerel halkı ya da kültürü ile ilgilenmeyebilir (Ondimu, 2002: 1036-1037).

Genel olarak değerlendirildiğinde turist–yerel halk arasında gerçekleşen etkileşimde, tarafların birbirlerine karşı sergiledikleri tavır ve davranışları büyük oranda taraflar arasındaki sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıkların şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, turist gönderen toplum yapısı ile turist kabul eden toplum yapısının birbirine ne kadar yakın ise turist-yerel halk arasında ki uyumunda o derecede yüksek olduğu söylenebilir. Literatürde yerel halk–turist etkileşimi ve yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumlarının belirlenmesine yönelik çeşitli ölçüm modelleri ortaya konmaktadır.

1.5. Turizm Gelişimine Yönelik Tutumların Ölçülmesi

Yapılan çalışmalar ve kaydedilen gelişmeler sonucunda araştırmacılar, bireylerin turizmin gelişimine yönelik tutumlarını daha titiz ve detaylı bir şekilde ölçebilmek amacıyla çeşitli araçlar geliştirme yönünde eğilim göstermeye başlamışlardır. Bu eğilimler ile turizmin bazı alanlarına yönelik algıyı ölçebilmek adına küresel bir ölçüm modeli geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Harrill, 2004: 258).

Lankford ve Howard (1993), yerel halkın tutumunu ölçebilmek amacıyla literatürden derledikleri 28 farklı değişkenden oluşan “Turizm Etki Değerlendirme Ölçeği” geliştirmişler ve söz konusu bu değişkenlerin etkilerini de “Turizm Kaygısı”

ve “Kişisel/Toplumsal Yararlar” olmak üzere iki grupta toplamışlardır. Ayrıca Lankford ve Howard (1993)’ın “Turizm Kaygısı” ve “Kişisel/Toplumsal Yararlar” gruplandırmasından yola çıkan Rollins (1997), Kanada’da gerçekleştirdiği çalışmada; “kişisel fayda”, “olumsuz etkiler”, “genel görüşler” ve “toplum çıkarları” olmak üzere dört grupta toplanan bir ölçüm modeli önermiştir. Fakat Lankford ve Howard’ın bu çalışması, Ap ve Crompton (1998) tarafından, belirtilen iki alanın literatürde yapılmış olan sınıflandırmaların hiçbirisiyle uyum göstermediği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bunun sonucunda Ap ve Crompton, Texas’da üç farklı topluluk üzerinden elde ettikleri verilere dayanarak, algılanan etkileri kavramsal olarak daha iyi yansıtan, sosyal, ekonomik ve çevresel bileşenleri daha iyi gruplandıran 35 maddeye dayalı bir model ortaya koymuşlardır. Bu model ayrıca her bir madde için bireyin beğenme ya da beğenmeme durumunu belirleyebilecek ayrı bir değerlendirici bileşeni de içermektedir. Ap ve Crompton tarafından ortaya konan model de Lankford tarafından eleştirilmiştir. Araştırmacılar arasında yaşanan bu tartışma farklı destinasyonlara uygulanabilecek, hedefe özgü ve etkili, uzun vadeli turizm planlaması için sakinlerin davranışları hakkında bilgi sağlayabilecek bir ölçüm aracı geliştirmenin zorluğunu da ortaya koymaktadır (Ap ve Crompton, 1998: 123; Harrill, 2004: 258; Rollins, 1997: 741-742).

1.6. Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algı ve Desteğine İlişkin Yaklaşımlar

Literatürde yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve desteğini belirleyebilmek için kullanılan birçok yaklaşım yer almaktadır (Doxey Kızgınlık Modeli, Turizm Yaşam Döngüsü Modeli, Sosyal Değişim Teorisi, Büyüyen Örgüt Teorisi, Topluluğa Bağlılık Teorisi). Bu bölümde literatürde yaygın olarak kullanılan üç yaklaşıma yer verilmektedir.

1.6.1. Sosyal Değişim Teorisi

Sosyal değişim teorisi, örgütsel davranışta en etkili modellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Cropanzano ve Mitchell, 2005: 874). Ap (1992)’e göre sosyal değişim teorisi; etkileşim durumunda bireyler ve gruplar arasında kaynak alışverişini anlamakla ilgili genel bir sosyolojik teoridir (Ap, 1992: 668). Teori, insanların sosyal

etkileşim sürecinden sağladığı faydaları ve kayıpları dikkate almaktadır ve temelinde yer alan merkezi kavram “fayda” olarak tanımlanmaktadır. Bu faydalar farklı disiplinlerde farklı isimlerle (psikolojide pekiştirme, sosyolojide değer, ekonomide fayda.) nitelendirilebilir fakat temelinde anlamları aynıdır. Her disiplin kendine özgü tanım ve terimleri kullansa da temel ilkeler birçok disiplinde oldukça benzerdir (Rosenberg ve Turner, 1990: 31). Sosyal değişim teorisinin yerel halkın algıladığı olumlu ve olumsuz etkileri açıklayabilen bir bakış açısı sunduğu ifade edilmektedir (Ap, 1992: 685). Teori; aktörler, kaynaklar, yapılar ve süreçler olmak üzere çeşitli analitik etkenlerden oluşmaktadır ve aktör olarak tanımlanan bireyler veya gruplar sahip oldukları değer ve yeteneklere göre iletişim içinde bulundukları diğer aktörler tarafından kaynak olarak adlandırılmaktadırlar. Fayda kapasitesi olan ürün, mal veya hizmetlerin bu kaynakların içerisinde olduğu belirtilmektedir (Molm, 2003: 2).

İnsanlar tamamen rasyonel olmamakla birlikte sosyal işlemlerinde bir miktar kar elde etme güdüsü taşımakta ve kar, zarar, maliyet hesaplamaları yapmaktadırlar. Mevcut olan tüm etkenler ve alternatifler hakkında detaylı bilgiye sahip olmasalar da bazı çıkarımlar yapabilecek genel bir değerlendirme yetisine sahiptirler ve birbirleriyle rekabet halindedirler. Koşulların ve dengelerin açıkça belirtilmiş olduğu bir pazarda ekonomik işlemler toplumun her kesiminde gerçekleşirken, bireyler arasındaki sosyal ilişkilerde daha özel durumlar ortaya çıkmaktadır. Söz konusu ekonomik pazarda hedefler maddi olarak nitelendirilirken, bireyler arasındaki sosyal ilişkilerde duygular ve hizmetler gibi maddi olmayan ürünler ile takas edilmektedir (Homans, 1991: 198’den akt. Turner, 1991: 303-327).

Bir toplumda turizmin sürdürülebilmesi için bazı değişimlerin gerçekleşmesi gerekmektedir (Ap, 1992: 668). Somut veya sembolik olabilen, maddi, sosyal veya psikolojik nitelikler taşıyabilen kaynakların; bireyler, rol sahipleri veya birimler gibi davranan gruplar arasında ticaret ve paylaşımını içeren sosyal değişim teorisi, turizm geliştiricilerinin sosyal ve çevresel etkiler karşılığında ekonomik faydalar sağladıkları varsayımına dayanarak turizm araştırmacılarını ilgilendirmektedir (Harrill, 2004: 260). Bölge sakinleri, yerel turizm endüstrisinin başarısını veya başarısızlığını etkileyebilecek önemli oyuncular olarak karşımıza çıkmaktadır. Destinasyonun gelişimine aktif katılım sağlayarak elde edilen faydalar karşılığında turistlere karşı misafirperverlik göstererek toplumun refahına katkıda bulunmaktadır (Ap, 1992:

668). Bir destinasyondaki sakinlerin turizmin etkilerine karşı nasıl, neden ve hangi koşullarda tepki verdiğini belirlemek araştırmacılar açısından bir eksiklik olarak görülmektedir ve bu eksiklik araştırmacılar tarafından söz konusu çalışmalara en iyi teorik katkıyı sunduğu düşünülen sosyal değişim teorisi ile giderilmeye çalışılmaktadır (Nunkoo, 2016: 588).

Sosyal değişim teorisinin temelinde ilişkilerin zamanla güven, sadakat ve karşılıklı taahhütlere dönüşmesi yer almaktadır. Söz konusu dönüşümün gerçekleşebilmesi için tarafların bazı değişim kurallarına uyması gerekmektedir. Bu kurallar, değişim ilişkisi içerisindeki katılımcıların benimsedikleri durumun normatif bir tanımını oluşturmaktadır (Emerson, 1976: 351). Ekonomik bir pazarda; değişimleri maddi hedefler belirlerken, aynı zamanda bireyler arasında çeşitli duygular ve hizmetler gibi maddi olmayan değişimlerde gerçekleşmektedir (Turner, 1991: 303-327).

Searle'in sosyoloji ve sosyal psikolojiden yararlandığı çalışmasında, sosyal değişim teorisini aşağıda yer alan ilkelere dayandırmaktadır (Searle, 2000: 139).

- Bireyler ilişkilerinde ödül arayışındadırlar.
- Ödüller değerlendirildiği ve gelişmeye devam ettiği sürece ilişkiler de devam eder.
- Karşılıklı olarak adil kabul edilen ödüller alınır ve verilirse ilişkiler devam eder.
- İlişkinin maliyetleri faydaları aşmaz.
- İstenen ödülleri alma olasılığı yüksektir.

Yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumunun belirlenebilmesi için sosyal değişim sürecine dair Ap (1992) tarafından geliştirilen modelde, sosyal değişim teorisiyle ilgili bazı temel unsurlar yer almaktadır ve yerel halkın değişime dahil olma sürecini özetlenmektedir. Modele göre değişim süreci; değişim ilişkisi, ihtiyaç, değişim sonucu ve değişimsiz sonuç olmak üzere dört temel bileşenden oluşmaktadır. Bileşenleri birbirine bağlamak gereken süreçleri; (1) değişim başlaması, (2) değişim oluşumu, (3) değişim işleminin değerlendirilmesi, (4) değişim sonuçlarının olumlu değerlendirilmesi, (2a) değişim davranışında azalmaya yol açan değişim sonucunun olumsuz değerlendirilmesi, (4a) değişimin yaşanmasıyla sonuçlanan değişim davranışının iptali olarak ifade etmektedir (Ap, 1992: 669).

Yerel halk ve turist etkileşimi kapsamında algı teriminin kullanılması daha doğru olarak kabul edilmektedir. Bunun sebebi yerel halkın turistler ve turizm etkileri hakkında bilgi sahibi olmadan onlara anlam yükleyebilmeleri ve diğer yandan yerel halkın turizm etkileri hakkında bilgi sahibi olduğunun varsayılabilmesidir. Tarafların sosyal bir alışverişe girmesinin temelinde ihtiyaçların karşılanması güdüsü yer almaktadır. Söz konusu bu ihtiyaç tatmini, değişim sürecinin bir parçası olarak tanımlanmaktadır. Taraflar arasında bir takas işlemi gerçekleştirme isteği yalnızca bir ihtiyaç söz konusu olduğu zaman ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle ihtiyaçların karşılanmasına gerek duyulmadığında turizmin gelişmesi de desteklenmeyebilir. Bir toplumun kendi bölgesinde turizmi etkin kılmak ve geliştirmek istemesinin arkasındaki itici kuvvetin bölge sakinlerinin sosyal, psikolojik ve ekonomik refahını iyileştirme ihtiyacı olduğu varsayılmaktadır. Önerilen değişim süreci modelinde davranış, dinamik bir etkileşim aracı olarak görülürken değişim süreci sosyal psikolojik bir yaklaşım olarak benimsenmektedir. Bu nedenle ihtiyaç tatmini davranış dinamiğinin temelini açıklamaktadır (Ap, 1992: 671-672).

Taraflardan birinin bir ihtiyaç ifadesi, bir değişim süreci başlatmaktadır. Bu başlangıç, ihtiyaç memnuniyetini değişim ilişkisine bağlamaktadır. Taraflardan biri tatmin edilme ihtiyacı hissettiğinde bir değişim ilişkisi başlatmaktadır. Emerson (1962,1972) tarafından açıklanan ve sistematik olarak geliştirilen değişim ilişkisi kavramı, değişimin doğasını belirleyen öncüller ve ilişkinin biçimi olarak iki alt boyuttan oluşmakla birlikte taraflar arasında oluşan sosyal yapıyı ve yapının zaman içerisindeki değişimini temel alarak incelemektedir. Odaklanılan bu değişim ilişkisi, aynı zamanda sürekli tekrara düşme sorununu da çözmektedir. İkinci olarak denge, bağlılık ve güç kavramları bireysel veya kolektif olabilen taraflar arasındaki karmaşık sosyal yapıların işleyişini açıklamakta ve üçüncü olarak da sosyal değişim çalışmasını bireysel psikolojiden sosyal etkileşime dayandırmaktadır (Ap, 1992: 672-673).

Öncüller, bir değişim ilişkisinin temelinde yer alan fırsatları veya durumları temsil etmektedir. Davranışın rasyonelliği, bir aktörün davranışının temelinde ödül arayışı olduğuna vurgu yapmaktadır. Buna göre bir aktörün maddi veya psikolojik bir ödül almadan değişim sürecine girme nedeni yoktur. Elde edilen ödüllerin değerli kaynaklar olduğu ve bu ödüllerden faydalanan aktörlerin söz konusu bu faydaları üretme ve geliştirme eğiliminde hareket edeceğini savunmaktadır.

Rasyonalite kavramını turizm ortamına uygulayan sakinler, turizme katılımlarının karşılığında sosyal ve ekonomik refah beklemektedirler. Bu faydalar algılandığı sürece sakinler turizme karşı olumlu bir bakış açısı geliştireceklerdir. Eğer turizme katılım süreci sakinler için yeni maliyetler yaratıyor ve bireylerin sosyal refahlarını olumsuz yönde etkiliyorsa sakinler, turizme karşı olumsuz bir tavır geliştirecekler ve desteklerini geri çekeceklerdir. Bu nedenle algılanan ödüller ne kadar büyükse tarafların turizm algıları da o derece olumludur. Yine aynı şekilde turizme katılımların maliyeti ne kadar yüksek ise tarafların turizm algıları da o derece olumsuzdur.

Beklenen maksimum faydaların elde edilmesi her zaman mümkün olmayacağından, değişim sürecindeki tatmin edici bir değiş tokuşu kabullenmek muhtemeldir. Faydalar, turizmin tüm olumsuz etkilerine rağmen maliyetlerden daha ağır basıyorsa turizme verilen destek ve katılım olumlu yönde sonuçlanmaktadır. Bunun yanı sıra, elde edilen faydalar beklentiyi karşılamayacak düzeyde ise taraflar değişim davranışını azaltabilmekte veya kesebilmektedir. Bunun sonucunda, turizme katılım sürecinde olumsuz yargılar ortaya çıkabilmektedir (Ap, 1992: 673-675). Bu bağlamda, karşılıklılık kavramı sosyal değişim teorisinin merkezi olarak kabul edilmektedir (Gouldner, 1960: 170).

Karşılıklılık kavramı, arkasından adalet ilkesini getirmektedir. Karşılıklı değiş tokuşun olduğu durumlarda bir adalet normu olması gerekmektedir. Adalet normunun olmadığı durumlarda taraflardan biri sömürüldüğünü hissedebilmekte ve ilişkiyi sonlandırma eğiliminde bulunabilmektedir. Dolayısıyla adalet ilkesi olmadan dengesiz bir değişim ilişkisi ortaya çıkabilmektedir.

Değişim oluşumu, Emerson'un (1972) güç bağımlılığı ilişkileri temeline dayanmakta ve ilişkilerin gelişmesinde aktif rol oynamaktadır. Değişim ilişkisinin biçimi tarafların mübadeleye bağlılığı ve gücü ile ölçülmekte ve tarafların turizmin etkilerini olumlu ya da olumsuz algılama sebeplerini açıklamaya çalışmaktadır. Taraflar arasındaki ilişkinin tutarlı olduğunu varsaymak, onların turizmin etkilerini olumlu yönde algılayıp hedeflenen tatmini karşıladıkları anlamına gelmektedir. Öte yandan değişim ilişkisinin doğası incelendiğinde, taraflar arasında dengeli bir güç dağılımı söz konusu değilse ve taraflardan birinin edinimi diğerine göre daha fazlaysa

aktörler arasında eşitsizlik ortaya çıkmakta ve turizmin etkileri kapsamında olumsuz algılar gelişmeye başlamaktadır (Ap, 1992: 676-679).

“İlişkideki aktörlerden biri veya her ikisi değer çatışmasıyla karşılaştığında uyum devreye girer. Belirli bir zamanda çatışmanın olmadığı durumlarda, ilişkinin hayatta kalabileceği veya özümseyebileceği potansiyel çatışma düzeyinin bir değerlendirilmesidir” (Emerson, 1972: 63).

1.6.2. Butler Destinasyon Yaşam Döngüsü Modeli

Butler (1980)’e göre turistik destinasyonlar yapısal olarak dinamikler ve zaman içerisinde gelişim ve değişim göstermektedirler. Ziyaretçilerin ihtiyaç ve arayışlarındaki değişimler, doğal ve kültürel çekiciliklerin zaman içerisinde değişmesi veya tamamen yok olması, fiziksel yapılardaki bozulmalar söz konusu değişim ve gelişim sürecinin etkenleri arasında gösterilmektedir. Turistik alanların gelişiminde artan veya azalan popülerite gibi bir dizi dalgalanmalar söz konusudur ve bu dalgalanmalar belli bir döngü halinde devam etmektedir. Bununla birlikte fark edilebilir ölçülerdeki bu dalgalanmaları, gelişim sırasındaki aşamalar ve gelecekte oluşabilecek eğilimler ile açıklayabilmek için bir “S” eğrisi modeli ortaya konulmaktadır. Ortaya konan modelde ziyaretçiler erişim, tesis ve yerel bilgi eksikliğinden kaynaklı bir alana rağbet göstermektedirler. Yaşanan bu rağbet ve farkındalık sonucunda tesis miktarında ve bölgeye gelen ziyaretçi sayısında artış olmaktadır. Pazarlama ve tanıtım faaliyetleri ile destinasyonun popüleritesi artmakta fakat taşıma kapasitesinin dolması durumunda ziyaretçi oranlarında düşüş yaşanmaktadır. Aşırı kullanım ve ziyaretçi etkileri nedeniyle söz konusu destinasyonun çekiciliği diğer bölgelere göre azalma göstermektedir.

Butler’in Destinasyon Yaşam Seyri Modeli Şekil 2’de ki gibidir (Butler, 1980:6);

Doygunluk: Ziyaretçi sayısının ikamet eden sakin sayısını aştığı doygunluk aşamasında bölge ekonomisinin büyük bir kısmı turizme bağlı olmakta, büyük turizm firma ve markalarının temsilcileri faaliyet göstermekte, geniş kapsamlı reklam ve pazarlama faaliyetleri ile turizm endüstrisinin geliştirilmesi için çabalar gösterilmektedir.

Durgunluk: En yüksek ziyaretçi sayısına ulaşılan, çevresel, sosyal ve ekonomik birçok sorunun ortaya çıktığı, taşıma kapasitesinin aşıldığı ve ziyaret düzeyinin kontrol altında tutulmaya çalışıldığı aşamadır.

Gerileme: Tesis ve ziyaretçi sayısında azalmaların söz konusu olduğu gerileme aşamasında, bölge daha yeni ve güncel destinasyonlarla rekabet edemez hale gelmekte, zamanla etkisini yitirmekte ve uzun vadeli tatilciler yerine günübirlik ziyaretçilerin uğrak yeri haline gelmektedir. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda, etkinliğini yitiren tesisler düşük fiyatlarla arza sunulmakta ve turizm işlevini tamamen kaybedebilmektedir.

Turizm gelişimi kapsamında söz konusu aşamalardan geçen bir destinasyonun yeniden canlanması tam bir değişiklik olmadan neredeyse imkânsızdır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için ya insan yapımı yapay bir cazibe eklenmeli ya da daha önce kullanılmayan doğal kaynaklar kullanılmalıdır.

Kamu ya da özel kurum ve kuruluşların bir destinasyonun yaşam süresine nadiren vurgu yaptıkları görülmektedir. Bir destinasyonun her zaman çekiciliğini koruyacağı ve turist alacağı görüşü yanlış bir turizm stratejisidir. Bu şekilde gerçekleştirilen uygulamalar neticesinde cazibesini kaybetmiş birçok destinasyonun deneyimi bunu kanıtlamaktadır.

1.6.3. Doxey'in İrridex Modeli (Tolerans/Rahatsızlık İndeksi)

Geliştirilen teorilere en büyük katkılardan birini İrridex modeli ile Doxey (1975) sunmaktadır. Doxey, turizm gelişimi kapsamında yerel halkın ziyaretçiler ile etkileşimi sonucu yaşadığı karmaşayı sürekliliği olan bir rahatsızlık olarak tanımlamaktadır. Modele göre yerel halk ile ziyaretçiler arasındaki çatışmaların derecesine göre farklılık gösteren bir rahatsızlık durumu söz konusudur. Buna göre dışarıdan gelen ziyaretçiler yerel halkın gözünde bölgenin yaşam tarzına ve özelliklerine bir tehdit olarak görülmektedir. Turizm gelişimi ile artan ziyaretçi sayısı

yerel halkın algısını coşkudan ilgisizliğe, sonrasında kızgınlığa ve sonunda da düşmanlığa kadar değiştirebilmektedir. Doxey, yerel halkın turizm gelişimi kapsamında verdiği tepkileri dört aşamalı şekilde açıklamaya çalışmaktadır (Murphy, 1981: 189; Cordero, 2008: 37) ve bu aşamalar Tablo 2’de gösterildiği gibidir:

Tablo 2. Doxey’in irridex modeli (tolerans/rahatsızlık indeksi)

EVRELER		ÖZELLİKLER
1. Aşama	Mutluluk	Yerel halk turizm gelişiminden memnundur; turistler hoş karşılanmaktadır ve karşılıklı tatmin hissi ön plandadır.
2. Aşama	İlgisizlik	Sektör geliştikçe ve ziyaretçi sayısı arttıkça taraflar arasındaki ilişki ticari bir hal almaya başlar ve resmilesir.
3. Aşama	Öfke/Kızgınlık	Sektör doyum noktasına ulaştığında ve taşıma kapasitesi dolduğunda yerel halk turistlere öfke duymaya başlar.
4. Aşama	Kin/Nefret	Turistlere duyulan kızgınlık en üst düzeye ulaşır; turistler, bölgede gerçekleşen tüm olumsuzlukların kaynağı olarak görülmeye başlar.

Kaynak: Mathieson ve Geoffrey, 1992: 138’den akt. Filiz ve Yılmaz, 2017: 1805

İrridex modelinde yer alan aşamalar şu şekilde ifade edilmektedir:

Coşku/Mutluluk: Yerel sakinlerin bölgeye gelen ziyaretçilere karşı duyduğu merak ve coşku hissi olarak tanımlanan aşama gelişimin en erken evrelerinde ortaya çıkmaktadır (Munjal, 2015: 412). Turizm planlaması ve pazarlamasının çok az olduğu veya hiç olmadığı aşamada ziyaretçiler ve turizm yatırımcıları yerel halk tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır (Stockton, 2011: 28).

İlgisizlik: Ziyaretçi sayısındaki artışla birlikte yerel sakinler gelişen turizmin farkına varmasıyla birlikte, bir kısmı gelişmelerden ekonomik fayda elde etmeye çalışmakta ve bir kısmı ise bu durumu eleştirmektedir. “İlgisizlik” olarak tanımlanan aşamada bölgedeki ziyaretçi varlığı artık bir yenilik olarak görülmemekte ve ilk aşamadaki coşku olgusu zaman içerisinde azalmaya başlamaktadır. Ayrıca genellikle hediyelik eşya dükkanlarının ortaya çıkmasıyla özdeşleştirilen aşamada gerçekleşen turizm planlaması ortaya çıkan yeni işletmelere elektrik, su ve ulaşım sağlamaya yönelik olmaktadır.

Kızgınlık: Gelişen turizm olanakları ve artan ziyaretçi sayısı ile birlikte halkın doyum noktasına ulaştığı ve yerel halkın turizmin varlığından endişe duymaya başladığı kızgınlık aşamasında, artan turist talebini karşılayabilmek için özel ve kamu

girişimleriyle altyapı gibi olanaklar geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte ticari kâr amacı güden örgütler bölgeye girerek küçük işletmeleri satın almak suretiyle franchise oluşumları gerçekleştirmektedir.

Düşmanlık: Bölgenin, kitlesel turizm hareketlerinin olduğu bir destinasyon haline gelmesi ve bölgeye gelen turist tiplerinde değişimlerin gözlemlenmesi; yerel halkın, turizm ve turistler hakkında olumsuz görüşler bildirmeye başlamasına ve bununla birlikte yerel halk ile ziyaretçiler arasında düşmanlığın oluşmasına sebep olmaktadır.

1.7. Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algı ve Tutumları ile İlgili Yapılmış Çalışmalar ve Elde Edilen Çalışma Bulguları

Bu bölümde literatürde yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumunun belirlenmesi amacıyla Türkiye’de ve Dünya’da yapılmış olan bazı çalışmalara ve bu çalışmalardan elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

1.7.1. Türkiye’de Yapılmış Olan Çalışmalar ve Elde Edilen Çalışma Bulguları

Alaeddinoğlu (2007), Van ilinde turizm gelişiminin, şehrin genel yaşam süreci üzerinde ne tür etkilere yol açacağını, bu etkilere karşı yerel halkın algı ve tutumunun ne yönde gelişeceğini, şehrin sahip olduğu doğal, beşerî, ekonomik unsurların bu gelişimi ne ölçüde desteklediğini tespit etmek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında; bölgede ikamet eden yerel halkın turizm gelişimine ve turistik faaliyetlere olumlu bir bakış açısı sergilediği sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte bölgede gerçekleştirilecek olan turizm stratejilerinin başarılı olma ihtimalinin yüksek olduğunu, fakat bu başarının sağlanabilmesi için bölgede mevcut dinamiklerin dikkate alınması ve bu dinamiklerin her düzeyinde turizm stratejisi geliştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca çalışmasında, planlama ve strateji olmaksızın gerçekleştirilecek turizm faaliyetlerinin birçok olumsuz etkiye yol açacağını belirtmektedir.

Gümüş ve Özüpekçe (2009), Foça’da ikamet eden yerel halkın turizmin beraberinde getirdiği etkilere yönelik algı ve tutumlarını belirlemek, bu algı ve tutumların demografik özellikler ile olan ilişkisini ölçmek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, 76 katılımcıdan anket tekniği kullanarak elde ettikleri verilerin analizi sonucunda; bölgede yaşayan yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumunun

olumlu yönde olduğu belirtmişler; kırsal veya kentsel, cinsiyet ve meslek olguları ile turizm gelişimi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte lisansüstü öğrenim niteliğine sahip kişilerin turizmin ortaya çıkardığı değişim ve etkilere yönelik daha ilgili olduğunu ifade etmişlerdir.

Çetin (2009), Beypazarı'nda ikamet eden yerel halkın turizm gelişiminin beraberinde getirdiği etkilere yönelik algı ve tutumunu belirlemek ve yerel hak-turist ilişkisini ölçmeyi amaçladığı çalışmasında, ilçe nüfusu içinden rastgele seçilen 252 yöre sakini üzerinde hem nitel hem de nicel araştırma yöntemi kullanarak elde ettiği verilerin analizi sonucunda; yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumunun pozitif ve negatif olmak üzere çift yönlü olduğu, pozitif görüşlerin genel olarak turizmin sosyal ve ekonomik etkilerine yönelik olduğu, negatif olanların ise turizmin çevresel etkilerine yönelik olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Keskin ve Çontu (2011), Ürgüp'e bağlı Mustafapaşa bölgesinde ikamet eden yerel halkın turizmin gelişimine yönelik algı ve tutumunun belirlenmesi amacıyla yaptıkları çalışmalarında; bölgede yaşayan 500 katılımcıya uygulanan anketler sonucunda, yerel halkın algı ve tutumu ile turizm gelişimi arasında olumlu bir ilişki olduğu belirlenmiş fakat turizm gelişimi ile birlikte bölgede fiyatların artması, alkol ve uyuşturucu kullanımının yaygınlaşması, geç saatlerde faaliyet gösteren eğlence mekanlarının ahlaki değerleri bozması gibi turizmin olumsuz etkilerinin de ifade edildiği sonucuna ulaşmışlardır.

Özdemir ve Kervankıran (2011), Afyonkarahisar'da ikamet eden yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algı ve tutumlarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, anket tekniğinden yararlanmışlar ve elde edilen veriler ışığında; yerel halkın algı ve tutumu ile turizm gelişimi arasında olumlu bir ilişki olduğu, bölgenin sahip olduğu zengin kaynaklardan ötürü bölgede turizm faaliyetlerinin artması gerektiğini savundukları sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca katılımcılar turizmin ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan bölgede önemli etkilere sahip olduğunu, turizmin gelişmesiyle birlikte bölgede çeşitli olumsuz çevresel etkilerin ortaya çıktığını bildirmişlerdir.

Ekici ve Çizel (2014), Antalya ilinde ikamet etmekte olan yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumunun destinasyonların gelişme düzeylerine göre değişiklik gösterip göstermediğini incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri

çalışmalarında, şehirde yer alan iki farklı turizm destinasyonu olan Manavgat-Serik ve Kaş-Kalkan bölgelerinde yaşayan yerel halktan anket tekniği kullanarak elde ettikleri verilerin analizi sonucunda; iki bölgede de yerel halkın turizmin gelişmesiyle birlikte elde edilen fayda bağlamında turizm gelişimine yönelik algı ve tutumlarının olumlu olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ancak, yerel halkın turizmden fayda sağlanmasının yanı sıra, turizm gelişimiyle birlikte çeşitli olumsuz etkilerin görüldüğü algısında olduklarını ve bu durumun memnuniyet düzeyini ve turizme olan desteği olumsuz yönde etkilediği de belirlenmiştir. Bunun yanı sıra gelişme sürecinde olan Manavgat-Serik destinasyonunda ikamet eden yerel halkın turizmin pozitif etkilerine yönelik algısı yüksek olarak belirlenirken, gerileme sürecinde olan Kaş-Kalkan destinasyonunda ikamet etmekte olan yerel halkın turizmin negatif etkilerine yönelik algısının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Toprak (2015), Mardin’de ikamet etmekte olan yerel halkın bölgelerinde turizm gelişimine yönelik algısını belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında, bölgede yaşayan 445 katılımcıya uyguladığı anket verilerinden hareketle; halkın turizm gelişimine ve beraberinde getirdiği etkilere yönelik olumlu yönde görüş belirttiği, bununla birlikte yerel halkın öncelikli olarak ekonomik etkileri ikincil olaraksa sosyal ve çevresel etkileri önemsedikleri sonucuna ulaşmıştır.

Giritlioğlu ve Bulut (2015), Gaziantep şehrinin sahip olduğu turizm potansiyelinin belirlenmesi, söz konusu bu potansiyelin bölgede ikamet etmekte olan yerli halk tarafından nasıl algılandığının ölçülmesi ve turizmde sürdürülebilirliğin sağlanması açısından bölgede yapılması gereken faaliyetlerin belirlenebilmesi amacıyla yerel halktan 424 katılımcıya anket tekniği uygulamışlardır. Elde edilen verilerin analizi neticesinde, yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumlarının olumlu olduğu, bölgede turizmin sürdürülebilir olması için reklam ve tanıtım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ile tarihi yapılarda restorasyon çalışmalarına gidilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sandal ve Karademir (2016), Kahramanmaraş ilinde ikamet eden yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumu belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada, 643 kişiye anket uygulamış ve elde edilen verilerin analizi sonucunda; Kahramanmaraş ilinde turizm gelişimine yönelik algı ve tutum hususunda kadınların erkeklere kıyasla daha olumlu görüş bildirdikleri, turizm gelişiminin bölgede neden

olduğu etkilerin ise katılımcıların eğitim seviyelerine göre çeşitlilik gösterdiği bilgisine ulaşmışlardır.

Boğan ve Sarıışık (2016), Alanya’da yaşayan bölge halkının turizm gelişimine yönelik algı ve tutumunu belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada, 382 katılımcıya uyguladıkları anketlerden elde edilen veriler ışığında; yerel halk turizm faaliyetlerine yönelik algı ve tutumunun ekonomik açıdan olumlu yönde şekillendiği, sosyal açıdan ise faaliyetlerin negatif etkilere sahip olduğu görüşünü bildirdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Ancak negatif algı ve görüşler olsa bile faaliyetlerin genel olarak halk tarafından olumlu olarak değerlendirildiğini belirtmişlerdir.

Muhacir ve Özdemir (2017), Artvin’de ikamet etmekte olan yerel halkın bölgede gerçekleştirilen kırsal turizm faaliyetlerine yönelik algı ve tutumlarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, Artvin şehir merkezinde ikamet etmekte olan 73 kişiye uyguladıkları anket verilerinden hareketle; bölge sakinlerinin %80’inden fazlasının bölgede gerçekleştirilen kırsal turizm faaliyetlerine yönelik olumlu görüş bildirdiği ve bu faaliyetlerin bölgenin gelişmesi hususunda etkili bir araç olduğunu savundukları sonucuna ulaşmışlardır.

Ünlüönen ve Özekici (2017), Yozgat ilinde yaşayan yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumunu ekonomik, kültürel ve çevresel yönüyle değerlendirmek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada; yerel halktan 396 kişiye anket tekniği uygulamış ve elde edilen bulgulara göre turizmin, bölgeye olan olumlu kültürel etkilerine katılım gösterildiği, olumsuz çevresel ve kültürel etkileri konusunda yansız bir tutum sergilendiği sonucuna ulaşmışlardır.

Çiçek ve Sarı (2018), Türkiye’de Cittaslow (yavaş şehir) hareketine dahil edilen şehirlerde ikamet etmekte olan yerli halkın turizm gelişimine ve Cittaslow hareketine yönelik algı ve tutumlarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; Vize, Taraklı, Yenipazar, Gökçeada, Seferihisar ve Akyaka sakin şehirlerinde ikamet etmekte olan ve kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak seçilen 1143 katılımcıya anket uygulamış, elde edilen verilerin analizi sonucunda; yerel halkın sakin şehir hareketine yönelik algısı ile turizme olan desteğinin yaşam kalitesi memnuniyeti açısından olumlu ilişkide olduğunu belirlemişlerdir.

Karacaoğlu ve Birdir (2018), Bursa şehrinin Misa Köyü’nde ikamet etmekte olan yerli halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumunun belirlenmesi ve farklı

değişkenler aracılığıyla incelenmesi amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada, kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen 437 kişiden elde edilen verilerin analizi sonucunda; cinsiyet haricindeki değişkenlerin yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumlarının belirlenmesinde farklı düzeylerde etkin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Işık ve Turan (2018), İzmir şehrinde ikamet etmekte olan yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumu ile demografik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada, şehir merkezinde ikamet etmekte olan 410 katılımcıya uyguladıkları anket tekniği ile elde edilen verilerin analizi sonucunda; yerel halkın turizmin gelişimi ve turizm etkilerine yönelik algı ve tutumları ile demografik özelliklerindeki değişkenler arasında anlamlı farklılıklar tespit etmişlerdir.

Erkılıç (2019), Turizmin gelişme gösterdiği bölgelerde sebep olduğu olumlu ve olumsuz etkilere yönelik yerel halkın algısını ve desteğini belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında, Rize’de ikamet etmekte olan 480 katılımcı üzerinden anket tekniği kullanılarak elde edilen verilerin analizi sonucunda; yerel halkın demografik özellikleri ile turizmin olumlu-olumsuz etkileri ve turizmin gelişimine yönelik sergiledikleri destek arasında anlamlı ilişkiler olduğunu tespit etmiştir. Bununla birlikte, turizmin olumlu sosyo-kültürel ve ekonomik etkileri ile yerel halkın turizm gelişimine verdikleri destek arasında yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı; pozitif çevresel etkiler ile turizm gelişimine verilen destek arasında ise orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Ayrıca, yerel halkın turizmin gelişimine verdiği desteği en yüksek oranda etkileyen değişkenin pozitif ekonomik etkiler olduğu bilgisine ulaşmıştır.

Ercan (2019), Zonguldak şehrinin Ereğli ilçesinde ikamet eden yerli halkın, bölgede gerçekleştirilen turizm faaliyetlerine yönelik algı ve tutumlarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında, anket tekniği kullanarak elde ettiği verilerin analizi sonucunda; bölgede ikame etmekte olan yerel halkın bölgelerinde turizm gelişimine yönelik algı ve tutumlarının pozitif olduğu ve turizm gelişimini destekledikleri bilgisine ulaşmıştır.

Avcı ve Demircan (2020), Amasya’daki yerel halkın alternatif turizm modellerinden biri olan “Toplum Temelli Turizm” (TTT) modeline yönelik algılarının ölçülmesi amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada, 386 katılımcıya anket tekniği

uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda; eğitim durumunun değişiminin, TTT algısında önemli bir değişime sebep olduğu, özellikle “Lisansüstü” düzeyindeki kişilerin “Ortaöğretim ve Lise” düzeyindekilere göre daha düşük TTT algısına sahip oldukları belirlenmiştir. Bununla birlikte ikamet süresinin artmasının bölge halkının TTT algılarını yükselttiği tespit edilmiştir.

Erkılıç ve Gündoğdu (2020), Rize’nin Çamlıhemşin ilçesinde, turizmin gelişimi ve kültürel kimlik arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, 21 katılımcı ile görüşme gerçekleştirmişlerdir. Yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda; Çamlıhemşin’i tercih eden turist grubunun ağırlıklı olarak arap kökenli olmasının dil kullanımında olmasa bile tabela ve levhalarda yer alan bilgilendirme metinlerinde arapça kullanımının yaygınlaşmasına neden olduğu, bu durumun yerel halk tarafından antipati ile karşılandığı, yerel kültürü ön plana çıkaran en önemli özelliklerden biri olan ahşap yapıların betonarmeye, yaylacılık kültürünün de turizm faaliyetlerine dönüştüğü saptanmıştır. Ayrıca Çamlıhemşin’deki turizm gelişimin, kültürel kimlikle olan ilişkisinin orta düzeyde olduğu görülmüştür.

1.7.2. Dünya’da Yapılmış Olan Çalışmalar ve Elde Edilen Çalışma Bulguları

Pizam (1978) turizmin farklı alanlar üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu belirlemek ve yerel halkın turizm algısını ölçmek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında Massachusetts, Cape Cod'da yaşayan toplam 1.636 sakin ve 212 girişimciyle gerçekleştirdikleri mülakat sonucunda; bir destinasyon bölgesindeki turizm yoğunluğunun, yerel halkın turistlere ve genel olarak turizme karşı olumsuz tutumlara yol açtığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca birey, geçim kaynağı olarak turizme ne kadar bağımlı ise turizme yönelik genel tutumunun o kadar olumlu yönde olduğunu belirtilmiştir.

Sheldon ve Var (1984), faktör analizi kullanarak Kuzey Galler'de yaşayanların turizme karşı tutumlarını incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, yerel halk arasında en önemli endişelerin; olumsuz bir sosyal etki, ekonomik girdi, ziyaretçilerin stereo tiplmesi, yabancılar tarafından ikinci ev satın alınması, kültürel değişim ve turizmin ekolojik etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, bölgede

hayat boyu ikamet edenler ve Galce konuşanların turizmin kültürleri üzerindeki etkisine karşı daha duyarlı olduklarını, yoğun turist bölgelerinde yaşayanların turistlerle daha az teması olanlara göre turizmin yararlarını ve önemini daha fazla takdir etme eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir.

Liu ve Var (1986), Hawaii bölgesinde yerel halkın turizm gelişimiyle birlikte ortaya çıkabilecek etkilere yönelik algı ve tutumunun belirlenmesi amacıyla yaptıkları çalışmada, 636 katılımcıya uyguladıkları anketlerden elde ettikleri verilerin analizi sonucunda; katılımcıların turizmin gelişmesiyle birlikte birçok ekonomik ve kültürel fayda sağlandığı konusunda hemfikir olduğu ancak çevresel faydalar konusunda kararsız oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca katılımcıların, sosyal ve çevresel olarak ortaya çıkan maliyetleri turizme atfetme konusunda isteksiz olduğu; ikamet süresi ve etnik köken haricinde demografik alt gruplara göre yanıt verenler arasında önemli farklılıkların genel olarak zayıf olduğu; katılımcıların çevreyi korumanın turizmin ekonomik faydalarına kıyasla daha önemli olduğunu savunmalarına rağmen, bu amacı gerçekleştirmek için yaşam kalitelerinden ödün vermeye istekli olmadıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Perdue ve diğerleri (1990), Colorado'da yaşayan yerel halkın mevcut turizm düzeyine göre kategorize edilen topluluklar arasında yerleşik turizm algıları ve tutumlarındaki farklılıkları incelemeyi amaçladıkları çalışmalarında, kırsal kesimde yaşayan 28 katılımcıdan elde ettikleri sonuçlar neticesinde; katılımcıların tutumlarının artan turizm gelişimi ile olumlu yönde ilerlediği sonucuna ulaşmışlardır.

Andereck ve Vogt (2000), Arizona'da yerel halk ve turizm gelişimi arasındaki ilişkiyi anlamak, bölge sakinlerinin turizm gelişimine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla birkaç farklı topluluk üzerinde yapmış oldukları çalışmalarında; turizmin bölge sakinleri tarafından algılanan toplum yararları geçmişte olduğundan çok daha spesifik olarak algılayıp tanımladıkları; kalkınma desteğiyle birlikte, tüm topluluklarda turizmin gelişimini desteklemekle doğrudan ve olumlu bir ilişkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, algılanan olumsuz etkilerin kalkınma desteği üzerinde çok az etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Teye ve diğerleri (2002), yerel halkın turizm gelişimine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla Gana'da yapmış oldukları çalışmada; turistlerle sosyal etkileşim, faydalı kültürel etkiler, refah etkileri, günlük yaşamda olumsuz müdahale, ekonomik

maliyetler, cinsel izin verme ve kalabalık algısı şeklinde ölçeklendirilen öğelerin faktör analizi sonuçlarından hareketle; bölge sakinlerinin turizm gelişiminden beklentilerinin karşılanmadığını ve ayrıca ilgili işletmelerde çalışan bireylerin sektöre karşı olumsuz tutumlarının olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Gürsoy ve diğerleri (2002), yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumlarını, bu algı ve tutumları etkileyen faktörlere dayanarak modellemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; ABD, Virginia’da yer alan bir rekreasyon alanının çevresinde bulunan beş bölgeden veriler toplamış ve bu verilerin analizleri sonucunda; ev sahibi topluluk desteğinin endişe düzeyi, eko-merkezli değerler, kaynak tabanının kullanımı, turizm gelişiminin algılanan maliyetleri ve faydalarından etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır.

Shariff (2002), Malezya, Langkawi'deki turizm gelişiminin etkisine yönelik konut sakinlerinin tutumlarını ölçmek için daha iyi bir ölçek geliştirmek ve kültür olgusunun ikamet edenlerin tutumlarını belirleyen bir faktör olup olmadığını test etmek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada; 145 Langkawi sakini üzerinde analizler yapmış ve kültür olgusunun, Langkawi'de turizmin etkilerine yönelik sakinlerin tutumlarını belirlemede bir faktör olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Andriotis ve Vaughan (2003), yerel halkın turizm gelişimine yönelik tutumlarının belirlenmesini, bu tutumlara göre gruplandırılmasını, tanımlanmasını ve açıklanmasını amaçladıkları çalışmalarında, Girit'teki yerel halkın turizme olan desteklerinin oldukça güçlü olduğu ve turizm algılarında homojen olmadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmanın bulguları, sosyal değişim teorisi referans alınarak değerlendirilmiş ve turizmde eğitim ve istihdam, ada sakinlerinin tutumlarını etkileyen en önemli faktör olarak belirlenmiştir.

Andriotis (2004), Girit'te, turizmin dört kentsel topluluk üzerindeki algılanan etkilerini ve bunlarla ilişkili sakinlerin turizmin gelişmesine yönelik tutumlarını araştırmayı amaçladığı çalışmasında, 194 Girit hanesi üzerinden veriler toplamış ve analize tabi tutulan bu verilerden hareketle; özellikle yedi değişkenin (ikamet edilen şehir, ikamet süresi, turizme bağımlılık, yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir) sakinlerin tutumları üzerindeki etkisini değerlendirmiş; sakinlerin algılarını açıklamaya yönelik faktörleri belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda; sakinlerin tutumlarındaki en önemli iki ayrımcının eğitim ve turizm istihdamına güvenme olduğu ve Girit'in kent

sakinleri için en önemli boyutların ekonomik faydalar, kültürel ve altyapısal faydalar ve çevresel etkiler olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Wang ve Pfister, (2008) Washington, Kuzey Carolina'da turizmden elde edilen kişisel faydalar ile sakinlerin turizme yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, 436 katılımcıdan elde edilen veriler ışığında, turizmin gelişiminden sağlanan ekonomik fayda ile turizm gelişimine yönelik algı ve tutumlar arasında olumlu bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Nepal (2008), Orta Britanya Kolombiya'sında, küçük bir dağ topluluğu olan Valemount'ta ikamet eden yerel halk üzerinde yapılan bir ankete dayalı olarak sakinlerin turizme bağlı sosyo-ekonomik ve eğlence fırsatlarına karşı tutumlarını ve turizmin gelişiminin geleceğini incelemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada; topluma bağlılık, toplum memnuniyeti, topluluk endişeleri ve turizmle ilgili tutumlar arasındaki bağlantıları araştırmış; sakinlerin çoğunun turizmin gelişmesi konusunda olumlu görüş bildirdiği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca sakinlerin, mevcut fırsatlardan duyduğu memnuniyetin düşük olduğunu ve bazı sakinler turizmin gelişmesinin olumsuz etkilerinden endişe duyarken, bazı sakinler ise turizmin gelişmesinin potansiyel faydalarının olumsuz etkilerinden daha ağır bastığını belirtmiştir.

Pappas (2008), Rodos kentindeki ev sahibi nüfusun turizmin etkileri bağlamında algılarını incelemek ve sakinlerin turizmin gelişimine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada; 412 katılımcıdan elde ettiği verilerin analizi sonucunda; turizmin faydalı ekonomik etkileri yöre halkını finansal refaha, mesleki imkânlarla ve yaşam kalitelerini artırmaya yöneltmiş olsa da, turizmin toplumlarına getirdiği sosyal ve çevresel sorunlara ve değişikliklere karşı tepkili oldukları, bakış açılarının farklılaşmasının cinsiyete, yaşa, eğitim düzeyine veya gelire göre değişiklik gösterdiği bilgisine ulaşmıştır.

Aref (2010), İran'ın Şiraz kentinde yaşayanların turizmin etkilerine karşı tutumlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada, sakinlerin turizmin sosyo-kültürel etkilerine karşı olumlu tutum geliştirdiği, ekonomik ve çevresel etkilerine karşı ise daha az olumlu tutum geliştirdiği sonucuna ulaşmıştır. Genel olarak bakıldığında sakinlerin turizm gelişimine yönelik algı ve tutumlarının olumlu yönde olduğunu belirtmiştir.

Munhurrun (2011), sakinlerin turizm gelişimine yönelik tutumlarının belirlenmesi amacıyla, gelişmekte olan küçük bir ada olan Mauritius'ta gerçekleştirdiği çalışmada; bölgenin kuzeyinde bulunan bir topluluktan anket tekniği kullanarak elde ettiği verilerin analizi sonucunda; sakinlerinin çoğunun bölgedeki turizmin gelişmesini desteklediğini, turizmin sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerine karşı olumlu görüş bildirdiği ve çevresel etkilerin gelecekte sorun yaratabileceği konusunda endişe duydukları sonucuna ulaşmıştır.

Blesic ve diğerleri (2014), Sırbistan'ın Dragacevo kentinde, turizmin gelişme aşamasında olduğu köylere odaklanarak bölge sakinlerinin, sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri ile turizme yönelik tutumları arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada; ankete katılanların çoğunun turizme olumlu yaklaştığı, bölge sakinlerinin kırsal kesimde turizmin neden olduğu sorunların yanı sıra faydalarının da farkında oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Analiz sonuçları, sakinlerin turizmin ekonomik ve sosyo-kültürel etkilere ilişkin değerlendirmelerinin sosyo-demografik özelliklerine bağlı olarak önemli ölçüde değiştiğini göstermiştir. Bununla birlikte turizm endüstrisinde çalışan sakinlerin, sektöre dahil olmayan sakinlerle karşılaştırıldığında turizmin gelişmesine yönelik önemli ölçüde daha olumlu bir tutuma sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Wang ve Chen (2015), yerel sakinlerin yer kimliği algılarının turizme yönelik tutumlarını etkileyip etkilemediğini araştırmayı amaçladıkları çalışmalarında; ABD, Midwest eyaletinde ikamet eden şehir sakinleri üzerinde uygulanan anket tekniği sonucunda elde edilen verilerden hareketle; mekâna dayalı benlik saygısı ve öz yeterliliğin, sakinlerin turizmin etkileri ve turizme destek konusundaki algılarını etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Liang ve Hui (2016), yaşam kalitesinin ve konut durumunun, ikamet edenlerin turizm gelişimine yönelik tutumları üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada, Çin'in Shenzhen bölgesinden 562 katılımcıdan elde edilen verilerin analizi sonucunda; kiracıların ve yurt sakinlerinin ev sahiplerine kıyasla turizm gelişimine yönelik daha olumlu bir tutum sergilediği ve söz konusu bu tutumların, sakinlerin topluluğu bir geçim yeri olarak mı yoksa yaşanacak bir yer olarak mı algıladıklarına bağlı olarak değiştiği sonucuna ulaşmışlardır.

Litvin ve diğerkleri (2019), turizme büyük ölçüde bağımlı bir şehir olan Charleston, Güney Carolina'da 500'den fazla sakinin katıldığı kapsamlı bir ankete dayanarak yaptıkları çalışmada; turizme yönelik genel görüşlerin büyük ölçüde kişinin nerede yaşadığına bağılı olarak değışiklik gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır.

Yapılan çalışmalar genel olarak değıerlendirildiğinde, yerel halkın turizmin olumlu etkileri kadar olumsuz etkilerine karşı da duyarlı oldukları görölmektedir. Turizm potansiyeline sahip olan fakat henüz turizmin gelişme göstermediğı bölgelerde ikamet eden yerel halkın, reklam ve tanıtım faaliyetleri ile bölgedeki çekiciliklerin tanıtılması, turizmin bölgede geliştirilmesi ve var olan kaynakların değıerlendirilmesi yönünde bir talep sergiledikleri de anlaşılmaktadır. Turizm gelişiminin tamamlandığı ve artık gerileme döneminde olan bölgelerde ise turizme yönelik algı ve tutumun olumsuz nitelikte olması, bir destinasyonun gelişmişlik düzeyi ile yerel halkın turizm algısı arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koymaktadır. Gelişmişlik düzeyi benzer bölgelerde turizme yönelik algı ve tutum demografik özelliklere göre değışiklik gösterirken, yerel halkın ağırlıklı olarak turizmin ekonomik etkilerine yönelik olumlu tavır sergilediğı, olumsuz algıların ise genel olarak turizmin sosyal ve çevresel etkilerine yönelik olduğı belirtilmektedir. Turizmin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan olumlu ekonomik etkilerin turizme karşı bir talep oluşturması, bireylerin turizmden sağladıkları kişisel fayda ne derece yüksekse turizm algılarının da o derece olumlu olduğı sonucuna işaret etmektedir. Bir bölgede uygulanması planlanan turizm stratejilerinin başarıya ulaşabilmesi için yerel halkın desteğinin alınması son derece önemlidir. Fakat bu durum tek başına yeterli değıldir. Başarılı bir uygulama gerçekleştirilebilmesi, bölge dinamikleri dikkate alınması, bu dinamiklere uygun stratejiler geliştirerek planlamalar yapılmasıyla mümkündür.

“Yerel halk”, “sakinler”, “kitle” ve “toplum” gibi kavramlar geniş çaplı toplulukları ifade etmekte ve bu topluluklar, bireylerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Her topluluk zamanla kendine özgü özellikler, normlar, değıer yargıları geliştirir ve bu kalıplar topluluğı oluşturan tüm bireyler için ortaktır. Oluşan bu dinamikler bağlamında, topluluğı ilgilendiren durum ve koşullara karşı “ortak” bir algı, tutum ve davranış şekilleri meydana gelmektedir. Geliştirilen bu şekiller toplum için ortak olsa da aslında toplumu oluşturan her birey kendine has özelliklere sahiptir. Bireyler kendi tanımlamalarını yaparlarken, diğerk bireylerle aralarındaki benzer ya da

farklı yönleri ortaya koyarlarken bu özelliklerden faydalanırlar. Söz konusu bu özellikler, literatürde karşımıza “kişilik özellikleri” olarak çıkmaktadır. Bireylerin yaşamları boyunca karşılaştıkları farklı durum ve koşullar karşısında sahip oldukları kişilik özellikleri doğrultusunda hareket ettikleri ve bu özelliklere göre davranış kalıpları geliştirdikleri konuyla alakalı yapılan çalışmalar ile ortaya konmaktadır. Dolayısıyla bireylerin sahip oldukları kişilik özellikleri, yaşamlarını sürdürdükleri bölgelerde turizm gelişimine karşı sergiledikleri tutum ve davranışlar üzerinde doğrudan etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmanın birinci bölümünde, yerel halkın bulundukları bölgede ortaya çıkan turizm gelişimine yönelik sergiledikleri algı, tutum ve davranış kalıpları incelenmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise söz konusu bu algı, tutum ve davranış kalıplarıyla kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenecektir.

2. KİŞİLİK, KİŞİLİK KURAMLARI VE 5 FAKTÖR KİŞİLİK ÖLÇEĞİ

2.1. Kişilik Kavramı

Kişilik psikolojisi, 1930 yılında diğer bilim dallarından ayrı bir alan olarak ortaya çıkmıştır ve kişilik kavramı literatürdeki ilerleyişini bu süreçte kaydetmiştir (McAdams, 1997: 4). Davranış bilimleriyle ilgilenen kişilerin ve diğer insanların kişiliği farklı bakış açılarıyla ele almaları, bilim insanlarının farklı teorik yapılara dayanarak yeni tanımlar ortaya koymaları literatürde kişilik üzerine ortak bir tanım üzerinde uzlaşılmasını zorlaştırmıştır (Luthans, 2010: 125-126). Kişilik etimolojisi (kökenbilim) üzerinde çalışmalar yapan Gordon W. Allport, 1937’de kişilik kavramına dair kırk farklı tanım olduğunu belirtmiştir (Baymur, 1994: 253). Yapılan literatür taramasında elde edilen bilgilere göre, kişilik kavramına dair yapılan yaygın tanımlamalar aşağıdaki gibidir;

Norman (1963) kişiliğin tanımını; *“bireydeki yapıların, davranış biçimlerinin, ilgi ve eğilimlerin, ruhsal davranış ve yeteneklerin en karakteristik bütünlemesidir”* şeklinde yapmaktadır (Norman, 1963: 575).

TDK (2019)’da kişilik kavramı, *“bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal niteliklerinin bütünü, şahsiyet; insanlara yakışacak durum ve davranış, Bireyin toplumsal hayatı içinde edindiği alışkanlıkların ve davranışların bütünü”* olmak üzere üç tanımlamayla yer almaktadır.

Kişilik etimolojisi üzerindeki çalışmaları ile bilinen Gordon Allport (1961) kişiliği; *“bireyin kendine özgü düşünce, karakter ve davranışını belirleyen psikofiziksel sistemlerin dinamik örgütlenmesidir”* şeklinde açıklamaktadır. Cattell (1965)’ ise kişiliği; *“bir bireyin belirli bir durumda ne yapacağına ilişkin tahmine olanak sağlayan yapı”* şeklinde ifade etmektedir. (Cattell 1965:12’den akt. Camgöz, 2009: 24; Gordon Allport 1961: 28).

Vikipedia’da yer alan tanıma göre kişilik, *“yetenek ve özellikleriyle toplumsal yaşamda etkili olan insanı, kendine özgü ve benzersiz bir varlık olarak dile getiren kavram”* olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte kişilik, *“bilinçli bir insanın kendini (ben) benzersiz ve süregelen bir özne olarak kavrama işlevini dile getirir”* (Wikimedia , 2020).

Feshbach (1991)' göre kişilik, maruz kalınan fiziksel ve sosyo-kültürel etkenler sonucunda bireyde meydana gelen özellikler bütünüdür. Dubrin (1994) kişiliği, kişinin yaşam stili olarak ifade etmektedir. Kişiliği tanımlarken kişinin yaşam tarzına vurgu yapan ve bunu davranış bilimleri çerçevesinde açıklamaya çalışan Wortman (1988) ise kişiliği; bireyde meydana gelen zihinsel, bedensel, ahlaksal ve ruhsal tüm ayırt edici özelliklerin söz konusu bu yaşam tarzına olan entegrasyonu olarak açıklamaktadır (Wortman, 1988: 345; Feshbach ve Weiner, 1991: 35; Dubrin, 1994: 56'dan akt. Özdevecioğlu, 2002: 116).

Fromm (1996) kişiliği, kişiye has olan ve kişiyi diğer bireylerden ayıran dogmatik ya da sonradan edinilmiş özelliklerin tümü olarak tanımlamaktadır. Burger (2006) kişiliği, sabit davranış biçimleri ve içsel değişim boyutu olarak iki grupta incelemektedir. Buna göre sabit davranış biçimleri her durumda ve koşulda aynıdır fakat içsel değişim boyutunda bireyin nasıl davranacağını etkileyen duygusal ve bilişsel faktörler söz konusudur. Bu bağlamda kişiliği; tüm bu süreçler sonucunda ortaya çıkan nitelikler bütünü olarak tanımlamaktadır (Fromm, 1996: 24; Burger, 2006: 23'ten akt. Üngüren, 2011: 11).

Özkalp vd., (2004: 242-243) kişiliği, *“bireyin çeşitli durumlardaki özel davranışlarında ifadesini bulan yapısal ve dinamik özelliklerin tümüdür. Bu özellikler onu başkalarından ayıran sürekli ve tutarlı olan davranışlarıdır”* şeklinde ifade etmektedirler. Bu tanımlamalardan yola çıkarak kişilik özellikleri şu şekilde açıklanmaktadır (Eren, 2001: 85; Özkalp vd., 2004: 243):

- Kişilik, dogmatik ve sonradan kazanılmış özellikler bütünüdür.
- Kişilik, her bireyde var olan ve bireyin karakterini şekillendiren en önemli unsurdur.
- Kişinin diğer bireylerden farklılaşmasını sağlayan ayırt edici özellikler bütünüdür.
- Kişinin bulunduğu ortama adaptasyonunu sağlayan nitelikleri belirler.
- Kişilik bireyde var olan eğilimlerin düzenlenmiş halidir.
- Kişilik dinamiktir. Bir davranış ve davranışlar arasındaki ilişkiyi kapsar ve bu bağlamda kişilik bir bütün olarak ele alınmalıdır.

- Kişiliği tanımlamak isteyen bir araştırmacı, bireyin davranışlarını esas almalıdır. Onu gözlemleyebilmeli ve çeşitli fonksiyonlarla ölçümünü yapabilmelidir.
- En önemli unsurlarından biri tutarlılıktır. Bireyin içsel ve diğer bireylerle olan ilişkilerinde davranış tutarlılığı önem arz etmektedir.

Bireyler toplum içerisinde diğer bireyler ile iletişim ve etkileşim içerisinde yaşamaktadırlar. Bireyler, diğer bireylerden çeşitli özellikler edindikleri gibi aynı zamanda onlara birtakım özellikler katmaktadırlar. Dolayısıyla kişiliğin tanımı yapılırken bireylerin edindikleri davranışların da açıklanması gerekmektedir. Hogan vd., (1996: 2-3) bireyler arasındaki çok yönlü etkileşimi, *“pragmatik bir perspektiften, kişilik en çok sosyal etkileşimde belirgindir ve bu etkileşim için sonuçsaldır, çünkü insanlar sosyal hayvanlardır ve insan doğası esas olarak etkileşim sırasında ifade edilir.”* şeklinde açıklamaktadırlar.

2.1.1. Kişiliğin Bileşenleri

Kişilik kavramı karakter, mizaç ve yetenek olmak üzere üç bileşenden oluşmakla birlikte; bu bileşenler günlük hayatta birbirleriyle sıkça karıştırılan kavramlar olmasına karşın farklı özellikleri ifade etmektedirler. Bu bölümde söz konusu bileşenlere ve detaylarına yer verilmektedir.

2.1.1.1. Karakter

Karakter kavramı, kişilik kavramının yerine kullanılan en yaygın ifadelerden biridir (Köknel, 1982: 22). TDK (2019) karakter kavramını; *“Bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen, üstün ana özellik.”* şeklinde tanımlanmaktadır.

Kişilik, bireyin yaşam boyunca edindiği deneyimler ile gelişim ve değişim gösterirken, karakter dogmatik bir yapıdadır ve bireyin doğumuyla birlikte kişiliğinde var olan özellikleri temsil etmektedir. (Eren, 1998: 41) Ayrıca karakter, bireyin bağlı olduğu çevrenin değer yargılarıyla biçimlenerek değer kazanmaktadır (Köknel, 1982: 22). Bu çerçevede, bireyin dürüst olup olmaması veya sorumluluk bilinci taşıyıp taşıymaması karakteristik özellikleriyle ilgili olmaktadır (Binbaşoğlu, 1983: 21).

Psikanalistlere göre, bireyin hayatının ilk beş yılı karakterin biçimlenmesi açısından önem arz etmektedir (Zangwill, 1990: 143).

2.1.1.2. Mizaç

Davranış kalıplarının dogmatik olması, bireyin kişilik özellikleri üzerinde sürekli olarak etkili olduğunu göstermektedir. Bireylerin belirli davranış türlerine karşı göstermiş olduğu yaygın eğilimler ve duygu durum kalıpları psikologlar ve araştırmacılar tarafından mizaç olarak adlandırılmaktadır (Burger, 2006: 351-352'den akt. Uğurlu, 2012: 12).

Mizaç, bireyde duygusal bütünlüğün nitelik ve nicelik yönlerini ifade eder ve bireyde değişen duygu durumları (kızmak, sıkılmak vb.) bireyin mizacıyla ilgili olarak açıklanmaktadır (Köknel, 2005: 19). Karakter kavramında olduğu gibi mizaçta kişiliğin bütününe değil sadece belirli bir kısmını ifade etmektedir. Toplumsal ahlaki normların karakteri biçimlendirme aşamasında mizaç önemli bir etkiye sahiptir (Güney, 2006: 196). David Keirsey mizaçla ilgili olarak *“kişinin mizacı, onun yaptığı her harekete iz bırakır. O hareketin o kişiye ait olduğu hemen anlaşılır.”* ifadelerini kullanmıştır (Hedges, 1997: 73-74'ten akt. Uurlu, 2018: 9).

2.1.1.3. Yetenek

Yetenek kavramı, eğitim ve deneyim süreciyle geliştirilebilen bireyin fiziksel ve zihinsel becerilerini ifade etmektedir. Fiziksel beceriler yaşa ve belirli deneyimlere göre kazanılırken, zihinsel becerilerin kazanılması eğitime ve kalımsal özelliklere bağlı olmaktadır. Söz konusu zihinsel ve fiziksel beceriler bireyden bireye değişiklik gösterdiğinden kişilik farklılıkları olarak da ifade edilmektedir (Erdoğan, 1983: 245-246).

Yetenek, bireylerin kişilik yapısına katkı sağlamasıyla birlikte bireyin sosyal yaşam içerisinde tanınırlığını da artırmaktadır. Bireyin kendine olan güvenini artıracığı gibi sosyal saygınlık kazanmasına da yardımcı olmaktadır (Güney, 2006: 196-197).

Kişilik, içerisinde barındırdığı bileşenlerin birleşiminden oluşur ve bireyler arasındaki benzer ve farklı yönleri ortaya koyar. Kişiliği oluşturan bileşenlerin

şekillenmesinde doğuştan gelen faktörlerin yanı sıra bireyin yaşamı boyunca karşılaştığı birçok durum ve koşulunda etkili olduğunu söylemek mümkündür.

2.2. Kişiliğin Oluşmasında Etkili Faktörler

Yapılan literatür taramasında, kişiliğin oluşumunda etkili olan faktörlerin kalıtsal faktörler, ailesel faktörler, sosyal ve kültürel faktörler, coğrafi ve fiziki faktörler ve diğer faktörler olmak üzere beş başlık altında toplandığı görülmektedir. Bu bölümde söz konusu başlıklara ve detaylarına yer verilmektedir.

2.2.1. Kalıtsal Faktörler

Kalıtsal faktörler kişinin genlerinde bulunan ve kuşaktan kuşağa aktarılan özellikleri ifade etmektedir. Bireyler hem kendilerine has hem de aile veya soydan gelen birtakım özellikleri taşımaktadırlar. Kalıtım veya irsiyet (soyaçekim) olarak adlandırılan, aileden veya soydan geldiği düşünülen özellikler çevresel unsurların etkisiyle değişmeyen köklü özelliklerdir. Bu özellikler, insan DNA'sında bulunan kromozomlar aracılığı ile nesilden nesle aktarılmakta ve insanın tüm yaşamını şekillendirmektedirler (Köknal, 1995: 27; Eroğlu, 1998: 140). Kalıtım faktörünün kişilik üzerindeki etkisinin incelenebilmesi için tek yumurta ikizleri üzerinde yapılan bir çalışmada, ikizlerin aynı ya da farklı ortamlarda bulunması neticesinde kişilikleri üzerinde şekillenen benzer veya farklı yönler, kalıtım faktörünün kişiliğe etkisi kapsamında yorumlanmıştır. 40 sene süre ile birbirlerinden farklı yerlere yerleştirilmiş olan ikizlerin birbirleriyle hiçbir şekilde temasları olmamasına rağmen aynı kişisel zevk ve alışkanlıkları (aynı model araba kullanmak, aynı marka sigara içmek vb.) sergiledikleri belirlenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda; kalıtsal faktörün, kişilik benzerliklerinin yaklaşık %50'sini, mesleki veya diğer ilgi alanlarının ise yaklaşık %30'unu oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fakat yine de bu bulguların konuyla alakalı bir genelleme yapmakta yeterli olmadığı unutulmamalıdır. Bu nedenle kişiliğin şekillenmesinde kalıtımın ve çevresel faktörlerin birlikte etki ettiği şeklinde bir yorumlama yapılması mümkün olabilmektedir (Hellriegel vd., 1992: 77'den akt. Özsoy ve Yıldız, 2013: 5; Luthans, 2010: 126).

2.2.2. Ailesel Faktörler

Aile ortamı, bir birey için ilk sosyal çevre olarak kabul edilmektedir. Bireyin sosyal davranış bağlamında değerlendirilebilecek ilk davranışları aile ortamındaki diğer bireylerle etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte toplumda kabul gören doğru tavır ve davranış biçimleri bireye ilk olarak ailesi tarafından aşılanmaktadır. Dolayısıyla birey ile diğer aile fertleri arasında kurulan iletişim ne derece sağlıklıysa kişinin aynı derecede sağlıklı bir kişilik geliştirmesi beklenmektedir (Kandır ve Alpan, 2008: 35).

Bireyin aile bireyleriyle olan ilişkisi, onların tavır ve davranışlarını örnek alarak benzer şekilde davranması, ailenin sosyo-ekonomik durumu, eğitim durumu, ailenin büyüklüğü ya da küçüklüğü gibi birçok özellik bireyin kişilik gelişiminde büyük ölçüde rol oynamaktadır. Bu nedenle, kişiliğin şekillenmesinde aile faktörü önemli bir etken olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla ekonomik imkanları yetersiz bir ailede yetişen birey ile ekonomik refahı yüksek bir ailede yetişen bireyler arasında farklı kişilik özellikleri ortaya çıkabileceği gibi, ailenin tek çocuğu olarak yetişen bir birey ile beş çocuklu bir ailede yetişen birey arasında kişilik farklılıkları gözlemlemek mümkün olmaktadır (Hellriegel vd., 1992: 79; Özsoy ve Yıldız, 2013: 6).

2.2.3. Sosyal ve Kültürel Faktörler

Bireyler yaşamları boyunca belirli bir kültürel yapı içerisinde yer almakta, bu kültürel yapıdan etkilenmekte, yapıda yer alan normları benimseyerek belirli bir doğrultuda hareket etmektedirler. Söz konusu kültürel yapı bireye yeni özellikler kazandırmakta ve bireylerin sergiledikleri davranışsal özellikler kültürel yapıyla birlikte değişme ve gelişme göstermektedir. Ayrıca kişiliğin oluşumunda büyük ölçüde etkili olan bireyin hayalleri ve hedefleri de bu etkileşim sonucunda değişim göstermektedir. Günlük yaşam faaliyetleri (yemek yeme, giyinme vb.) ve bu faaliyetlerin kişinin üzerindeki etkileri düşünüldüğünde kültür-kişilik arasındaki etkileşim daha açıkça anlaşılmaktadır (Türkel, 1992: 29-30).

Kültürel faktörler, toplum içerisinde yer alan sosyal grupları baz almadan kişinin davranışları ve kişilik özellikleri üzerine genelleme yaparak çıkarımda bulunmaktadırlar. Oysa toplum içerisinde yer alan sosyal gruplar bireyde farklı tipte kişilik özellikleri ortaya çıkarabilmektedir. Bu bağlamda, bireyin sergilemiş olduğu

bazı özelliklere bakılarak bağlı olduğu ortam tam olarak bilinmese de hakkında çıkarımlar yapılabilirken, bazı özellikler ise yalnızca bağlı olduğu grup ya da ortam bilindiğinde anlam ifade edebilmektedir. Söz konusu gruplar içerisinde yer alan bireylerin her biri aynı şartlara (eğitim durumu, yaş, cinsiyet vb.) sahip olmadığı için farklı kişilik özellikleri sergilemeleri muhtemeldir. Bireylerin sosyal gruplara olan bağlılık dereceleri de kişiliklerini biçimlendiren önemli etkenler arasında sayılmaktadır. (Türkel, 1992: 29-30). Nitekim Zel (2001)'in; *“toplumdaki her bireyin algı mekanizmalarının farklı olması sebebiyle toplumsal normlar her bireyde farklı türden davranış kalıplarına yol açabilmektedir”* (Zel, 2001: 23) şeklinde ki ifadesi ve Sarıtaş (1997:532)'ın *“kültürel belirleyiciler bireyin genel davranışlarının analizinde belirleyici olmasına karşın, sosyal sınıf belirleyicileri özel davranış kalıplarını belirtir ve bireyi daha özel bir biçimde etkiler”* ifadesi de bu durumu destekler niteliktedir

Engin (1990), kültür ile kişilik arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasından elde ettiği çıkarımları şu şekilde ifade etmiştir:

- Kişi, doğup büyüdüğü ortamın kültürel özelliklerine göre davranış şekilleri ve düşünce kalıpları geliştirir, buna göre hareket eder ve böylece kimlik ve kişilik kazanmış olur.
- Bağlı olduğu kültüre özgü düşünce sistemi edinen birey, biyolojik özelliklerini bastırır ve bu özellikler kültür tarafından sınırlandırılır.
- Kültürden etkilenen birey aynı zamanda kültürü de etkiler (Engin, 1990: 176).

2.2.4. Coğrafi ve Fiziki Faktörler

Coğrafi koşullar, iklim özellikleri, doğal çevre gibi faktörler toplumların yaşadığı doğal çevrede yaşamı şekillendirdiği gibi bireylerin kişilik özelliklerinin biçimlenmesinde de etkili olmaktadır. Bir bölgenin gelişmişlik düzeyi, kırsal ya da kentsel olması gibi fiziki özellikleri kişilik üzerinde etkili olan faktörler arasında sayılmaktadır (Köknel, 1982). Bu özelliklerin kişilik üzerinde doğrudan olduğu gibi dolaylı olarak da etkisi söz konusudur. Coğrafi özelliklerin toplumun antropolojik yapısı üzerinde yoğun bir etkisi olduğu bilinmektedir. Antropoloji ve toplum yapısının kişilik üzerindeki etkisi baz alındığında, söz konusu coğrafi şartların kişiliği antropoloji üzerinden dolaylı olarak etkilediği gerçeğine ulaşılabilir. Kıyı ya da dağlık,

kentsel ya da kırsal, sıcak veya soğuk olarak ayrılan coğrafi bölgelerdeki bireyler arasında ortaya çıkan farklılıklar bu duruma örnek olarak gösterilmektedir (Zel, 2001: 25).

Coğrafi ve fiziki faktörlerin kişilik üzerindeki etkisini inceleyebilmek için iki farklı yol söz konusudur. Bunlardan ilki, bireylerin kültür düzeyinde var olan kişilik derecelerini bulundukları coğrafyanın özellikleriyle ilişkilendirmek; ikincisi ise kültürler arasındaki benzer ya da farklı yönlerin coğrafi olarak anlamlı bir ilişki kurabilmek için karşılaştırılarak incelenmesini sağlamaktır (Allik ve McCrae, 2004: 18). Allik ve McCrae (2004), bu duruma örnek sayılabilecek çalışmalarında elde ettikleri verilerden hareketle; ekvatorun daha uzakta yaşayan insanların daha dışa dönük oldukları fakat sorumluluk duygusuna karşın daha az görev eğilimli oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Çok bilindik olan “soğuk iklimlerin duygusal ve kişilerarası rezervlere yol açması gerektiği” klişesinin de yapılan bu çalışma sonucunda gerçeklerle örtüşmediği anlaşılmaktadır (Allik ve McCrae, 2004: 18).

2.2.5. Diğer Faktörler

Kişiliğin şekillenmesinde yukarıda belirtilen dört faktörün haricinde büyük ölçüde etkili olan başka etkenlerde söz konusudur. Günümüzde yaygın şekilde kullanılan kitle yayın araçları kişiliğin şekillenmesinde büyük ölçüde etkisi olan faktörlerden biridir (Türkel, 1992: 32).

Bireyler ait oldukları sosyal sınıflara göre hareket etmektedirler. Bu nedenle sosyal sınıf faktörü de diğer faktörler arasında saymak mümkündür. Bununla birlikte bireyin geliri, ait olduğu sosyal sınıftaki statüsü de kişiliğini şekillendiren diğer etkenler arasında sayılmaktadır (Koç, 2019: 18).

Açıklanan faktörlerin etkisiyle şekillenen kişilik özelliklerinin, bireylerin karşılaştıkları durum ve koşullar karşısında ne tür davranış kalıpları sergileyeceğinin ön görülebilmesi yıllar boyunca araştırmacılar tarafından üzerinde çalışılan konulardan biri olmuştur. Yapılan çalışmalar sonucunda teorisyenler tarafından bazı kişilik kuramları geliştirilmiştir.

2.3. Kişilik Kuramları

Burger (2004: 25) kişilik kuramları ile ilgili yaptığı çıkarımı; *“kuramlar, insan kişiliğinin altında yatan mekanizmaları ve bu mekanizmaların bireye özgü davranışların ortaya çıkmasından nasıl sorumlu olduğunu açıklamaktadırlar”* şeklinde ifade etmektedir.

Bireylerin farklı özellikler sergilemesi ve birbirinden farklı olarak davranışlar göstermesinin temelinde yatan kişilik olgusunun oluşumu, gelişimi ve davranışlara ne şekilde yansıdığı araştırmacıların araştırma konusu haline gelmiştir. Bu nedenle yapılan çalışmalar sonucunda; kişilik üzerine çok fazla teori ortaya atılmış, bu teoriler biyolojik etkenler ve kişinin bireysel deneyimleri ile bütünleşmiş bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Söz konusu teoriler, kişilerin benzer ve farklı yönlerini, davranışlarındaki tutarlılık derecelerini ayrı ayrı gruplandırmakta ve kişilerin sergiledikleri davranışlarda onları neyin güdülediğini kişilik faktörleri ve özellikleri bazında tespit etmeye çalışmaktadırlar (Schober, 2001).

İnsan davranışı karmaşık bir yapıya sahiptir ve kişilik ile ilgili ortaya atılan teoriler bu karmaşıklığa bir düzen getirmek, belirli tanımlamalar yapmak ve elde edilen verileri düzenleyerek kişilik ile ilgili genel bir çerçeve ortaya koymayı amaçlamaktadır. Sigmund Freud, Carl Jung ve Alfred Adler gibi teorisyenler kişilik üzerine derin araştırmalar yapmış, teoriler geliştirerek ortaya yeni kişilik kavramları çıkarmışlardır. Söz konusu bu teoriler, günümüzdeki birçok araştırmacının çalışmalarında kılavuz görevi görmüş ve konuyla alakalı analizlerde yol gösterici olmuştur. Klasik kişilik teorilerinin içeriği psikanalitik yaklaşım, özellik yaklaşımı, davranış yaklaşımı ve insancıl yaklaşım olmak üzere dört yaklaşımdan oluşmaktadır (Weston, 1990; Ewan, 1998’den akt. Whitworth, 2008: 923). Bu kuramlar, karmaşık davranışsal özellikleri açık ve net bir şekilde ifade etmeleri, elde edilen verilerin anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde birleşmesini sağlamaları ve çeşitli araştırmalara dayanak olarak yeni bakış açıları geliştirilmesine olanak vermesi açısından önem arz etmektedir (Özkalp vd., 2004: 245). Bu bağlamda bir kişilik teorisinin içeriğinde, *“kişiliğin ne olduğu, nasıl oluştuğu ve çalıştığı, kimliği tanımlarken ne gibi kalıplara (örneğin, güdüy, treyt, tutum, gereksinim, eğitim, vs.) başvurduğu; kişiliğin nasıl örgütlendiği hakkında kısa, açık ve anlaşılabilir ifadeler, kavramlar”* yer almaktadır (Özkalp vd., 2004: 245).

2.3.1. Sigmund Freud'un Kişilik Kuramı

Sigmund Freud tarafından geliştirilen ve temeli psikanalitik yaklaşıma dayanan teoride mevcut düşünceler, duygular ve davranışlar üzerinde geçmişin ve bilinçdışı gerçekleşen olayların etkisi olduğunu ileri sürülmektedir. Kişilik kuramının kurucu olan Sigmund Freud'un hayatının büyük bir bölümünü Orta Avrupa'da geçirmesinden dolayı, kuramında Orta Avrupa kültürünün etkileri görülmektedir. Teorinin gelişme aşamasında hastalar üzerinde yaptığı klinik gözlemler sonucunda elde ettiği verilerden yararlanmaktadır. Teoriye göre bireyin kişiliği, birey doğduktan sonraki ilk beş yılda şekillenmektedir ve bireyin geleceğinde sahip olacağı kişilik çerçevesini yine bireyin yaşamı boyunca geçeceği psikoseksüel dönemler oluşturmaktadır. Bununla birlikte teoride, bireyin sergileyeceği tavır ve davranışların cinsellik ve saldırganlık gibi içsel dürtüler ile bu dürtüleri engelleyen toplumsal normlar arasındaki çatışmalardan ortaya çıkacağı savunulmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal normların engel olduğu ve bastırdığı bu dürtülerin bireyin gelecek yaşamında çeşitli hastalıklar (dil sürçmesi vb.) olarak ortaya çıkacağı ileri sürülmektedir. Freud, bireyin davranışlarını güdüleyen bilinçdışı birçok etkenin söz konusu olduğunu savunmakta ve bu etkenlerden en önemli olanının sevgi eksikliği olduğunu belirtmektedir. Freud'a göre gerçekleşen bu bilinçdışı davranışların temelinde yatan sebeplerin analiz edilmesi zordur fakat psikanaliz teknikleri ile detaylı bir inceleme yapılırsa temelde yatan etkenin sevgi arayışı olduğu ortaya çıkacaktır. Bu bağlamda Freud, bireyi sıra dışı davranışlara ve depresyona sürükleyen birden fazla etkene bağlı sevgi tatminsizliği olduğunu belirtmektedir. Teoriye göre kişiliğin betimlemesi yapılırken yapısal ve topografik olmak üzere iki farklı yaklaşım bir bütün olarak ele alınır. Yapısal görüş; id, ego ve süperegö olmak üzere üç farklı bölümde tanımlanırken, topografik görüş; bilinç, bilinçaltı-dışı ve bilinç öncesi olarak tanımlanmaktadır. Cinsellik ve saldırganlık gibi dürtülerden oluşan, haz ilkesini esas alan, acı-tehdit gibi unsurlardan sakınan ve insan zihninin biyolojik yapısını oluşturan id; mantık dışı hareket eder, bireysellik gözetir, bencildir ve doyum noktasına ulaşmayı hedefler. Tüm bu süreçler birincil süreç olarak adlandırılmaktadır. İd'nin hıza odaklanmasına karşın, ego gerçekliği esas alır. İd haz konusunda doyum noktasına ulaşabilmesini gerçeklere uygun bir şekilde sağlamaya çalışmaktadır. Toplumsal normların getirdiği bazı engellemelere karşı anlayış gösterebilmekte, zaman içinde değişim ve gelişim göstererek uyum sağlayabilmekte,

edindiği bu yetiler sayesinde mantıklı ve gerçekçi bir boyut kazanmakta, tüm bu süreçler ise ikincil süreç olarak adlandırılmaktadır. Toplumsal iletişim ve etkileşimin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve etik fonksiyonları temsil eden süper ego, kişinin tavır ve davranışlarını toplumsal normlar çerçevesinde düzenlemekte, bu işlev gerçekleşirken ceza (vicdan vb.) ve ödül (takdir vb.) fonksiyonlardan faydalanmaktadır. Tüm bu süreçler üçüncül süreç olarak adlandırılmaktadır. Freud teorisinde, bireyin geçmişte yaşadığı olaylar sonucunda tavır ve davranışlarının şekillendiğini ve bireyin bilinçaltında bu deneyimler sonucunda oluşan psikolojik verilerin bulunduğunu savunmaktadır. Bireyin sergilemiş olduğu tavır ve davranışların altında yatan sebeplerin belirlenebilmesi ve kişinin psikolojik açıdan rehabilite edilebilmesi için psikoanaliz tekniklerinden faydalanılması gerektiğini belirtmektedir. Bilinç öncesi olarak adlandırılan bölüm, bilincin kolayca anımsayabildiği verilerin bulunduğu bölümdür. Kişilik temeli incelendiğinde yapısal olarak bilince denk gelen bölüm egodur. Bu bağlamda ego bilinci temsil ederken id ise bilinçaltına denk düşmektedir. Freud geliştirdiği “psikanaliz” yönteminde bilinçdışında gerçekleşen olguların “serbest çağrışım tekniği” ile ortaya çıkacağını savunmaktadır. Bu bağlamda, birey aklından geçeni rahatlıkla dile getirmekte ve bu durumda kişinin sorunlarının temelinde yatan sebepler anlaşılmakta, analiz edilebilmekte ve çözümlenebilmektedir. Sigmund Freud’un bu teorisi; insan davranışlarını etkileyen bir çok faktör olmasına rağmen konuyu belli bir yapıda incelemesi, bilinçdışı ile ilgili yaptığı çıkarımların geniş kitleler tarafından benimsenmemesi ve dürtü gibi psikolojik faktörlerin üzerinde çok fazla durması açısından diğer araştırmacı ve teorisyenler tarafından eleştirilmektedir (Eren, 1998: 42; Özkalp vd., 2004: 184-248; Ünlü, 2001: 9; Weston, 1990’dan akt. Whitworth, 2008: 924).

2.3.2. Alfred Adler’in Bireysel Psikolojik Kuramı

Bir filozof ve aynı zamanda psikiyatrist olan Alfred Adler, 1900’lü yılların başlarında; bireylerin yaşam tarzları, eşitlik, doğum dönemi ve aile eğitimi gibi, dönemin güncel ve önem arz eden konuları üzerine yoğunlaşmış, bireyleri bağlı oldukları sosyal ortamlar çerçevesinde değerlendirmiş ve grup içerisinde yer alan diğer bireylerle etkileşimde olan bir varlık olarak ele almıştır. Adler’e göre tüm bireylerin ortak amacı ve isteği ait olmak ve anlamlı hissetmektir (Adler Graduate School;

Yörükhan, 2000: 16). Adler'in teorisine göre birey, sadece kendi çıkarları için değil aynı zamanda başkalarının çıkarlarına göre de hareket eden ve bu bilince dogmatik olarak sahip olan bir yapıdadır. Dolayısıyla geliştirmiş olduğu kuramda insanı; *"içinde bulunduğu koşullara göre iyi ya da kötü olabilen seçici bir varlık ve kaderinin kurbanı değil, yaratıcısı."* olarak tanımlamaktadır (Adler, 1983'ten akt. Altıntaş, 1992: 50). Kurama göre birey, takdir edildiğinde kendini yetenekli bulmakta ve bu durumdan cesaretlenerek koordineli tavır ve davranış şekilleri sergilemektedir. Fakat takdir edilmediğinde, cesareti kırılan bireylerde pes etme ve kaçınma gibi sağlıklı olmayan davranış özellikleri görülmektedir. Bireyin kendini iyi ve tatmin olmuş hissetmesine yardımcı olacak sosyal ilgi ve saygı gibi kazanımları elde etmesi gerekmektedir (Alfred Adler: Theory and Application; Adler Graduate School, 2020).

Bireyler yaşamları boyunca çeşitli sebeplerden (sosyal duygu/durum eksikliği, fiziksel kusur, sakatlık, kısa boylu olma, şişman veya zayıf olma vb.) ötürü aşağılanmakta ve bu aşağılanma duygusu ile kendilerini eksik hissetmeye başlamaktadırlar. Aşağılanma sonrasında bireyde ortaya çıkan eksiklik ve yetersizlik hissini birey başka kişiler üzerinde üstünlük kurarak gidermeye çalışmaktadır (Alfred Adler: Theory and Application; Adler Graduate School, 2020). Ortaya çıkan bu üstünlük duygusunun temelinde yatan her ne olursa olsun evrenseldir ve doğal karşılanmaktadır (Köknel, 1982: 142-143).

Her birey çocukluk döneminde kendine özgü inanç, tabu, çeşitli tutum ve davranış kalıpları gibi özellikler geliştirmektedir ve bu özellikler bireyin kişilikleri hakkında referans görevi görmektedir. Freud'un söz konusu bu davranış kalıplarının belirlenebilmesi, yaşam tarzının incelenebilmesi ve kişilik özelliklerinin analiz edilebilmesi için ortaya koyduğu teori ve uygulamasında öne çıkan bazı özellikler şu şekildedir (Alfred Adler: Theory and Application; Adler Graduate School, 2020):

- Bireyin geliştirmiş olduğu davranış kalıplarını ve kişisel özelliklerini (duygu, düşünce vb.) belirleyebilmek ancak söz konusu bireyin hayatın zorluklarıyla mücadele edebilmek, yaşamını idame ettirebilmek için geliştirdiği yaşam tarzının ve savunma modelinin analiziyle mümkündür. Çünkü bireyin kendi içinde bir çatışma yaşaması söz konusu değildir ve kişiliği her alanıyla aynı amaca hizmet eder.

- Bireyler zaman içerisinde büyüme ve gelişme göstermeleri ile birlikte hayatın olağan akışına ve değişen şartlarına göre üstünlük, başarı veya geleceğe yönelik hedefler belirleyerek bir merkezi kişilik dinamiği geliştirirler. Geliştirilen bu dinamik akli dengesi yerinde olan bireylerde sosyal olarak fayda sağlayan ve hayatın zorluklarına karşı üstünlük sağlayacak bir mekanizmaya sahipken; akli dengesi yerinde olmayan bireylerde veya ruhsal bozukluğa sahip kişilerde gerçekçi olmayan ve başkalarına karşı kazanılan bir üstünlüğü destekler. İkinci durumda telafi edilmek istenen bireyin yaşamış olduğu aşağılık hissidir ve buradan hareketle geleceğinde başarıyı vaat eden fakat tamamıyla kurgusal olan bir hedef belirleyerek buna yönelik davranış kalıpları geliştirir. Yaşanılan aşağılık hissi ne kadar derinse kurgulanan hedef o kadar yüksektir.
- Kurgulanan bu hedefler içinde bulunan sosyal gruplar veya bağlı olunan toplumun kültüründen etkilenebilir fakat kişinin kendine has kalıpları sonucu ortaya çıkmalarından dolayı benzersizlerdir.
- Kişi her ne kadar bölünemez bir bütün olsa da aynı zamanda daha büyük bir sistemin de dışıdır. Bir birey olarak daha büyük bütünlerin (aile, toplum vb.) bir parçasıdır.
- Her bireyin dogmatik olarak edindiği sosyal aidiyet bilinci vardır ve yaşamın olağan akışında gruplara veya topluluklara ayak uydurabilmek, yaşamı idame ettirebilmek için bu bilinci kendi iradesiyle geliştirir. Sosyal gelişme adı verilen bu süreç güven ve aidiyet hissinin temelini oluşturur.
- Sağlıklı bir ruh halinin ana kriterlerinden biri kişisel olarak gelişme ve diğer bireylerin refahına katkıda bulunma olarak ifade edilir. Bu kriterlerin yeterli şekilde gelişmediği bireylerde aşağılık hissi ön plana çıkar ve üstünlük arayışı kişiyi diğer kişilere düşmanca tavırlar sergilemeye itebilir. Tüm bunların yanı sıra kriterlerin yeterli oranda geliştiği durumlarda ise bireyde eşitlik duygusu ön plandadır ve tavır ve davranışları kişisel tatminin ötesinde olup başkalarının tatmin ve refahını da kapsar (Alfred Adler: Theory and Application; Adler Graduate School, 2020).

Sigmund Freud kuramında bir bireyin tüm odak noktasının cinsellik ve saldırganlık olduğunu, kişiliklerini şekillendirmede yok denecek kadar az şanslarının

olduğunu ya da hiç şanslarının olmadığını savunurken; Alfred Adler, bireyi sosyal bir varlık olarak tanımlamış ve odak noktasının başarı ve üstünlük hedefi olduğunu, kişilik özelliklerini belirlemede ise kendilerinden sorumlu olduklarını savunmuştur.

Sigmund Freud’a göre bireyin bugün sergilemekte olduğu tavır, davranış ve kişilik kalıplarının temelinde geçmişte yaşadığı olaylar yatarken, Alfred Adler’e göre bireyin bugün sergilemiş olduğu davranışları gelecekle ilgili hedef ve beklentileri şekillendirmektedir. Son olarak, Freud kuramında bireyin tavır ve davranışlarını açıklarken bilinçdışı etkenlere ağırlık vermekte fakat Adler, Freud’un görüşlerine karşı çıkarak akıl sağlığı yerinde olan ve psikolojik olarak iyi durumda olan bir bireyin neyi neden yaptığının farkında olduğunu savunmaktadır (Doksat vd., 2005: 59-60).

2.3.3. Carl Gustav Jung’ın Analitik Kuramı

İsviçreli bir psikiyatrist ve teorisyen olan Carl Jung, 1920’lerin başında yapmış olduğu çalışmalar sonucunda literatürde ilk kez bireyleri içedönük ve dışadönük olarak ayıran bilim insanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununa birlikte Carl Jung, bireylerin çeşitli zihinsel süreçlere sahip olduğunu belirterek bu süreçleri çeşitli başlıklar altında ayırarak gruplandırmaktadır. Başlangıçta “algılama” ve “yargılama” olarak ikiye ayırdığı bu süreçleri daha sonra; algılamayı algılama/sezme, yargılamayı ise düşünme/sezme olarak kendi içlerinde ikiye ayırmaktadır. Bu bağlamda, ortaya koyduğu teorisinde dört farklı kişilik boyutunu ileriye sürmektedir. Bunlar; (1) içe dönüklük/dışa dönüklük, (2) algılama/yargılama, (3) algılama/sezgi ve (4) düşünme/hissetme şeklindedir. Jung, bu dört boyutun insanlarda bir bütün olarak sistem oluşturmaya rağmen, bireyin tercihlerinde her birinin kendi içerisinde değişiklik gösterdiğini öne sürmektedir. Jung’a göre bireysel farklılıklar kişide bu iki genel tutum ve dört temel işlevden hangisinin baskın olduğuna göre değişmektedir. Fakat söz konusu bu tercihlerin birbirlerine karşı bir üstünlük göstermediğini, sadece farklılık olarak ortaya çıktıklarını savunmaktadır (Luthans, 2010: 134). Jung’ın teorisinde yer alan kişilik boyutları şunları ifade etmektedir (Ergür, 2011; Kirel ve Özkalp, 2001:98; Myers ve Myers 1997; Polat, 2015; Silver vd., 1998; Silver vd., 2007’den akt. Akdeniz, 2016: 70):

İçedönüklük/Dışadönüklük: İçedönük kişilik özellikleri gösteren bireyler, sosyal iletişim ve etkileşimden kaçınan ve bu tür durumlara karşı kendini geri planda

tutan ve daha çok iç dünyasına yönelerek kendi benliğini anlamaya çalışan kişilerdir. Dışadönük kişilik özellikleri gösteren bireyler ise sosyal iletişim ve etkileşimde aktif ve başarılı kişilerdir.

Duyumsama/Sezgisellik: Duyumsal kişilik özellikleri gösteren bireyler edindikleri tecrübeleri duyusal olarak algılarlar. Detaycı kişilerdir ve çevrelerinde gerçekleşen olaylara karşı dikkat içerisindedirler. Planlı ve düzenli hareket ederler ve soyutluktan hoşlanmazlar. Sezgisel kişilik özellikleri gösteren bireyler ise deneyimleme sürecinde gerçekleşen olaylara karşı farklı yöntemler geliştirerek açıklama yapmaya çalışırlar ve gerçekleşen olaylar karşısında deneyimlerinden yola çıkarak olaylar arası bağlantı kurmak suretiyle anlamaya gayret gösterirler. Sezgisellik bireyin hayatı anlamlandırabilmek için varsayımlar kullanması sürecidir.

Düşünme/Hissetme: Düşünsel kişilik özellikleri gösteren tipler olaylara akılcı yöntemlerle yaklaşırlar ve objektif bir tavır sergilerler. Bu özelliklere sahip kişiler için rasyonellik, tutarlılık ön plandadır ve aynı özellikleri taşıyan durumlar bu kişiler için uygundur. Hislerin ön planda olduğu kişiler ise olaylar karşısında hislerine dayanarak hareket ederler ve sübjektif bir tavır içerisindedirler. Kendi hissiyatlarına göre tavır ve davranış sergileyen bu insanlar, hislerini destekleyen olayları daha uygun bulurlar.

Yargılama/Algılama: Bu süreç bireyin karar verme aşamasında öncelikli olarak bilgi toplama faaliyeti gerçekleştirip gerçekleştirmediğinin ortaya konduğu aşamadır. Yargılayan özelliklere sahip kişilik tipindeki bireyler olaylar karşısında hemen karar verme eğilimi gösterirken, algılama özelliklere sahip kişilik tipindeki bireyler karar verme aşamasından önce bilgi toplama işlemi gerçekleştirmektedirler.

Jung’ın ileri sürdüğü kişilik tipolojisi Tablo 3’te gösterildiği gibidir (İnanç ve Yerlikaya, 2008: 83):

Tablo 3. Jung’ın kişilik tipolojisi

ÖZELLİKLER	BOYUTLAR	
Düşünme	Dışadönük Düşünen Tip	İçedönük Düşünen Tip
Hissetme	Dışadönük Hisseden Tip	İçedönük Hisseden Tip
Duyumsama	Dışadönük Duyumsayan Tip	İçedönük Duyumsayan Tip
Sezgi	Dışadönük Sezgisel Tip	İçedönük Sezgisel Tip

Kaynak: İnanç ve Yerlikaya, 2008: 83

Bireyin dış dünyaya olan uyumsuzluk hissiyatını ortadan kaldırmayı amaçlayan ve modern insanı “*ruhunu arayan bir adam*” olarak tanımlayan Carl Jung, faşizm ve komünizmin kitle psikolojisine karşı çıkmakta, terörizm ve çevre krizine

tepki göstererek yorumunu *"İnsanlık büyük tehlike altındadır ve tek çözüm daha bilinçli olmaktır. Var olan tek gerçek tehlike insanın kendisidir. Gerçek tehlike odur."* şeklinde ifade etmektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2008: 83).

Jung'a göre birey içsel olarak bir bütündür fakat zaman içerisinde benliğini oluşturan bu bütünün parçalarıyla olan bağlantısını kaybetmiştir. Kaybetmiş olduğu bu parçalar ile yeniden bağlantıyı kurabilmek için hayal gücünün detaylarını kavrayabilmeli ve görmüş olduğu rüyalar aracılığıyla bilinçaltındaki mesajları algılayabilmelidir. Teorisinde, her bireyin kendine özgü kişilik özellikleri olduğunu ve diğer bireylerden bu özellikler ile ayrıldığını savunan Jung, hayatın amacını bireyin söz konusu bu özellikleri keşfetme, biçimlendirme süreci olarak tanımlamakta, kişinin doğasına uygun gereklilikleri yerine getirmediğinde ise hastalanacağını ileri sürmektedir (Jung, 1966: 171).

Jung, bilinçaltı ve bilinçdışı ile ilgili yaptığı çıkarımda; bilinç alanına herhangi bir sınırlama getirilemeyeceğine değinmekle beraber sadece deneysel olarak bilinmeyen bir duruma karşı tutum sergilendiğinde bir sınır bulunabileceğini belirtmektedir. Söz konusu bilinmeyen durumun, bilmediğimiz her şeyi kapsadığını ve bilinç alanının merkezi olarak ego ile ilgili olmadığını savunmaktadır. Bilinmeyen bu durum, içeride olanlar ve hemen deneyimlenenler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Birinci grup dış dünyadaki bilinmeyi kapsamakta; ikincisi ise iç dünyadaki bilinmeyi kapsamaktadır. Söz konusu ikinci bölge bilinçdışı olarak adlandırılmaktadır (Jung, 1959: 3).

2.3.4. Karen Horney'in Psikanalitik Sosyal Kuramı

Freud'un ileri sürdüğü psikanalitik kuramın etkisinde kalan Horney, kişilik olgusunu sosyal etkileşim ile bütünleşmiş bir şekilde incelemekte ve kişiliği oluşturan sistemlerin temelinde endişe ve korkunun yattığını ileri sürmektedir. Buna göre kişiler, farklı etkenler sonucu ortaya çıkan endişe ve korkularının üstesinden gelebilecek şekilde tavır ve davranış kalıpları geliştirmektedirler. Geliştirilen bu davranış kalıpları sonucunda kişiler, endişe ve korkularından kurtulmayı ve aynı zamanda sosyal ilişkilerini düzenlemeyi amaçlamaktadırlar. Bu amaçla biçimlendirilen tavır ve davranışlar, bireyin kişilik özelliklerini ortaya koyan önemli unsurlardandır. Söz konusu bu davranışları maddelendiren ve üç grupta toplayan Horney, bu özellikleri

sosyal ve toplumsal açıdan şu şekilde nitelendirmektedir (Eren, 1998: 45-46; Zel, 2001: 37):

Sempatik/Dışa Dönük: Diğer bireylere karşı sevgi ve yakınlık göstererek, onlarla iyi sosyal ilişkiler kurarak endişe ve korkularının üstesinden gelmeyi amaçlayan kişilik özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Antipatik/İçe Dönük: Diğer bireylerle iletişim ve etkileşimden kaçınan, onlardan uzak durarak endişe ve korkularının üstesinden gelmeyi amaçlayan kişilik özelliği olarak belirtilmektedir.

Saldırgan/Öfkeli: Diğer bireylerle zıtlaşarak, güç gösterisi yapıp tartışarak ve üstünlük kurarak endişe ve korkularının üstesinden gelmeyi amaçlayan kişilik özelliği olarak nitelendirilmektedir (Eren, 1998: 45-46; Eroğlu, 1998: 181).

Horney'in endişe ve korku ile başa çıkabilmek için bireyin davranış kalıplarını üç gruba ayırdığı kuramında, bireyin yaşamına hakim olan bu davranış kalıplarının bireyin hangi kişilik tipine daha yatkın olduğunu anlamada önemli rol oynadığını belirtmiştir (Zel, 2001: 37).

2.3.5. Eric Berne'nin Transaksiyonel Analiz Kuramı

Amerikalı psikiyatrist, psiko analist ve teorisyen olan Eric Berne, kişilik, kişiliğin gelişimi ve iletişim unsurlarıyla alakalı çözümlemeler yaparak çıkarımlarda bulunduğu transaksiyonel analiz kuramında; bireyin kişiliğini biçimlendiren faktörleri belirlemeye çalışmakta, bireylerin sosyal ve toplumsal olarak diğer birey ve gruplarla iletişim kurarken geliştirmiş oldukları sistemleri irdelemekte ve bireysel davranış bozukluklarına sebep olan nedenlere yoğunlaşarak olumlu bir bakış açısıyla “nasıl” sorusuna cevap aramaktadır (Zengin, 2019: 30).

Eric Berne, temel sosyal ilişki düzeyiyle alakalı yaptığı çıkarımında; sosyal ilişki birimini işlem olarak adlandırmaktadır. Berne'e göre; herhangi bir durumda karşılaşılan iki veya daha fazla kişiden biri, diğeriyle iletişim kuracak veya onun varlığının bilincinde olduğunu ya da kabul ettiğini gösteren bir aksiyonda bulunacaktır. Söz konusu aksiyonu işlem uyarıcısı olarak adlandıran Berne, bu uyarıcıya karşılık diğer tarafın vereceği sözlü ya da fiziksel karşılığı ise işlem tepkisi olarak açıklamaktadır (Berne, 1964: 29).

Kuramın temeli insanlar arasındaki iletişim ve etkileşime dayanmaktadır. Berne, bir ego durumunu; “*doğrudan karşılık gelen tutarlı bir davranış modeliyle ilişkili tutarlı bir duygu ve deneyim modeli*” olarak tanımlamaktadır (Berne, 1961: 13). Buna göre kişiler arası sosyal iletişim ve etkileşimde bireyler, itaatkâr tavır ve davranış kalıpları sergilediklerinde “çocukluk”, otoriter ve baskın davranış kalıpları sergilediklerinde “ebeveynlik” ve rasyonel davranış kalıpları sergilediklerinde “yetişkinlik” olmak üzere üç farklı ego tipi göstermektedirler (Zengin, 2019: 30-31). Söz konusu bu ego durumlarının içerikleri şu şekilde açıklanmaktadır:

Çocuk Ego Durumu: Bir kişinin hayatının ilk yılları olarak kabul edilen ve 0-7 yaş arasında yaşamış olduğu olaylar ve bu olaylar karşısında göstermiş olduğu duygu, durum, düşünce ve davranış kayıtlarından oluşmaktadır (Burger, 2006: 149’dan akt. Zengin, 2019: 33; Erden, 2018: 20). Çocuk ego durumunda bireyin üzerinde hala çocukluğundan kalan izler mevcuttur. Berne ise, “*bu izlerden birini harekete geçirdiğimiz zaman, bir zamanlar olduğumuz çocuk gibi davranmaya başladığımızı*” ifade etmektedir. (Berne, 2016: 13’ten akt. Zengin, 2019: 33).

Ebeveyn Ego Durumu: Bireyler çocukluk dönemlerinde otoriter figürlerden (anne, baba vb.) gelen bilgileri, tavır ve davranış şekillerini, düşünce kalıplarını, karşılaşılan durumlar karşısında gösterdikleri tutum ve tepkileri sorgusuz olarak kabul etmekte ve kayıt altına almaktadırlar. Hayatının ilerleyen dönemlerinde bu ego durumunun aktif olması halinde bireyler, çocukluk dönemlerinde gözlemledikleri ve kayıt altına aldıkları bu veriler ışığında tıpkı ebeveynleri gibi tavır ve davranış özellikleri göstermektedirler. Dolayısıyla, çocukluk döneminde sevgi gören bir bireyde sevgi gösterme eğilimi varken, şiddet gören bir bireyde ise hayatının ilerleyen dönemlerinde şiddet gösterme eğilimi söz konusu olmaktadır (Berne 2016: 13-20’den akt. Zengin, 2019: 34-35; Erden, 2018: 18-19).

Yetişkin Ego Durumu: Bireyde rasyonelliğin, sağduyunun, objektifliğin ve olaylar karşısında deneyimlere ve edinimlere bağlı olarak mantıksal yaklaşımın görüldüğü durumdur. Diğer iki duruma göre gerçekliğe ve yaşanan ana daha yakındır. Bireyin yaşamsal süreci boyunca çevreyi değerlendirmesi ve analiz etmesi sonucu edindiği deneyim ve edinimlerden hareketle karşılaştığı olaylar karşısında kendi yetişkin yönünü ve gerçekliğini kullanır (Berne, 1957: 301; Berne, 1966: 171; Clarkson, 1992: 48’den akt. Zengin, 2019: 36; Erden, 2018: 19).

Eric Berne, söz konusu kuramının varsayımını üç temele dayandırmıştır. Buna göre;

- Her bireyde duygusal olarak kendini geliştirme ve bağımsızlığını kazanma güdüsü vardır.
- Her birey deneyimlediği olaylar karşısında bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde seçim yapmaktadır.
- Bireyler hayatlarının akışına müdahale edebilme yetisine sahiptirler (Erden, 2018: 11).

Eric Berne'nin Transaksiyonel Analiz Kuramı günümüzde birçok disiplinde (psikoloji, eğitim, danışma vb.) kullanılan, varlığını sürdüren ve hala gelişmekte olan bir teoridir (Zengin, 2019: 31). İnsancıl bir yaklaşım olması ve bireyi olumlu olarak ele alması aynı zamanda psikanalizden ayrıldığı noktadır (Erden, 2018: 10).

2.3.6. Hans Eysenck'in Kişilik Kuramı

Eysenck, bireyin belirli şekillerde tavır ve davranış kalıpları sergilemesinin bütünü olarak tanımladığı “nitelik” ve söz konusu bu niteliklerin bir araya getirilerek birleştirilmesi olarak tanımladığı “tip” kavramlarını ilk kez kullanarak literatüre kazandırmıştır. Buradan hareketle kişiliği, söz konusu kavramların birleşik bir sistemi olarak açıklamaktadır (Zel, 2001: 42).

Eysenck kuramında, kişiliği dört seviyede ele almıştır. Bu bağlamda birinci kısmı; kişiye özgü ayırıcı özelliklerin bulunduğu, olaylar ve durumlar karşısında bireyin biyolojik unsurlardan kaynaklı tavır ve davranış şekilleri sergilediği seviye, ikinci kısmı; kişilerin bulundukları ortam veya karşılaştıkları olaylardan edindikleri bilgi, deneyim ve edinimler sonucu alışkanlık unsurlarından kaynaklı tavır ve davranış şekilleri sergilediği ve bu özelliklerin süreklilik kazandığı seviye, üçüncü kısmı; bireyin alışkanlıkları sonucu edindiği eğilimlerin ortaya çıktığı seviye ve dördüncü kısmı ise ortaya çıkan eğilimler sonucunda doğruluk, dengesizlik, değişmezlik veya değişkenlik gibi kişilik tiplerinin ortaya çıktığı seviye olarak açıklamaktadır. Eysenck'e göre, ortaya çıkan bu tipin biçimlenmesinde söz konusu seviyelerin her birinin ayrı ayrı etkisi vardır ve bu etkenlerin bir araya gelmesi sonucu tip oluşmaktadır (Erdoğan, 1983: 249).

Eysenck kişiliğin yapısını, her birinin iki ucu olan, birbirinden bağımsız yatay ve dikey iki boyut olarak açıklamaktadır. Buna göre yatay boyutun uçlarında içedönüklük ve dışadönüklük, dikey boyutun ise üst ucunda nevrotiklik ve alt ucunda normal tipler bulunmaktadır. Bu çerçevede söz konusu kişilik boyutlarının detayları şu şekilde ifade edilmektedir (Ünlü, 2001: 139-140; Zel, 2001: 42):

İçe Dönük Tipler: İçedönük olanlar sosyal iletişim ve etkileşimden kaçınan, sessiz ve kendi halinde olan, dış dünyaya kapalı, bireysel etkinliklerden (resim, müzik vb.) hoşlanan, yaşama karşı karamsar bakış açısına sahip, sınırlı, dengeli ve zor ilişki kuran tiplerdir.

Dışa Dönük Tipler: Dışadönük tipler sosyal iletişim ve etkileşimde aktif ve başarılı, sıcakkanlı ve kolay ilişki kurabilen, yalnız kalmaktan hoşlanmayan sosyal tiplerdir.

Nevrotik Tipler: Nevrotik tip özelliği gösteren bireyler değişken duygulara sahiptirler. Olaylar karşısında endişe, sinir, alınganlık gibi aşırı ve ani tepkiler gösterebilen tiplerdir.

Normal Tipler: Normal tipler olaylar karşısında rasyonel kararlar alan, sabırlı, dengeli ve düzenli tiplerdir. Güven duygusu verir ve düşünceli davranırlar.

Eysenck, ilerleyen dönemlerde çalışmalarına devam ederek teorisini geliştirmiş ve bu boyutlara psikotizm boyutunu da eklemiştir. Söz konusu bu boyutta, kişiler daha çok saldırgan, duygusuz, empati yeteneğinden yoksun, tuhaf tavır ve davranışlar sergileyen kişilik özellikleri göstermektedirler (Eysenck ve Eysenck 1975'ten akt. Karancı vd., 2007: 2; Lewis vd., 2002).

Bireyin kendini ifade ederken veya başka bireyleri tanımlamaya çalışırken kullanmış olduğu ifadeler kişiliğin tanımlanmasında bir dil, yöntem ve tarz olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla ileri sürülen kişilik ölçek ve analizleri bireyler arasında ortaya çıkan bu tarzı anlaşılabilir kılarken, bireyin başka kişiler tarafından nasıl algılandığını da ortaya koymaktadır (Somer, 2001: 32).

Literatür incelendiğinde, kişilik ile ilgili geliştirilen çok sayıda kuram olduğunu görülmektedir. Geliştirilen bu kuramlar çeşitli araştırmacılar tarafından eleştirilse de yapılan çalışmalar sonucunda doğruluk, tutarlılık ve güvenilirlik oranının yüksek olması açısından literatürde en yaygın şekilde kullanılan kişilik kuramı “Beş Faktör Kişilik” ya da “Büyük Beşli” olarak bilinen kuramdır.

2.4. Beş Faktör Kişilik Kuramı

Kişilik yapısı, bir kişiyi diğer bireylerden ayırt eden özellikler ve bu özelliklerin nasıl biçimlendiği 20. yüzyılda araştırmacılar tarafından yoğun ilgi gören ve üzerine çeşitli çalışmalar yapılan konular haline gelmiştir. Bu bağlamda araştırmacılar; “kişiliğin temel boyutları nelerdir?”, “bireylerde geçici ve kalıcı duygusal aktiviteler nelerdir?”, “bireylerin tutumsal ve motivasyon tarzlarında birbirlerinden farklılaştıkları noktalar nelerdir?” gibi sorulara cevap aramışlardır. Çeşitli teorisyenler ve faktör analistleri tarafından ortaya farklı tipte kuramlar atılmış olsa da teoriler üzerinde ortak bir fikir birliğine varılamamıştır. Tupes ve Christal (1961), sekiz farklı örnek üzerinde yapmış oldukları çalışmalarında; birbirlerini tekrar eden beş faktör olduğunu fark ettiklerinde; o döneme kadar fikir birliğine varılamamış bir konuda böyle istikrarlı bir sonucun ortaya çıkması, konuya karşı yoğun bir ilgiye sebep olmuştur. Zaman içerisinde yapılan çalışma ve analizler sonucunda doğruluk ve kullanılabilirlik yüzdesi olarak en başarılı kuramın beş faktör kişilik kuramı olduğu konusunda fikir birliğine varılmıştır (Digman, 1990; Costa ve McCrae, 1992: 224; McCrae ve John, 1992: 175-176; Tupes ve Christal, 1961).

Digman ve Inouye (1986), beş faktör kişilik modelini; “*Yasa statüsüne yaklaşacak derecede tutarlı bir bulgu*” şeklinde ifade etmektedir (Digman ve Inouye, 1986: 119).

2.4.1. Beş Faktör Kişilik Modelinin Yapısı, Özellikleri ve Kullanım Nedenleri

Beş faktör kişilik modeli kişilik özelliklerini; uyumluluk, dışadönüklük, açıklık, nevrotiklik ve sorumluluk olmak üzere beş boyutta ele alan ve hiyerarşik olarak sunan bir modeldir (McCrae ve John, 1992: 175). Boyutlar, ingilizcedeki karşılıklarının (Openness to Experience, Conscientiousness, Extraversion, Agreeableness, Neuroticism) baş harflerinin bir araya getirilmesiyle türkçe karşılığı “Okyanus” olan “OCEAN” şeklinde kısaltılarak ifade edilmektedir (Burger, 2006: 253’ten akt. Urlu, 2018: 31).

Kişilik teorisyenleri ve analistler tarafından yapılan çok sayıda çalışma, beş faktör kişilik modelinin gerçek hayatla karşılaştırıldığında bireyin nasıl davranacaklarını tahmin etmede büyük oranda başarı sağladığını kanıtlamaktadır. Bu bağlamda, söz konusu olan bu beş temel boyutun diğer tüm boyutların temelini

oluşturduğu ve bireyin kişiliğini oluşturan önemli değişkenleri kapsadığı belirtilmektedir (Barrick ve Mount, 2005; Oh, Wang, ve Mount, 2011; Robbins ve Judge, 2013: 136).

Beş faktör kişilik modeli araştırmacılar tarafından büyük ölçüde kabul görmüştür ve kişilikle ilgili araştırmalarda yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumun nedenleri şu şekilde açıklanmaktadır (Costa ve McCrae, 1992: 653-665):

- Model ampirik çalışmalara dayanmaktadır,
- Belirlenen özellikler zamana karşı sürdürülebilirliğini korumaktadır,
- Modelin bazı biyolojik temellere dayalı olması,
- Geçerliliğini farklı grup ve kültürler üzerinde de sağlaması,
- Psikometrik açıdan kullanımının ve değerlendirilmesinin kolay olması.

Costa ve McCrae (1992), beş faktör kişilik modelinin kişiliğin temel boyutlarını temsil ettiğini kanıtlayan dört adet yargı olduğunu belirtmektedir. Bunlar (Costa ve McCrae, 1992: 653):

- Beş faktörün hepsinin davranış kalıplarında belirgin olan eğilimleri sürdüreceği,
- Her bir faktör ile ilgili özelliklerin çeşitli kişilik sistemlerinde ve özellik tanımlamalarında tutarlılık göstermesi,
- Beş faktörün değişik yaş, cinsiyet, ırk ve dillerde bulunmasına rağmen başka kültürlerde az da olsa farklı şekilde ifade edilmesi,
- Kalıtım özelliklerinin varlığına kanıt, beş faktörün bazı biyolojik temellere sahip olması şeklinde açıklanmaktadır.

2.4.2. Beş Faktör Kişilik Modelinin Boyutları

Beş faktör kişilik kuramı “uyumluluk faktörü”, “dışadönüklük faktörü”, “açıklık faktörü”, “nevrotiklik faktörü” ve “sorumluluk” faktörü olmak üzere beş boyuttan oluşmaktadır. Bu bölümde beş faktör kişilik modelini oluşturan bu boyutlara ve detaylarına yer verilmektedir.

2.4.2.1. Uyumluluk Faktörü

Bireyleri diğer bireylerden ayıran en ayırt edici özellik uyumluluk faktörüdür. Bu kişilik özelliğine sahip kişiler sosyal iletişim ve etkileşimde kaba ve düşmanca

tavırlar sergiler, diğer bireylere ve onların fikirlerine karşı şüpheli yaklaşırlar, iş birliği yapmaktansa rekabet etmeyi tercih ederler. Kendi isteklerini ve çıkarlarını başkalarının önünde tutarlar ve bu özelliklerini sergilemekten çekinmezler. Dolayısıyla çevrelerindeki bireyler onları inatçı, eleştirel, manipülatif ve kendi halinde olarak tanımlarlar. Bu kişilik özelliklerine sahip kişiler çevreleri tarafından genel olarak sevilmezler fakat tavırları bağımsız ve rekabet gücü yüksek bireyler oldukları için saygı görürler (Costa ve McCrae, 1992: 243-245).

2.4.2.2. Dışadönüklük Faktörü

Dışadönük kişilik özelliğine sahip kişiler, sosyal iletişim ve etkileşimde aktif ve başarılı, sıcakkanlı ve kolay ilişki kurabilen, yalnız kalmaktan hoşlanmayan, sosyal, neşeli, iyimser ve yüksek pozitif enerjiye sahip kişilerdir. Çevreleri tarafından aktif ve girişken olarak tanımlanan bu kişiler güçlü ve baskın olmakla beraber liderlik vasıfları da sergilerler (Costa ve McCrae, 1992: 243-245).

2.4.2.3. Açıklık Faktörü

Çevreleri tarafından özgün ve meraklı olarak tanımlanan bu kişiler, karşılaştıkları olaylar karşısında yaşam boyunca edindikleri deneyimleri ile tavır ve davranış kalıpları geliştirirler, kendi duygu durumlarına karşı hassastırlar ve başkalarının duygularını analiz etmede yeteneklidirler. Sanata ve doğaya karşı ilgili olmakla beraber canlı hayal güçleri ve fantezi dünyaları vardır. Tekrarlayan etkinliklerden ziyade farklı ve yeni aktivitelerden hoşlanırlar ve hayatın her alanında çeşitliliğe ihtiyaç duymaktadırlar (Costa ve McCrae, 1992: 243-245).

2.4.2.4. Nevrotiklik Faktörü

Çevreleri tarafından endişeli ve aşırı duygusal olarak tanımlanan bu tipler olumsuz duygu ve düşüncelere sahip, hayatlarının belli dönemlerinde psikolojik olarak sorun yaşama riskleri yüksek, hassas, karamsar ve memnuniyetsiz kişilerdir. Kişiler veya olaylar karşısında hayal kırıklığına uğramış, sinirli, eğilimlerini ve isteklerini kontrol etmede yetersiz, utanç problemi yaşayan ve stresli dönemleri iyi yönetemeyen bireylerdir (Costa ve McCrae, 1992: 243-245).

2.4.2.5. Sorumluluk Faktörü

Kişilik özelliklerinde sorumluluk faktörünün baskın olduğu bireyler, olaylar ve durumlar karşısındaki karar verme sürecinde mantıklı ve rasyonel olarak yaklaşım sergiler, disiplinli ve sistematik hareket ederler. Genellikle dürüst olmakla beraber bazen daha az dürüst olabilirler. Ayrıca yaptıkları işlerde mükemmeliyetçi bir tavır sergilerler.

Kişiliğin boyutları olarak adlandırılan beş faktörün temelinde dört ana dayanak vardır ve aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

- Yapılan çalışmalar göstermiştir ki; söz konusu olan bu beş faktör bireyin davranış kalıplarını belirlemede yüksek oranda etkilidir ve söz konusu bu etkiyi uzun süre olarak devam ettirmektedir.
- Her bir boyut ve bu boyutlarla ilişkilendirilen özellikler, araştırmaların yapıldığı toplumlarda ve söz konusu toplumların kişilik biçimlerinde karşılık bulmaktadır.
- Bu özellikler, farklı yapıya sahip demografik gruplarda ve toplumlarda benzer şekilde ifade edilebilmektedir.
- Kalıtsal olarak sunmuş olduğu kanıtlar hala tartışılmaktadır (Costa ve McCrae, 1992: 653-665).

Beş faktör kişilik modelinin kapsamı ve analizler sonucu ortaya çıkan başarılı sonuçlarıyla birlikte konu üzerinde fikir birliğine varılmış olsa da, kişiliğin tüm kapsamının yalnızca beş boyut ile açıklanamayacağına dair eleştiri ve görüşler de söz konusudur. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus verilen bu beş faktörün hiyerarşik olarak sistemin en üzerinde varsayılması ve yapılan çalışmalarda bu boyutların altında daha özel ve spesifik ölçütlerin yer alarak ölçülmesidir. Çok sayıda faktörün ve detayın bütün olarak bu şekilde bir modelin altında toplanması, konuyla alakalı yapılan birçok çalışmanın kıyaslanabilmesi açısından önem arz etmektedir (Somer, 2001: 32).

2.5. Beş Faktör Kişilik Kuramı ile İlgili Yapılmış Çalışmalar ve Elde Edilen Çalışma Bulguları

Literatürde beş faktör kişilik kuramı ile ilgili çok sayıda çalışma yer almaktadır. Bu bölümde Türkiye’de ve Dünya’da beş faktör kişilik kuramı ile ilgili literatüre kazandırılmış çalışmalara yer verilmektedir.

2.5.1. Türkiye’de Yapılmış Olan Çalışmalar ve Elde Edilen Çalışma Bulguları

Deniz (2011), üniversite öğrencilerinin karar verme süreci ile beş faktör kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemeyi amaçladığı çalışmasında; Selçuk Üniversitesi’nde öğrenim görmekte olan 567 öğrenci üzerinden elde edilen verilerin analizi sonucunda, öğrencilerin bağlanma stillerinin bütün olarak karar verme süreciyle beş faktör kişilik boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Aslan vd. (2012), turizm eğitimi alan öğrencilerin kişilik özelliklerini beş faktör kişilik ölçeği kullanarak belirlemek ve turizm sektörü bağlamında değerlendirmek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; turizm eğitimi alan öğrencilerin kişiliğin duygusal dengesizlik, deneyime açıklık ve dışadönüklük özelliklerinden orta, sorumluluk ve yumuşak başlılık özelliklerinden ise yüksek puan aldıklarını belirlenmiştir. Buna göre sorumluluk ve yumuşak başlılık öğrencilerde öne çıkan özellikler olarak belirtilmiştir. Araştırma sonucunda kişilik ile iş arasındaki uyumun hem birey hem işletme hem de toplum açısından pozitif sonuçlar doğurduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Tok ve Arkar (2012) çalışmalarında; psikobiyolojik kişilik kuramı ile beş faktör kişilik kuramı’nı karşılaştırmış, boyutlar arasındaki ilişkileri saptamayı amaçlamışlardır. Örneklemini hayatları boyunca hiç psikolojik tedavi görmemiş 200 sağlıklı katılımcının oluşturduğu çalışmada; veri toplama aracı olarak Mizaç ve Karakter Ölçeği (MKÖ) ve Beş Faktör Kişilik Ölçeği (5FKÖ) kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda; boyutlar arasında anlamlı ilişkiler olmasına rağmen, iki kuramın boyutsal olarak benzer kişilik özellikleri göstermedikleri ve kendilerine özgü özellikler taşıyan kişilik örüntülerini içerdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Çivitci ve Arıcıoğlu (2012), psikolojik danışman adaylarının yardım etme stilleri ile beş faktör kuramına dayalı kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçladıkları çalışmalarında; dokuz farklı üniversitede psikolojik danışma ve rehberlik programında öğrenim gören 353 öğrenci üzerinden elde ettikleri verilerin analizi sonucunda, dışadönüklüğün duygusal/devinimsel ve somut-durumsal yardım etme stillerini; sorumluluğun somut-durumsal ve soyut yardım etme stillerini; deneyimlere açıklığın soyut ve diyalektik-sistemik yardım etme stillerini pozitif yönde etkilediği; duygusal dengesizliğin ise duygusal/devinimsel ve soyut yardım etme stillerini negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Develioğlu ve Tekin (2013), çalışanların beş faktör kişilik özellikleri ve yabancılaşma durumu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla, Antalya ilinin Kemer bölgesindeki beş yıldızlı otel çalışanları üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında; çalışanların beş faktör kişilik özellikleri ile yabancılaşma durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Tokmak vd. (2013), kişilik özelliklerinin iletişim becerileri üzerinde etkili olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; Ankara, Başkent Üniversitesi Turizm ve Otelcilik ön lisans ve lisans öğrencileri üzerinden anket tekniği kullanılarak elde edilen verilerin analizi sonucunda, kişilik özellikleri ile iletişim becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Aslan ve Yalçın (2013), öğretmen adaylarının öğretmenliğe ilişkin tutumları ile beş faktör kişilik boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amacıyla Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi dördüncü sınıflarında öğrenim gören ve mezun olup pedagojik formasyon eğitimi alan 270'i kız, 89'u erkek olmak üzere toplam 359 öğrenciden elde edilen verilerin analizi sonucunda; duygusal dengesizlik/nevrotizm, yumuşak başlılık ve sorumluluk kişilik boyutlarının öğretmenliğe ilişkin tutumun belirleyicileri oldukları görülürken, dışadönüklük ve deneyime açıklık boyutunun etkin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Tatar vd. (2013), beş faktör kişilik modeli çerçevesinde tiyatro oyuncularının kişilik özelliklerinin incelenmesi ve meslek profillerinin çıkarılması amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; 88'i tiyatro bölümü öğrencisi, 156'sı profesyonel tiyatro oyuncusu olmak üzere toplam 244 katılımcıdan elde ettiği verilerin analizi sonucunda; profesyonel tiyatro oyuncularının tiyatro öğrencilerine kıyasla düzenlilik,

kurallara bağıllık ve sorumluluk/kararlılık alt boyutlarında farklılık taşıdıkları; bununla birlikte, profesyonel tiyatro oyuncularının daha düzenli, sorumlu ve kararlı oldukları, tiyatro öğrencilerinin de profesyonel tiyatro oyuncularından daha kurallara bağıllı oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Yıldırım (2014), beş faktör kişilik özellikleri ile iş tatmini durumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada; Antalya şehrinin Alanya ilçesindeki beş yıldızlı otel çalışanları üzerinden elde ettiği verilerin analizi sonucunda, beş faktör kişilik özellikleri ile iş tatmini arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Akgündüz vd. (2015), organizasyonlarında dönüşümcü liderlik davranışları sergileyen yöneticilerin kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, çok faktörlü liderlik ölçeğinin dönüşümcü liderlik boyutu ve beş faktör kişilik modeli kullanarak hazırladıkları anketlerden elde ettikleri verilerin analizi sonucunda; yöneticilerin deneyime açıklık ve sorumluluk özelliklerinin dönüşümcü liderlik davranışlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Çetin vd. (2015), hangi kişilik özelliklerinin psikolojik dayanıklılığın açıklanmasında etkin rol oynadığı ve hangi dayanıklılık boyutlarının bu süreçte öne çıktığının belirlenmesini amaçladıkları çalışmalarında, 286 üniversite öğrencisi üzerinden elde edilen verilerin analizi sonucunda; dışadönüklük, öz disiplin, açıklık ve uyumluluk seviyeleri yüksek, nevrotiklik seviyeleri düşük kişilerin psikolojik dayanıklılıklarının yüksek olduğu; bununla birlikte, psikolojik dayanıklılığın açıklanmasında kendilik algısı, sosyal kaynaklar ve sosyal yeterlilik alt boyutlarının, kişiliğin açıklanmasında ise dışadönüklük ve öz disiplin alt boyutlarının ön plana çıktığı sonucuna ulaşmışlardır.

Ulama (2016), turizm öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerini ve kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada; anket tekniğinden faydalanarak elde ettiği verilerin analizi sonucunda, öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerini ve kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tatar (2016), beş faktör kişilik ölçeğinin uzunluğu nedeniyle yaşanan zorlukları ve elde edilen sağlıksız sonuçları minimize etmek için ölçeğin kısa formunun geliştirilmesini amaçladığı çalışmada; 5239 katılımcıdan elde ettiği verilerin analizi sonucunda; 85 maddeli kısa bir form oluşturmuş ve bu formun ölçeğin

uzun formuna ait yapıyı koruduğunu belirlemiştir. Ayrıca, iki form arasında güçlü bağıntılar olduğunu ve bu durumun da kısa formun güvenilirliğini ortaya koyduğunu belirtmiştir.

Tekin ve Keskin (2017), beş yıldızlı otel çalışanlarının cam tavan algıları ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; Antalya'daki beş yıldızlı otellerde çalışan 279 kişi üzerinden elde ettikleri verilerin analizi sonucunda, çalışanların nevrotik kişilik özelliği ile cam tavan algıları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bilgin (2017), cinsiyet açısından ergenin bilişsel esnekliği ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla 441 ergen üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında; beş faktör kişilik envanteri ve bilişsel esneklik ölçeği kullanılmış olup, araştırma sonucunda katılımcıların bilişsel esneklik seviyelerinin artmasıyla daha dışa dönük özellikler sergilediği, öz-denetim yeteneklerinin yükseldiği ve gelişime daha açık hale geldikleri sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca bilişsel esneklik düzeyi azaldıkça bireyin daha çok duygusal tutarsızlık (nevrotiklik) gösterdiği, cinsiyet ve bilişsel esneklik birlikte değerlendirildiğinde en düşük bilişsel esneklik puan ortalamasına sahip kız katılımcıların erkek katılımcılara kıyasla daha fazla duygusal tutarsızlık gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Özoğul (2017), beş faktör kişilik özelliklerinin mesleki bağlılık boyutları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada; 426 turist rehberi üzerinden elde ettiği verilerin analizi sonucunda; deneyime açıklık, dışadönüklük ve sorumluluk özelliklerinin mesleğe yönelik duygusal bağlılık üzerinde pozitif yönde anlamlı etkilere sahip olduğu, deneyime açıklık ve uyumluluk faktörünün devam bağlılığını pozitif yönde, duygusal denge faktörünün ise devam bağlılığını negatif yönde anlamlı olarak etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Aydoğan vd. (2017), iş görenlerin beş faktör kişilik özellikleri açısından sosyal karşılaştırma yönelimi ve sosyal karşılaştırma yönü arasındaki ilişkinin ortaya konmasını amaçladıkları çalışmada, Ankara'daki bir devlet üniversitesinin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde görev yapan 118 araştırma görevlisinden anket yolu ile elde ettikleri verilerin analizi sonucunda; araştırma görevlilerinin ortalamanın üzerinde sosyal karşılaştırma yapmaya yöneldikleri ve aşağı doğru karşılaştırmadan çok yukarı doğru karşılaştırma yaptıkları sonucuna ulaşmışlardır. Elde edilen bulgular

beş faktör kişilik özelliklerinden “uyumluluk” boyutu ile sosyal karşılaştırma yönelimi arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu ortaya koymuştur. Beş faktör kişilik özellikleri ile aşağı ve yukarı doğru karşılaştırma arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

İkiz ve Yeşiltaş (2018), beş faktör kişilik özelliklerinin yerli turistlerin satın alma davranışları üzerinde etkili olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; Türkiye’de bulunan otellerde bir gece ve üzerinde konaklama yapmış, 18 yaşından büyük yerli turistlerden anket tekniği uygulayarak veri toplamışlardır. Elde edilen verilerin analizi neticesinde; satın alma davranışlarının ilk dört boyutu (ihtiyacın ortaya çıkması, bilgi arama, alternatifleri değerlendirme ve satın alma) ile kişilik özellikler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Fakat satın alma davranışından sonra gelen “satın alma sonrası deneyim” boyutunda kişiliğin dışadönüklük ve nevrotiklik özelliklerinden kaynaklı olarak anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Özkan (2018), otel çalışanlarının sahip olduğu kişilik özellikleri ile hizmet verme yatkınlıkları ve sosyal kaytarma davranışı arasında ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada; Trakya bölgesinde faaliyet gösteren 62 otelde iş gören 292 katılımcı üzerinden anket tekniği kullanarak elde ettiği verilerin analizi sonucunda, çalışanların sahip olduğu kişilik özellikleri ile hizmet verme yatkınlıkları ve sosyal kaytarma davranışı arasında anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Parlak ve Sazkaya (2018), beş faktör kişilik boyutlarının iş yaşamında yalnızlık üzerine etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada, Türkiye’de yasal şekilde online bahis faaliyeti gösteren altı farklı işletmede çalışan 306 katılımcı üzerinden elde ettikleri verilerin analizi sonucunda; beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve açıklık boyutları ile iş yaşamında yalnızlık arasında negatif ilişki; duygusal denge ile iş yaşamında yalnızlık arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özdamar ve Çakıcı (2018), üniversitede turizm eğitimi alan öğrencilerin dışadönüklük özelliklerinin otel departmanı tercihlerindeki etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; anket tekniği ile elde ettikleri verilerin analizi sonucunda, dışadönüklük faktörünün bir alt boyutu olan rahatlığın misafirle doğrudan temas gerektiren departman tercihiye etkisinde kısmi olarak etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Eryılmaz ve Odabaşoğlu (2018), beş faktör kişilik özellikleri ile temel motivasyon kaynakları arasındaki varsayılan ilişkiyi sınamak amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada; kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen, İstanbul ve Malatya organize sanayi bölgelerinde çalışan 152 katılımcı üzerinden elde edilen verilerin analizi sonucunda; beş faktör kişilik özelliklerinin tamamının temel motivasyon kaynakları ile farklı düzeylerde istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler gösterdiği, tespit edilen en yüksek ilişkinin dışadönüklük kişilik boyutu ile temel motivasyon kaynaklarından başarı ihtiyacı arasında olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Güldüran (2018), otel işletmelerinde çalışanların kişilik özellikleri ile sanal kaytarma davranışı ve iş performansı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında; Marmaris'te faaliyet gösteren otellerde çalışan 392 katılımcıdan anket tekniği kullanarak elde ettiği verilerin analizi sonucunda, kişilik özellikleri ile sanal kaytarma davranışı ve iş performansı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca dışa dönüklük, açıklık ve sorumluluk faktörlerinin iş performansı üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Özyazıcı (2018), Türkiye'deki bisiklet festivallerine katılan bireylerin harcama eğilimlerinin kişilik özelliklerine göre değişiklik gösterip göstermediğini incelediği çalışmasında; katılımcıların kişilik özellikleri ile harcama eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Urlu (2018), mutfak çalışanlarında kişilik tiplerinin bilgi paylaşımı üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında; Belek'te faaliyet gösteren beş yıldızlı otellerde iş gören 395 katılımı üzerinden anket tekniği kullanarak elde ettiği verilerin analizi sonucunda, mutfak çalışanlarında kişilik tiplerinin bilgi paylaşım davranışını etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Mert ve Toksöz (2018), bankacılık sektöründe çalışan personellerin kişilerarası ilişki boyutlarının empati ve duygu farkındalığı açısından beş faktör modelinden hareketle dışadönüklük, uyumluluk ve duygusal denge üzerindeki etkisinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; dokuz farklı şehirde bulunan bankalarda çalışanlardan elde ettikleri verilerin analizi sonucunda; dışadönüklük ve uyumluluk boyutunun empati ve duygusal farkındalığı etkilemediği, duygusal denge faktörünün her iki kişilerarası ilişki boyutunu etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca duygusal denge faktörünün kişilik özelliklerini taşıyan banka çalışanlarının

müşterilerle empati kurabildiği ve müşterilerle ilişkilerin geliştirilmesinde kendi duygularını ön plana çıkardığını tespit etmişlerdir.

Çetin ve Şahin (2019), otel mutfağında şef olarak çalışan bireylerin kişilik özellikleri ile bireysel yenilik davranışları arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; Bursa'da dört ve beş yıldızlı otellerde çalışan 281 aşçı üzerinden elde ettikleri verilerin analizi sonucunda, beş faktör kişilik özelliklerinden açıklık ve nevrotiklik faktörünün bireysel yenilik davranışı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

İçerli ve Arsu (2019), öğrencilerin kariyer tercihleri üzerinde kişilik özelliklerinin etkisini incelemeyi amaçladıkları çalışmalarında; Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören 802 öğrenci üzerinden elde ettikleri verilerin analizi sonucunda; beş faktör kişilik boyutları ile kariyer değerleri boyutları arasında istatistiksel açıdan pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Zareer (2019), kongre turizmi katılımcılarının tercihi ve genel tatmini üzerinde beş faktör kişilik özelliklerinin etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında; Türkiye'de turizm bölümlerinde çalışan ve en az bir kongreye katılım sağlamış akademisyenler üzerinden elde ettiği verilerin analizi sonucunda, beş faktör kişilik özelliklerinin genel kongre tatmini üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Çalık ve Yılmaz (2019), beş faktör kişilik kuramına göre muhasebe finansman öğretmenlerinin kişilik özellikleri ile performansları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; Kütahya, Eskişehir ve Ankara illerinde Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde görev yapmakta olan muhasebe ve finansman öğretmenleri üzerinden elde edilen verilerin analizi sonucunda; katılımcıların kişilik yapısıyla eğitim durumları arasında pozitif ya da negatif bir ilişki olmadığı; alan yeterliliklerinin alt maddelerinin arasında ise yüksek derecede pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ayaz ve Parlak (2019), Ardahan şehrinde ikamet etmekte olan yerli halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumlarının kişilik tiplerine göre belirlenmesi amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; yerel halktan oluşan 400 katılımcıdan anket tekniği ile elde ettikleri verilerin analizi sonucunda; dışadönük kişilik tipine

sahip bireylerin turizm faaliyetlerine yönelik daha pozitif ve açık olduğu, buna ek olarak yerel halkın turizm gelişiminin pozitif etkileri kadar negatif etkilerini de önemsedikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Meral ve İmre (2019), beş faktör kişilik özelliklerinin iş güvenliği iklimine olan etkilerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; örgüt kültürü üzerinde önemli etkileri olan yönetici pozisyonunda görev alan çalışanlar üzerinden elde ettikleri verilerin analizi sonucunda; güvenli davranış için kişisel motivasyon ile dışadönüklük, sorumluluk, uyumluluk, deneyime açıklık ve duygusal denge alt faktörleri arasında pozitif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu, pozitif güvenlik uygulaması ile dışadönüklük, sorumluluk, uyumluluk, deneyime açıklık ve duygusal denge alt faktörleri arasında doğrusal bir ilişki olmadığı, risk gerekçelendirmesi ile dışadönüklük, sorumluluk, uyumluluk, deneyime açıklık ve duygusal denge alt faktörleri arasında pozitif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu; kadercilik ile dışadönüklük, sorumluluk, uyumluluk, deneyime açıklık ve duygusal denge alt faktörleri arasında negatif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu, iyimserlik ile sorumluluk arasında pozitif yönlü, iyimserlik ile duygusal denge arasında ise negatif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Karabatak (2019), okul yöneticilerinin kişilik özellikleri ile yönetsel becerileri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; beş faktör kişilik özelliklerinin okul yöneticilerinin yönetsel becerileri ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişkisi olduğu, sadece deneyime açıklık özelliğinin yönetsel beceriler üzerinde anlamlı bir etken olduğu, diğer kişilik özelliklerinin ise yönetsel beceriler üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Karaman ve Çetinkaya (2019), kişilik özelliklerinin algılanan yeterlilik üzerindeki etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; anket tekniği kullanarak elde ettikleri verilerin analizi sonucunda; kişilik özellikleri ile algılanan yeterlilik arasında anlamlı bir ilişki olduğu, duygusal dengenin nitelikten ziyade algılanan yeterlilik üzerinde önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bayat (2019), kişilik özellikleri ile iş tatmini arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında; elde ettiği verileri betimsel analize tabi tutmuş ve kişilik özellikleri ile iş tatmini arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yersüren ve Çiftçi (2020), restoran çalışanlarının kişilik özelliklerinin değişime açıklık üzerindeki etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; Eskişehir’de bulunan restoranlarda çalışan 450 kişi üzerinden anket tekniği kullanarak elde ettikleri verilerin analizi sonucunda, kişilik özellikleri ile değişime açıklık arasında anlamlı ve olumlu bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ceylan (2020), turistlerin beş faktör kişilik özellikleri ile turizmde sürdürülebilir çevre davranışları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; 486 yerli turist üzerinden anket tekniği kullanarak elde ettiği verilerin analizi sonucunda; uyumluluk, duygusal denge ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinin sürdürülebilir çevre davranışları üzerinde bir etkisinin olmadığı, dışa dönüklük ve sorumluluk kişilik özelliklerinin ise sürdürülebilir çevre davranışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

2.5.2. Dünya’da Yapılmış Olan Çalışmalar ve Elde Edilen Çalışma Bulguları

Judge ve Bono (2000), 5 faktör kişilik modelinden gelen özellikler ile dönüşümsel liderlik davranışı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; 200’den fazla kuruluştan 14 lider örneğine dayanan verilerin analizi sonucunda; dışadönüklük ve uyumluluk faktörünün dönüşümsel liderliği olumlu bir şekilde öngördüğü, deneyime açıklık faktörünün dönüşümcü liderlikle pozitif olarak ilişkili olduğu, nevrotiklik ve vicdanlılık faktörünün dönüşümcü liderlikle ilgisiz olduğu, beş faktör kişilik özelliğinin belirli yönlerinin, dönüşümsel liderliği genel yapılardan daha az öngördüğü sonucuna ulaşmışlardır.

Seibert ve Kraimer (2001), beş faktör kişilik boyutları ile kariyer başarısı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla, 496 çalışandan oluşan bir örneklem üzerinden elde ettikleri verilerin analizi sonucunda; dışadönüklüğün maaş düzeyi, terfiler ve kariyer tatmini ile olumlu, nevrotikliğin ise kariyer tatmini ile olumsuz yönde ilişkili olduğu, uyumluluk faktörünün sadece kariyer tatmini ile olumsuz, açıklık faktörünün ise maaş düzeyi ile olumsuz olarak ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Lievens vd. (2002), diğer öğrencilere kıyasla tıp öğrencilerinin tipik kişilik özelliklerinin hangileri olduğunu ve hangi kişilik özelliklerinin tıp öğrencisi öncesi klinik yıllardaki performansını öngördüğünü belirlemek amacıyla 785 tıp öğrencisi üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada; tıbbi araştırmaların, öğrencilerin dışadönüklük

ve kabul edilebilirlikte en yüksek puanı aldığı ana dal grubuna girdiği; vicdanlılık faktörünün (yani kendi kendine başarı ve öz disiplin) her bir klinik öncesi yılda nihai puanları önemli ölçüde tahmin ettiği; vicdanlılık konusunda düşük, girişkenlik ve heyecan arayışında yüksek puan alan tıp öğrencilerinin, sınavlara başarılı bir şekilde girme olasılıkları önemli ölçüde daha düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Gretzel vd. (2004), kullanıcı tercihlerinin mümkün olan en doğru şekilde yakalanması gerektiği varsayımına dayanarak kullanıcıları seyahat tercihlerine göre sınıflandırmayı amaçladıkları çalışmalarında; katılımcılar tarafından seçilen seyahat tiplerinin gerçekten de sahip oldukları kişilik özellikleri ile eşleştirilebileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Rogosch ve Cicchetti (2004), 135'i kötü muamele görmüş, 76sı kötü muamele görmemiş toplam 211 çocukta kişilik organizasyonunu incelemek için beş faktör modelinden faydalandıkları çalışmalarında, altı yaşındaki kötü muameleye maruz kalan çocukların kötü muameleye maruz kalmayan çocuklara göre daha düşük uyumluluk, vicdanlılık, deneyime açıklık ve daha yüksek nevroitiklik sergiledikleri; kötü muamele gören çocukların, kötü muamele görmeyen emsallerine göre daha az uyumlu kişilik özellikleri gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır.

Korotkov ve Hannah (2004), beş faktörlü kişilik modelinin sağlık durumu, hastalık davranışı ve hastalık rolü davranışı ile ne ölçüde ilişkili olduğunu inceledikleri araştırmada; 706 yetişkinden oluşan örneklem üzerinden anket tekniği ile elde edilen verilerin analizi sonucunda, beş faktörün bağımsız olarak sağlık durumuyla ilişkili olduğu, beş faktör-sonuç ilişkisinin öznel sağlık/iyilik hali ölçümleriyle daha sık bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Picardi vd. (2005), bağlanma boyutlarının kararlılığını ve bunların psikolojik sıkıntı, beş büyük faktör, mizaç ve karakter boyutları ile ilişkisini incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada, 222 lisans ve yüksek lisans öğrencisinden oluşan örneklem üzerinden elde ettikleri verilerin analizi sonucunda; bağlanmayla ilişkili kaygı, depresyon ve anksiyete ile orta derecede ilişkiliyken; bağlanmaya bağlı kaçınmanın depresyon ile orta derecede ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bağlanmayla ilişkili kaygıdaki değişikliklerin, depresyon veya anksiyetede ki değişikliklerle ilişkili olmadığı ve bağlanmaya bağlı kaçınmadaki değişikliklerin depresyondaki değişikliklerle orta derecede ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir.

Mitchell vd. (2007), Takviye Duyarlılık Teorisi (RST) tabanlı kişilik özellikleri ile Beş Faktör Model (FFM) alanları ve yönleri arasındaki ilişkiyi 668 kişiden oluşan bir lisans örnekleminde araştırmak amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada; cezaya duyarlılığın (SP), nevroitiklik ve uyumluluk ile pozitif; dışadönüklük, açıklık ve vicdanlılıkla negatif ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bunun yanı sıra ödüle duyarlılığın; dışadönüklük ve nevroitiklik ile pozitif, uyumluluk ve sorumluluk ile negatif bir ilişki içinde olduğunu saptamışlardır.

Miller vd. (2008), beş faktörlü model alanları ve bu özelliklerin varsayılmış davranışsal belirtilerini (örneğin, sosyal bilgi işleme ve gecikme indirgeme) ve bir lisans örneğindeki dışsallaştırma davranışları arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmada; uyumluluk ve vicdanlılık özelliklerinin, dışsallaştırma davranışları ve laboratuvar görevleri ile farklı bir şekilde ilişkili olduğu ve bunun da dışsallaştırma davranışlarıyla önemli ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Berry ve Oh (2009), 360 derece performans derecelendirme sistemi kullanılarak değerlendirilen yönetsel performansın (görev ve bağlamsal) iki yönünü tahmin etmede beş faktörlü kişilik modelinin (FFM) yararlılığını araştırdıkları çalışmalarında; kişiliğin operasyonel geçerliliğinin tüm FFM kişilik özelliklerinde önemli ölçüde arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Distel vd. (2009), Hollandalı, Belçikalı ve Avustralyalı 6140 kişilik aileden ve 1661 kardeşten oluşan örneklem üzerinde borderline kişilik ile beş faktör modeli kişilik özellikleri arasındaki fenotipik ve genetik ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında; yüksek nevroitiklik ve düşük uyumluluk kombinasyonunun sınırda kişiliği en iyi şekilde öngördüğü; çok değişkenli genetik analizler, nevroitiklik, uyumluluk, vicdanlılık ve dışadönüklükteki bireysel farklılıkları etkileyen genetik faktörlerin borderline kişiliğe karşı tüm genetik yükümlülüklerden sorumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Rottman vd. (2009), beş faktör kişilik modelinin pratisyen hekimlerin kişilik bozukluklarının temel özelliklerini yakalamasına izin verecek kadar spesifik olup olmadığını test etmeye çalıştıkları araştırmada; katılımcılar, altı klinik fayda sorusundan beşinde beş faktör modelinden daha yararlı olarak değerlendirilmişlerdir. Katılımcıların, tanıları hakkında önemli bir arka plan bilgisi sergilemelerine rağmen,

beş faktör modeli profillerinden doğru tanıları belirlemede zorluk yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Jokela vd. (2011), beş faktör modeli kişilik özellikleri ile üreme davranışının çeşitli sonuçları arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında; 729 kişiden oluşan bir örneklem üzerinden elde edilen verilerin analizi sonucunda, beş faktör modeli'nin kişilik özelliklerinin sistematik olarak çoklu üreme sonuçlarıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Merz ve Roesch (2011), beş faktör modeli kullanarak homojen kişilik profillerini belirlemek ve ayrıca ortaya çıkan profiller ile duygulanım, benlik saygısı, depresyon, anksiyete ve başa çıkma etkinliği arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; 371 katılımcıyı iyi ayarlanmış, ayrılmış ve heyecanlı olarak üç grupta nitelendirmişlerdir. Örneklem üzerinden anket tekniği kullanılarak elde edilen verilerin analizi sonucunda; iyi ayarlanmış grup, doğrulama analizlerinde daha iyi psikolojik işlevsellik gösterirken, ayrık ve heyecanlı gruplar kaygı konusunda farklılık göstermiş ve uyarılabilir grubun genellikle ayrılmış gruptan daha yüksek kaygı gösterdiği tespit edilmiştir.

Jani vd. (2013), turistlerin internet üzerindeki arama davranışlarını önceden tahmin edebilecek kişilik öğelerini belirlemek için turistlerin internet arama davranışlarını ve beş faktör kişilik özelliklerini ilişkilendirmeyi amaçladıkları çalışmalarında; Güney Kore'de ki bir şehirde yerli turistler üzerinden anket tekniği ile elde ettikleri verilerin analizi sonucunda, turistlerin beş faktör kişilik özelliklerinin internet arama davranışlarının öngörülebilirliğini önemli ölçüde geliştirebileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Abbate ve Nuovo (2013), kişilik özellikleri ile dini seyahat motivasyonları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; Medjugorje tapınağına seyahat eden 679 İtalyan gezgin üzerinden elde ettikleri verilerin analizi sonucunda, kişilik özelliklerinin erkekler ve kadınlar için farklı motivasyon faktörlerinin öngörülebilir olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Johari ve Hee (2014), kişilik özellikleri ile müşteri odaklı davranış arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; deneyime açıklık, vicdanlılık, dışa dönüklük ve anlaşılmaya yüksek düzeyde açık olan bireylerin yüksek düzeyde müşteri odaklı davranış sergileyeceği, yüksek düzeyde nevrozluğa sahip

bireylerin ise hiç veya düşük düzeyde müşteri odaklı davranış sergileyeceği sonucuna ulaşmışlardır.

Passafaro vd. (2014), kişisel değerler, tutumlar ve kişilik açısından sürdürülebilir turist profilini çıkarmayı amaçladıkları çalışmalarında; sürdürülebilir ve sürdürülemez turizm faaliyetlerine yönelik tercihlerin tahmininde beş faktör kişilik özelliklerinin rolünü değerlendirmişlerdir. Araştırma sonucunda, sürdürülebilir turizm seçimlerinin öngörülebilmesinde kişilik özelliklerinin etkin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Kvasova (2015), Kıbrıs'ı ziyaret eden 227 yabancı turist arasında yapılan ve beş büyük kişilik boyutları ile turistlerin çevreciliği arasındaki ilişkileri belirlemeyi amaçladığı çalışmada; açıklık ve ekolojik eylem arasında önemli bir ilişki olmadığı; uyumluluk, vicdanlılık, dışadönüklük ve nevrozluğun çevre yanlısı turist davranışıyla olumlu bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Choi vd. (2015), kişilik özelliklerinin beş faktör modeli ile üç örgütsel bağlılık biçimi (duygusal, normatif ve devamlılık bağlılığı) arasındaki ilişkileri ve bunların bireyci ve kolektivist kültürler arasındaki değişkenliğini inceledikleri çalışmada; 55 bağımsız örneğe dayanan meta-analitik sonuçlara göre; tüm FFM özelliklerinin duygusal bağlılıkla pozitif ilişkileri olduğu; tüm FFM özelliklerinin normatif bağlılıkla pozitif ilişkileri olduğu; duygusal istikrar, dışadönüklük ve deneyime açıklık, devamlılık bağlılığıyla olumsuz ilişkilere sahip olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Ayrıca uyumluluk özelliğinin, hem duygusal hem de normatif bağlılıkla en güçlü şekilde ilişkili özellik olarak bulunmuştur. Sonuçlar aynı zamanda, kolektivist kültürlerde uyumluluğun, bireyci kültürlerle kıyasla duygusal ve normatif bağlılıkla daha güçlü ilişkileri olduğunu göstermiştir.

Moghavvemi vd. (2017), bölge sakinlerinin kişiliğinin, duygusal dayanışmasının ve topluluk bağlılığının, turizmin gelişmesine verilen desteği açıklayan turizm algılarını nasıl etkilediği inceledikleri çalışmalarında; Malezya'da yaşayan 340 sakininden anket tekniği ile elde ettikleri verilerin analizi sonucunda, sakinlerin turizm gelişimine yönelik tutumlarını etkileyen en güçlü faktörlerin sempatik anlayış ve misafirperverlik olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca çalışma, misafirperverlik ve duygusal yakınlığın, sakinlerin turizmin gelişimine yönelik tutumu üzerindeki etkisinin, yüksek uyumluluk ve dışa dönüklük kişiliklerine sahip sakinler

arasında farklı olduğunu, deneyime açıklığın, vicdanlılığın ve nevroitikliğin bu ilişkiler üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını göstermiştir.

Tsiakali (2018) kişiliğin, sosyal medyada üretilen içeriğin kullanımıyla ilgili olarak gezginlerin karar vermelerindeki rolü üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında; 582 katılımcı üzerinden anket tekniği kullanarak elde ettiği verilerin analizi sonucunda, kişiliğin tüm seyahat karar verme aşamalarında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Presenza vd. (2019), beş faktör kişilik özelliklerinin turizm start-up girişimcisinin davranışını nasıl etkilediği incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; turizm sektöründe faaliyet gösteren 89 İtalyan girişimciden elde ettikleri verilerin betimsel analizi sonucunda sonucunda, kişilik özelliklerinin girişimcilerin etkinliği ve yenilikçi kapasitesi üzerinde oldukça etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Akhrani ve Najib (2020), yumuşak macera yolculuğuna bireysel ilgi eğiliminde beş büyük kişiliğin etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında; seyahat aktivitelerini seven 1558 Endonezya vatandaşı üzerinden elde ettikleri verilerin analizi sonucunda, beş büyük kişiliğin yumuşak macera ilgisi eğiliminde eşzamanlı bir role sahip olduğu; vicdanlılık, dışadönüklük ve uyumluluk özelliklerinin ise kısmen etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

3. YEREL HALKIN TURİZM ALGISI VE TURİZMİN GELİŞİMİNE YÖNELİK TUTUMLARININ KİŞİLİK TİPLERİNE GÖRE İNCELENMESİ: RİZE ÖRNEĞİ

Bu bölümde araştırma amacına, kapsamına, evren ve örnekleme, sınırlılıklarına, hipotezlerine ve çalışmada kullanılan veri toplama tekniğinin detaylarına yer verilmiş, elde edilen verilerin analizinde kullanılan yöntemler açıklanmış ve analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular kapsamında öneriler sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Gelişmekte olan toplumlarda bir kalkınma aracı olarak görülen turizm sektörünün işlem hacmi, sağladığı faydanın artırılabilmesi açısından her geçen gün çoğalmakta, daha fazla turist çekmek isteyen bölgeler faaliyet çeşitliliklerini giderek artırmaktadır. Turizmin gelişme gösterdiği bölgelerde, hareketlilik yoğunlaşmakta ve faaliyet alanlarında olumlu ve olumsuz olmak üzere çift yönlü etkiler ortaya çıkmaktadır. Bu çok yönlülükten en çok etkilenen ise şüphesiz yerel halktır. Bu nedenle turizmin gelişme gösterdiği bölgelerde yerel halkın turizm algısı ve turizme yönelik verdikleri desteğin belirlenebilmesi araştırmacıların çalışma konusu haline gelmiştir. Buradan hareketle bu araştırmanın amacı, Rize ilinde ikamet etmekte olan yerel halkın, turizmin gelişimiyle birlikte ortaya çıkan olumlu ve olumsuz etkilere yönelik algı ve tutumlarını kişilik tiplerine göre incelemektir. Yapılan araştırma, konuyla alakalı literatüre sağlayacağı katkı, yerel halkın algı ve tutumunun belirlenmesiyle bölgede gerçekleştirilecek turizm faaliyetlerinin planlayıcılarına ve planlama aşamasına sunacağı fikir ve veriler açısından önem arz etmektedir.

3.2. Araştırmanın Kapsamı, Evreni, Örneklem ve Sınırlılıkları

Araştırma kapsamına Rize ilinde ikamet etmekte olan yerel halkın düşünce ve görüşleri dâhil edilmiştir. Araştırma evrenini, TÜİK (2021) nüfus verilerine göre Rize’de ikamet etmekte olan 345.662 kişi oluşturmaktadır. Sınırsız evren olarak adlandırılan ve 10000’den büyük evrenler için kullanılan bazı örneklem formülleri geliştirilmiştir (Ural ve Kılıç, 2013: 44). Özdamar (2001: 257)’ın nicel araştırmalar

için önerilen örnekleme hacmi hesaplama formülünden yararlanılmıştır. Hesaplamalar sonucunda, örneklemin en az 384 kişiden oluşması gerektiği sonucuna ulaşılmış, olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan kolayda örnekleme yöntemi (Gazeloğlu ve Erkılıç, 2020:45) ile veriler elde edilmiştir. Araştırmanın örneklemini; evrenin tamamına zaman ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle ulaşılamamasından dolayı sınırlıdır. Eksik ve hatalı olan anketlerin çıkarılması sonucunda, yazılı ve online olmak üzere toplam 492 anket değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Buradan hareketle, örnekleme oluşturan ve elde edilen anket sayısının evreni temsil etme gücüne sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmanın Rize’de ikamet eden yerel halk üzerinde gerçekleştirilmesi, elde edilen verilerin söz konusu yerel sakinlerin anket sorularına vermiş oldukları cevaplarla kısıtlı olması, araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular ve bulgulara dayanarak öne sürülen önerilerin belirtilen örneklem ile sınırlı olması, araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

3.3. Araştırmanın Yöntemi ve Hipotezleri

Araştırmanın içeriği oluşturulurken literatürde yer alan çalışmalar incelenmiş ve esas alınmıştır. Özellikle yerel halkın turizm algısına yönelik çalışmalar incelendiğinde, bireylerin ve toplumların turizme yönelik algı ve tutumlarının farklı değişkenlere bağlı olarak değişiklik gösterdiği görülmüştür. Kişilik tipleri ve demografik özellikler bu değişkenlerden bazıları olarak karşımıza çıkmakta ve yürütülen birçok çalışmanın modelini oluşturmaktadır. Buradan hareketle çalışmada; Rize’de ikamet etmekte olan yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumu, sahip oldukları kişilik tiplerine göre belirlenmeye çalışılmış ve araştırmanın hipotezleri bu doğrultuda oluşturulmuştur.

H₁: Turizm algısı ile kişilik tipleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₂: Turizme verilen destek ile kişilik tipleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3.4. Veri Toplama Aracı

Çalışmada yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve desteğinin belirlenmesi amacıyla Ocak 2021 ve Mart 2021 tarihleri arasında Rize’de ikamet etmekte olan yerel halka anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Anket demografik

özellikler, turizm gelişimine yönelik algı ve desteğin belirlenmesine ilişkin ifadeler ve kişilik tiplerinin belirlenmesine ilişkin ifadeler olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir düzeyi, meslek, doğum yeri, ikamet süresi, turistlerle iletişim kurup kurmama durumu gibi değişkenler bireylerin turizm algısını ve turizme yönelik desteğini biçimlendiren özellikler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu bağlamda araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan ölçeğin birinci bölümü katılımcıların söz konusu demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 8 maddeden oluşan ifadeleri içermektedir.

Yerel halkın turizm gelişimine yönelik algı ve desteğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde, farklı örneklemeler üzerinde sağladığı güvenilir sonuçlar açısından araştırmacıların ortak bir ölçüm modeli üzerinde hemfikir oldukları görülmektedir. Bu çalışmada Güneş (2014) tarafından geliştirilen ve birçok çalışmadan yararlanılarak alınan ifadelerden oluşturulan (Altıntaş, 2010; Andereck ve Vogt, 2012; Chen ve Chen 2010; Dyer vd., 2006; Golzardi vd., 2012; Hong Long, 2012; Johnson ve Akış, 1993; Lankford ve Howard, 1994; Long ve Kayat, 2011; Ritchie ve Inkari, 2006; Oviedo ve Garcia vd., 2007; Vargas Sanchez vd., 2009; Yoon vd. 2001;) turizm algısı ve turizme verilen destek ölçeği kullanılmıştır. Üzerinde uzlaşma sağlanan bu ölçüm modeli turizmin gelişme gösterdiği bölgelerde ortaya çıkan ekonomik, çevresel, sosyo kültürel olumlu ve olumsuz etkilere yönelik yerel halkın algı ve desteğini ölçmeyi amaçlayan ifadeler; pozitif sosyo-kültürel etkiler (4 madde), negatif sosyo-kültürel etkiler (4 madde), pozitif ekonomik etkiler (5madde), negatif ekonomik etkiler (3 madde), pozitif çevresel etkiler (4 madde), negatif çevresel etkiler (4 madde) ve turizm gelişimine verilen destek (4 madde) olmak üzere toplam 28 maddeden oluşmaktadır. Katılımcıların söz konusu ifadelere vermiş oldukları cevaplar 5’liLikert tipi ölçek (1-kesinlikle katılmıyorum, 2-katılmıyorum, 3-ne katılıyorum ne katılmıyorum, 4-katılıyorum, 5-kesinlikle katılıyorum) kullanılarak kayıt altına alınmıştır.

Kişilik özelliklerini ölçmek için bir ölçüm modeli ortaya koymayı amaçlayan çalışmalar neticesinde araştırmacılar, beş faktör kişilik envanterinin etkinlik ve güvenilirlik açısından verimlilik düzeyinin yüksek olduğunu belirtmektedirler (Furnham, 1996: 303-307). Beş faktör kişilik ölçeği John ve diğerleri (2011) tarafından

oluşturulmuştur ve bu ölçek çeviri-geri çeviri tekniği ile Türkçeye Uurlu (2018) tarafından çevrilmiştir. Bireylerin kişilik özelliklerini ölçmeye yönelik ölçekte yer alan ifadeler; dışadönük boyutu (8 madde), uyumluluk boyutu (9 madde), sorumluluk boyutu (9 madde), nevrotik boyutu (8 madde), açık görüşlülük boyutu (10 madde) olmak üzere toplam 5 boyut ve 44 maddeden oluşmaktadır. Katılımcıların söz konusu ifadelerle vermiş oldukları cevaplar 5’liLikert tipi ölçek (1-kesinlikle katılmıyorum, 2-katılmıyorum, 3-ne katılıyorum ne katılmıyorum, 4-katılıyorum, 5-kesinlikle katılıyorum) kullanılarak kayıt altına alınmıştır.

3.5. Bulgular

Bu bölümde; yerel halkın turizm algısına yönelik görüşlerine yer verilmekte, katılımcıların sahip oldukları kişilik tiplerine göre karşılaştırılması yapılmakta, yerel halkın turizm algısı ile kişilik tipleri arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmaktadır.

3.5.1. Demografik Özellikler

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan 492 kişinin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler analiz edilmiş ve dağılımlar Tablo 4’te gösterilmiştir.

Araştırmaya katılan 492 katılımcının cinsiyet dağılımına bakıldığında; %55,7’sinin (f=218) kadın %44,3’ünün (f=274) ise erkek katılımcılardan oluştuğu görülmektedir.

Katılımcıların yaşlarına göre dağılımı incelendiğinde; %50,2 (f=247) oranı ile 21-30 yaş aralığının en kalabalık grubu oluşturduğu; bunu sırasıyla %22,4 (f=110) ile 31-40 arası yaş aralığı, %10 (f=49) ile 41-50 yaş aralığı, %9,6 (f=47) ile 20 yaş ve altı aralığı, %7,9 (f=39) ile 51 ve üzeri yaş aralığının takip ettiği anlaşılmaktadır.

Medeni durum faktörüne göre dağılımların incelenmesi sonucunda; katılımcıların %55,9’unun (f=275) bekâr ve %44,1’inin (f=217) evli bireylerden oluştuğu görülmektedir.

Katılımcıların aylık gelir dağılımına bakıldığında; %32,9(f=162) oranı ile 2324 TL ve altı en fazla gelire sahip katılımcının olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla %23(f=113) ile 2324-3000 TL arası gelir, %17,1 (f=84) ile hem 3001-4000 TL hem de 5001 TL ve üzeri gelir, %10 (f=49) ile 4001-5000 TL arası gelir dağılımının takip ettiği anlaşılmaktadır.

Katılımcıların mesleki dağılımlarına bakıldığında, %78,3'ünün (f=385) turizm ile ilgili olmadığı ve %21,7'sinin (f=107) ise turizm ile ilgili olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin dağılımlar

	Gruplar	Sayı (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	218	44,3
	Kadın	274	55,7
Yaş	20 yaş ve altı	47	9,6
	21-30 arası yaş	247	50,2
	31- 40 arası yaş	110	22,4
	41- 50 arası yaş	49	10
	51 ve üzeri	39	7,9
Medeni Durum	Evli	217	44,1
	Bekâr	275	55,9
Aylık Gelir	2324 TL ve altı	162	32,9
	2324-3000 TL	113	23,0
	3001-4000 TL	84	17,1
	4001-5000 TL	49	10,0
	5001 TL ve Üzeri	84	17,1
Meslek	Turizm ile ilgili	107	21,7
	Turizm ile ilgili değil	385	78,3
Doğum Yeri	Rize	359	73,0
	Diğer	133	27,0
Turistlerle Kurulan İletişim	Evet	282	57,3
	Hayır	210	42,7

Katılımcıların doğum yerlerine göre dağılımlarına bakıldığında; %73(f=359)'ünün doğum yerinin Rize olduğu ve %27 (f=133)'sinin ise doğum yerinin Rize olmadığı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların ikamet sürelerine göre dağılımlarının incelenmesi sonucunda; %43,5(f=214) oranı ile en fazla 21 yıl ve üzeri ikamet eden katılımcının bulunduğu, bunu sırasıyla %16,9(f=83) ile 1-5 yıl arası, %12,2 (f=60) ile 16-20 yıl arası, %10,8 (f=53) ile 6-10 yıl arası %9,1(f=45) ile 11-15 yıl arası, %7,5(f=37) ile 1 yıldan az ikamet eden katılımcının takip ettiği anlaşılmaktadır.

Katılımcılara turistler ile iletişim kurup kurmadıkları sorulmuş olup, katılımcıların %57,3'ünü ifade eden 282 kişinin evet, %42,7'sini ifade eden 210 kişinin ise hayır şeklinde yanıt verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

3.5.2. Katılımcıların Turizm Algısı, Turizmin Gelişimine Yönelik Tutumları ve Kişilik Tiplerine Yönelik Görüşlerinin Dağılımları

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların turizm algısı, turizmin gelişimine verilen destek ve kişilik tiplerine yönelik görüşlerinin dağılımlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 5. Sosyo-kültürel pozitifteki boyutuna yönelik betimsel istatistikler

Sıra No	İfadeler		Katılım Düzeyi					$\bar{X}$	s.s
			Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)		
1	Kültürel aktivitelerin gelişimini sağlamaktadır.	f	14	33	28	211	206	4,14	0,99
		%	2,8	6,7	5,7	42,9	41,9		
2	Yerel halkın kültürel gelişimine katkı sağlamaktadır.	f	14	27	36	254	161	4,05	0,93
		%	2,8	5,5	7,3	51,6	32,7		
3	Yerel halkın yaşam kalitesini yükseltmektedir.	f	11	30	55	240	156	4,01	0,93
		%	2,2	6,1	11,2	48,8	31,7		
4	Yerel halkın eğlence serbest zaman değerlendirme olanaklarını arttırmaktadır.	f	5	38	72	241	136	3,94	0,90
		%	1,0	7,7	14,6	49,0	27,6		

Tablo 5'te turizm algısı ölçeğinin alt boyutlarından olan "sosyo-kültürel pozitif" boyutuna ilişkin katılımcıların vermiş oldukları yanıtların istatistiksel verileri yer almaktadır. Dağılım ve ortalamalar incelendiğinde; turizm algısının sosyo-kültürel pozitif etkileri boyutunda yöneltilecek ifadeler arasında, turizmin sosyo-kültürel pozitif etkileri algısının en yüksek olduğu konunun "turizm kültürel aktivitelerin gelişimini sağlamaktadır" ifadesi olduğu görülmektedir ($\bar{X} = 4.014$). Nitekim "kültürel aktivitelerin gelişimini sağlamaktadır" ifadesine yönelik katılımcıların yanıtları;

%41,9'u (f=206) "kesinlikle katılıyorum", %42,9'u (f=211) "katılıyorum", %5,7'si (f=28) kararsızım, %6,7'si (f=33) "katılmıyorum" ve %2,8'i (f= 14) "kesinlikle katılmıyorum" şeklindedir. Boyutta yer alan diğer ifadelerin de bu ifadeye yakın düzeylerde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda araştırmaya katılım sağlayan Rize halkının turizm algılarının sosyo-kültürel pozitif etkileri konusunda olumlu ve yapıcı olduğu ifade edilebilir.

Tablo 6'da turizm algısı ölçeğinin alt boyutlarından olan "sosyokültürel negatif" boyutuna ilişkin katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde; turizm algısının sosyo-kültürel negatif etkileri boyutunda yöneltlen ifadeler arasında turizmin sosyo-kültürel negatif etkileri algısının en düşük olduğu konunun "kültürel değerlerin yok olmasına neden olmaktadır" ifadesi olduğu anlaşılmaktadır ($\bar{X} = 2.09$).

Tablo 6. Sosyo-kültürel negatiftteki boyutuna yönelik betimsel istatistikler

Sıra No	İfadeler		Katılım Düzeyi					$\bar{X}$	s.s
			Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)		
1	Yerel halkın tutum ve davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir.	f	122	215	86	47	22	2,25	1,07
		%	24,8	43,7	17,5	9,6	4,5		
2	Kültürel değerlerin yok olmasına neden olmaktadır.	f	158	208	64	44	18	2,09	1,06
		%	32,1	42,3	13,0	8,9	3,7		
3	Yerel halkın turistik çekiciliklere ulaşımını zorlaştırmaktadır.	f	108	228	83	59	14	2,27	1,02
		%	22,0	46,3	16,9	12,0	2,8		
4	Suç, fuhuş, uyuşturucu gibi sosyal problemlere neden olmaktadır.	f	143	192	93	47	17	2,19	1,06
		%	29,1	39,0	18,9	9,6	3,5		

Tablo 6'da yer alan "Kültürel değerlerin yok olmasına neden olmaktadır" ifadesine verilen yanıtlar incelendiğinde; katılımcıların %3,7'si (f=18) "kesinlikle katılıyorum," %8,9'sı (f=44) "katılıyorum", %13'ü (f=64) "kararsızım", %42,3'ü (f=208) "katılmıyorum" ve %32,1'i "kesinlikle katılmıyorum" şeklinde görüş bildirdikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Rize halkının turizm algılarının, sosyo-kültürel negatif etkilere yönelik olumsuz olduğu anlaşılmaktadır. Bunun nedeni olarak katılımcıların turizmin sosyo-kültürel negatif etkileri kapsamında olumsuz bir etki yaratmayacağı düşüncesine sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 7’de turizm algısı ölçeğinin alt boyutlarından olan “ekonomik pozitif” boyutuna ilişkin katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde; turizm algısının ekonomik pozitif etkisinin en yüksek olduğu konuların “ekonomik kazanç sağlamaktadır” ve “yerel ekonomiyi desteklemektedir” ifadeleri olduğu görülmektedir ($\bar{X} = 4.34$).

Tablo 7. Ekonomik pozitif boyutuna yönelik betimsel istatistikler

Sıra No	İfadeler	Katılım Düzeyi					$\bar{X}$	S.S
		Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)		
1	Geleneksel ürünlerin üretimini sağlamaktadır	f 7 % 1,4	26 5,3	63 12,8	250 50,8	146 29,7	4,02	0,87
2	Ekonomik kazanç sağlamaktadır	f 8 % 1,6	14 2,8	29 5,9	188 38,2	253 51,4	4,34	0,84
3	Yerel ekonomiyi desteklemektedir.	f 7 % 1,4	10 2,0	32 6,5	199 40,4	244 49,6	4,34	0,80
4	Yerel halk için yeni iş fırsatları yaratmaktadır.	f 8 % 1,6	19 3,9	31 6,3	195 39,6	239 48,6	4,29	0,87
5	Bölgeye daha fazla yatırımın yapılmasını sağlamaktadır.	f 9 % 1,8	9 1,8	27 5,5	215 43,7	232 47,2	4,32	0,81

Tablo 7’de yer alan “Ekonomik kazanç sağlamaktadır” ifadesine katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar; %51,4’ü (f=253) “kesinlikle katılıyorum”, %38,2’si (f=188) “katılıyorum”, %5,9’u (f=29) kararsızım, %6,7’si (f=33) “katılmıyorum” ve %2,8’i (f=14) “kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir.

“Yerel ekonomiyi desteklemektedir” ifadesine ise katılımcıların %49,6’sı (f=244) “kesinlikle katılıyorum”, %40,4’ü (f=199) “katılıyorum”, %6,5’i (f=32) kararsızım, %2’si (f=10) “katılmıyorum” ve %1,4’ü (f=7) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların turizm algısının ekonomik pozitif etkisine olumlu yönde bir algıya sahip oldukları ve turizmin yörelerine pozitif yönlü etki yapacağını düşündükleri söylenebilir.

Tablo 8’de turizm algısı ölçeğinin alt boyutlarından olan “ekonomik negatif” boyutuna ilişkin katılımcıların vermiş oldukları yanıtlardan hareketle; ifadelere verilen cevapların dağılım ve ortalamaları incelenmiştir. Yerel halkın, ekonomik negatif etkisine yönelik turizm algısı ile ilgili en düşük olduğu konunun “yerel halk arasında ekonomik kazanç eşitsizliği yaratmaktadır” ifadesi olduğu anlaşılmaktadır ($\bar{X} = 3.06$).

“Yerel halk arasında ekonomik kazanç eşitsizliği yaratmaktadır” ifadesine yönelik katılımcıların yanıtları; %10,4 (f=51) “kesinlikle katılıyorum”, %26,6 (f=131) “katılıyorum”, %29,1 (f=143) kararsızım, %27,2 (f=134) “katılmıyorum” ve %6,7 (f=33) “kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. İfadeler incelendiğinde Rize halkının turizmin ekonomik negatif etkisine yönelik algılarının kararsız bir yapıda olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Ekonomik negatif boyutuna yönelik betimsel istatistikler

Sıra No	İfadeler		Katılım Düzeyi					$\bar{X}$	s.s
			Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)		
1	Bölgedeki ürün ve hizmet fiyatlarını arttırmaktadır.	f	7	39	75	215	156	3,96	0,95
		%	1,4	7,9	15,2	43,7	31,7		
2	Bölgede hayat pahalılığına neden olmaktadır	f	18	82	101	175	116	3,58	1,12
		%	3,7	16,7	20,5	35,6	23,6		
3	Yerel halk arasında ekonomik kazanç eşitsizliği yaratmaktadır.	f	33	134	143	131	51	3,06	1,10
		%	6,7	27,2	29,1	26,6	10,4		

Tablo 9’da turizm algısı ölçeğinin alt boyutlarından olan “çevresel pozitif” boyutuna ilişkin katılımcıların vermiş oldukları yanıtların sonuçları yer almaktadır. İfadelere verilen cevapların dağılımları ve ortalamaları genel olarak incelendiğinde; yerel halkın, çevresel pozitif etkisine yönelik olan ifadelerden en yüksek olanının “tarihi bina ve yapıların korunmasını teşvik etmektedir” ifadesi olduğu görülmektedir ($\bar{X} = 3.81$).

Tablo 9. Çevresel pozitif boyutuna yönelik betimsel istatistikler

Sıra No	İfadeler		Katılım Düzeyi					$\bar{X}$	s.s
			Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)		
1	Doğal çevrenin korunmasını ve gelişimini desteklemektedir	f	27	82	102	203	78	3,45	1,10
		%	5,5	16,7	20,7	41,3	15,9		
2	Gelecek nesiller için çevre kalitesini iyileştirmektedir.	f	25	70	110	200	87	3,51	1,09
		%	5,1	14,2	22,4	40,7	17,7		
3	Çevre bilincini arttırmaktadır.	f	26	61	97	213	95	3,58	1,09
		%	5,3	12,4	19,7	43,3	19,3		
4	Tarihi bina ve yapıların korunmasını teşvik etmektedir.	f	19	44	69	236	124	3,81	1,03
		%	3,9	8,9	14,0	48,0	25,2		

Katılımcılar “tarihi bina ve yapıların korunmasını teşvik etmektedir” ifadesine yönelik görüşleri; %25,2 (f=124) “kesinlikle katılıyorum”, %48 (f=236)

“katılıyorum”, %14 (f=69) kararsızım, %8,9 (f=44) “katılmıyorum” ve %3,9(f= 19) “kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. Rize halkının turizm algılarının çevresel pozitif etkileri konusunda olumlu bir görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 10’da turizm algısı ölçeğinin alt boyutlarından olan “çevresel negatif” boyutuna ilişkin katılımcıların vermiş oldukları yanıtların sonuçlarına göre; ifadelerden en düşük değere sahip olan konunun “doğayı (bitkiler, hayvanlar, ekosistem) olumsuz etkilemektedir” ifadesi olduğu anlaşılmaktadır ($\bar{X} = 2.62$).

Çevresel negatif boyutunun, “doğayı (bitkiler, hayvanlar, ekosistem) olumsuz etkilemektedir” ifadesine yönelik görüşler incelendiğinde; katılımcıların %6,3’ü (f=31) “kesinlikle katılıyorum”, %20,9’u (f=103) “katılıyorum”, %20,9’u (f=103) kararsızım, %32,9’u (f=162) “katılmıyorum” ve %18,9’u (f= 93) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş bildirdiği anlaşılmaktadır. Görüşlere göre katılımcıların turizm algılarında çevresel negatif etkilerine yönelik algıları olumsuz yönde olduğu görülmektedir.

Tablo 10. Çevresel negatif boyutuna yönelik betimsel istatistikler

Sıra No	İfadeler		Katılım Düzeyi					$\bar{X}$	s.s
			Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)		
1	Çevre kirliliğine (toprak, hava, su) neden olmaktadır.	f	82	155	98	120	37	2,74	1,21
		%	16,7	31,5	19,9	24,4	7,5		
2	Doğayı (bitkiler, hayvanlar, ekosistem) olumsuz etkilemektedir.	f	93	162	103	103	31	2,62	1,18
		%	18,9	32,9	20,9	20,9	6,3		
3	Çarpık kentleşmeye neden olmaktadır.	f	76	156	117	100	43	2,75	1,19
		%	15,4	31,7	23,8	20,3	8,7		
4	Kalabalıklaşma, gürültü kirliliği, trafik sıkışıklığı gibi problemler yaratır.	f	49	127	99	164	53	3,09	1,18
		%	10,0	25,8	20,1	33,3	10,8		

Tablo 11’de katılımcıların “turizmin gelişimine verilen destek” ölçeğine vermiş oldukları yanıtlara ilişkin sonuçlar incelendiğinde; yerel halkın turizm gelişimine yönelik algılarının en yüksek olduğu konuların “turizm gelişimini destekliyorum” ve “turizm, toplumumuzun bir parçası olmaya devam etmelidir” ifadeleri olduğu anlaşılmaktadır ($\bar{X} = 4.25$).

“Turizm gelişimini destekliyorum” ifadesine katılımcıların %44,9’u (f=221) “kesinlikle katılıyorum”, %42,1’i (f=207) “katılıyorum”, %8,1’i (f=40) kararsızım,

%3,7'si (f=18) “katılmıyorum” ve %1,2'si (f= 6) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde yanıt vermişlerdir.

“Turizm, toplumumuzun bir parçası olmaya devam etmelidir” ifadesine ise %42,7'si (f=210) “kesinlikle katılıyorum”, %45,1'i (f=222) “katılıyorum”, %7,3'ü (f=36) kararsızım, %3,7'si (f=18) “katılmıyorum” ve %1,2'si (f= 6) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu bilgilere göre katılımcıların turizmin gelişimine destek verdikleri söylenebilir.

Tablo 11. Turizm gelişimine verilen destek boyutuna yönelik betimsel istatistikler

Sıra No	İfadeler	Katılım Düzeyi						$\bar{X}$	S.S
			Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)		
1	Turizmin daha fazla gelişimi için çaba sarf edilmelidir.	f	4	22	70	200	196	4,14	0,87
		%	0,8	4,5	14,2	40,7	39,8		
2	Turizm yatırımları artarak devam etmelidir.	f	6	28	51	220	187	4,12	0,89
		%	1,2	5,7	10,4	44,7	38,0		
3	Turizm gelişimini destekliyorum.	f	6	18	40	207	221	4,25	0,84
		%	1,2	3,7	8,1	42,1	44,9		
4	Turizm, toplumumuzun bir parçası olmaya devam etmelidir.	f	3	21	36	222	210	4,25	0,81
		%	0,6	4,3	7,3	45,1	42,7		

Tablo 12’de kişilik tipleri ölçeğinin alt boyutlarından olan “dışadönük” boyutuna ilişkin katılımcıların vermiş oldukları yanıtların sonuçları yer almaktadır. İfadelere verilen cevapların ortalamaları incelendiğinde; “İş konusunda şevkli ve hevesli birisiyim” ifadesinin en yüksek katılım düzeyine sahip olduğu görülmektedir ($\bar{X}$ = 4.19). İfadeye, katılımcıların %38,2’si (f=188) “kesinlikle katılıyorum”, %48,4’ü (f=238) “katılıyorum”, %8,9’u (f=44) kararsızım, %3,3’ü (f=16) “katılmıyorum” ve %1,2’si (f= 6) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş bildirmiştir.

“Çekingen ve içine kapanık biriyim” ifadesi en düşük katılım düzeyine sahiptir ($\bar{X}$ = 2.16). Katılımcıların bu ifadeye yönelik görüşleri incelendiğinde; %4,5’i (f=22) “kesinlikle katılıyorum”, %10’u (f=49) “katılıyorum”, %12,6’sı (f=62) kararsızım, %43,7’si (f=215) “katılmıyorum” ve %29,3’ü (f= 144) “kesinlikle katılmıyorum”

şeklinde görüş bildirmiştir. “Çekingen ve içine kapanık biriyim” ifadesinin en düşük değere sahip olmasının nedeni katılımcıların dışadönük, iş konusunda hevesli olduklarına yönelik ifadelerin daha yüksek değere sahip olmasıdır. Analiz sonuçlarından yola çıkarak Rize halkının dışadönük kişilik tipine sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 12. Dışadönük kişilik tipine yönelik betimsel analizler

Sıra No	İfadeler	Katılım Düzeyi					$\bar{X}$	s.s
		Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsız (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)		
1	Konuşkan biriyim.	f 6 % 1,2	45 9,1	79 16,1	226 45,9	136 27,6	3,89	0,95
2	Çekingen ve içine kapanık biriyim.	f 144 % 29,3	215 43,7	62 12,6	49 10,0	22 4,5	2,16	1,09
3	Enerji doluyum.	f 11 % 2,2	28 5,7	85 17,3	231 47,0	137 27,8	3,92	0,93
4	İş konusunda şevkli ve hevesli birisiyim.	f 6 % 1,2	16 3,3	44 8,9	238 48,4	188 38,2	4,19	0,82
5	Sessiz bir yapıya sahibim.	f 82 % 16,7	159 32,3	81 16,5	128 26,0	42 8,5	2,77	1,24
6	Girişken ve iddialıyım.	f 7 % 1,4	44 8,9	79 16,1	228 46,3	134 27,2	3,89	0,95
7	Bazen çekingen ve utangaç biriyim.	f 63 % 12,8	137 27,8	109 22,2	146 29,7	37 7,5	2,91	1,17
8	Dışadönük ve sosyal biriyim.	f 14 % 2,8	28 5,7	83 16,9	230 46,7	137 27,8	3,91	0,96

Tablo 13’te kişilik tipleri ölçeğinin alt boyutlarından olan “uyumlu” boyutuna ilişkin katılımcıların vermiş oldukları yanıtların sonuçları gösterilmektedir. Uyumlu kişilik tipine yönelik ifadeler incelendiğinde; en yüksek değer “Yardımseverim” ifadesi olduğu anlaşılmaktadır ($\bar{X} = 4.35$). Bu ifadeye yönelik katılımcıların görüşleri şu şekildedir; %47 (f=231) “kesinlikle katılıyorum”, %46,3 (f=228) “katılıyorum”, %3,7 (f=18) kararsızım, %1,6 (f=8) “katılmıyorum” ve %1,4 (f= 7) “kesinlikle katılmıyorum”.

“Başkaları ile tartışma (sözlü kavga) başlatırım” ifadesi en düşük değere sahiptir ve bu ifadeye yönelik katılımcıların görüşleri; %4,7 (f=23) “kesinlikle katılıyorum”, %10,2 (f=50) “katılıyorum”, %16,5 (f=81) kararsızım, %39,8 (f=196) “katılmıyorum” ve %28,9 (f= 142) “kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. “Başkaları ile tartışma (sözlü kavga) başlatırım” ifadesinin en düşük değere sahip olmasının nedeni katılımcıların diğer ifadelerle verdikleri yanıtlardan kaynaklıdır. İfadeler

incelendiğinde uyumlu kişilik tipine yönelik pozitif ifadelerin daha yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların uyumlu kişilik tipine sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 13. Uyumlu kişilik tipine yönelik betimsel istatistikler

Sıra No	İfadeler		Katılım Düzeyi					$\bar{X}$	s.s
			Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)		
1	Başkalarının hatasını bulmaya meyilliyim.	f	92	220	77	76	27		
		%	18,7	44,7	15,7	15,4	5,5	2,44	1,12
2	Yardımseverim.	f	7	8	18	228	231		
		%	1,4	1,6	3,7	46,3	47,0	4,35	0,75
3	Başkaları ile tartışma (sözlü kavga) başlatırım.	f	142	196	81	50	23		
		%	28,9	39,8	16,5	10,2	4,7	2,21	1,11
4	Affedici bir yapıya sahibim.	f	9	31	67	230	155		
		%	1,8	6,3	13,6	46,7	31,5	3,99	0,93
5	İnsanların güvendiği biriyim.	f	13	9	21	234	215		
		%	2,6	1,8	4,3	47,6	43,7	4,27	0,84
6	Başkalarına karşı soğuk ve uzağım.	f	123	208	85	54	22		
		%	25,0	42,3	17,3	11,0	4,5	2,27	1,09
7	İnsanlara karşı düşünceli ve saygılıyım.	f	5	10	20	235	222		
		%	1,0	2,0	4,1	47,8	45,1	4,33	0,74
8	Bazen insanlara kaba davranabilirim.	f	66	170	141	100	15		
		%	13,4	34,6	28,7	20,3	3,0	2,65	1,04
9	Başkaları ile iş birliği yapmayı severim.	f	12	33	56	269	122		
		%	2,4	6,7	11,4	54,7	24,8	3,92	0,91

Kişilik tipleri ölçeğinin alt boyutlarından olan “sorumlu” boyutuna ilişkin katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar Tablo 14’te yer almaktadır. İfadelere verilen cevapların dağılım ve ortalamalarının değerlendirilmesiyle; “Güvenilir bir çalışanım” ifadesi en yüksek ($\bar{X} = 4.35$), “Tembel olmaya meyilliyim” ifadesinin ise en düşük değere sahip olduğu anlaşılmaktadır ($\bar{X} = 2.27$).

“Güvenilir bir çalışanım” ifadesine yönelik katılımcıların %51,8’i (f=255) “kesinlikle katılıyorum”, %38,2’si (f=188) “katılıyorum”, %5,5’i (f=27) kararsızım, %2,6’sı (f=13) “katılmıyorum” ve %1,8’i (f= 9) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş bildirmiştir.

“Tembel olmaya meyilliyim” ifadesine yönelik katılımcı görüşleri şu şekildedir; %5,9 (f=23) “kesinlikle katılıyorum”, %10,2 (f=50) “katılıyorum”, %16,5 (f=81) kararsızım, %39,8 (f=196) “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” %28,9 (f= 142).

“Tembel olmaya meyilliyim” ifadesi en düşük değere sahip olmasının nedeni diğer pozitif ifadelerin daha yüksek katılım oranına sahip olmasıdır. Buradan yola çıkarak Rize halkının sorumlu kişilik yapısına sahip oldukları ve çalışkan bireyler oldukları söylenebilir.

Tablo 14. Sorumlu kişilik tipine yönelik betimsel istatistikler

Sıra No	İfadeler	Katılım Düzeyi					$\bar{X}$	S.S
		Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)		
1	Bir işi titizlikle yaparım.	f 6 % 1,2	28 5,7	40 8,1	249 50,6	169 34,3	4,11	0,86
2	Bazen dikkatsiz ve umursamazım.	f 58 % 11,8	147 29,9	134 27,2	120 24,4	33 6,7	2,84	1,12
3	Güvenilir bir çalışanı.	f 9 % 1,8	13 2,6	27 5,5	188 38,2	255 51,8	4,35	0,84
4	Dağınık biriyim, derli toplu değilim.	f 156 % 31,7	158 32,1	59 12,0	91 18,5	28 5,7	2,34	1,25
5	Tembel olmaya meyilliyim.	f 138 % 28,0	196 39,8	70 14,2	59 12,0	29 5,9	2,27	1,16
6	Başladığım işi yarıda bırakmam.	f 18 % 3,7	24 4,9	42 8,5	219 44,5	189 38,4	4,09	0,99
7	Yaptığım işleri hakkını vererek yaparım.	f 7 % 1,4	12 2,4	24 4,9	232 47,2	217 44,1	4,30	0,79
8	Planlar yapar ve bunları uygulayım.	f 9 % 1,8	28 5,7	100 20,3	247 50,2	108 22,0	3,84	0,89
9	Kolayca dikkati dağılan biriyim.	f 59 % 12,0	209 42,5	94 19,1	98 19,9	32 6,5	2,66	1,11

Tablo 15’te kişilik tipleri ölçeğinin alt boyutlarından olan “nevrotik” boyutuna ilişkin katılımcıların vermiş oldukları yanıtların sonuçları yer almaktadır. İfadeler incelendiğinde; “Gergin durumlarda sakin kalabilirim” ifadesinin en yüksek değere sahip olduğu anlaşılmaktadır ($\bar{X} = 3.61$). İfadeye yönelik görüşler incelendiğinde; katılımcıların %4,1’i (f=20) “kesinlikle katılıyorum”, %8,7’si (f=43) “katılıyorum”, %12(f=59) kararsızım, %36,6’i(f=180) “katılmıyorum” ve %38,6’sı (f= 190) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş bildirdiği görülmektedir. En düşük değere sahip ifade ise “Dakikası dakikasına uymayan, huysuz biriyim” ifadesidir ($\bar{X} = 2.03$). İfadeye yönelik katılımcı görüşleri ise şu şekildedir; %8,1 (f=40) “kesinlikle katılıyorum”, %26,6 (f=131) “katılıyorum”, %23,2 (f=114) kararsızım, %33,1 (f=163) “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” %8,9 (f= 44). Nevrotik kişilik tipine ait ifadelerden en düşük değerli ifadenin huysuz ve değişken bir insan davranışına ait olmasının nedeni katılımcıların bu konuya olumsuz bakmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 15. Nevrotik kişilik tipine yönelik betimsel istatistikler

Sıra No	İfadeler		Katılım Düzeyi					$\bar{X}$	s.s
			Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)		
1	Karamsar ve depresif biriyim.	f	129	200	83	52	28	2,28	1,13
		%	26,2	40,7	16,9	10,6	5,7		
2	Rahatım, stresle mücadele ederim.	f	23	67	110	202	90	3,54	1,08
		%	4,7	13,6	22,4	41,1	18,3		
3	Gergin olabilirim.	f	28	105	129	184	46	3,23	1,06
		%	5,7	21,3	26,2	37,4	9,3		
4	Endişeli biriyim.	f	84	143	121	114	30	2,72	1,17
		%	17,1	29,1	24,6	23,2	6,1		
5	Duygusal açıdan istikrarlıyım, kolay kolay canım sıkılmaz.	f	31	83	132	176	70	3,34	1,10
		%	6,3	16,9	26,8	35,8	14,2		
6	Gergin durumlarda sakin kalabilirim.	f	190	180	59	43	20	3,61	1,10
		%	38,6	36,6	12,0	8,7	4,1		
7	Çabuk heyecanlanır ve gerilirim.	f	21	48	126	199	98	2,91	1,04
		%	4,3	9,8	25,6	40,4	19,9		
8	Dakikası dakikasına uymayan, huysuz biriyim.	f	44	163	114	131	40	2,03	1,12
		%	8,9	33,1	23,2	26,6	8,1		

Kişilik tipleri ölçeğinin alt boyutlarından olan “açıklık” boyutuna ilişkin katılımcıların vermiş oldukları yanıtların sonuçlarının ve ortalamalarının yer aldığı Tablo 16, yerel halkın açık kişilik tipi düzeylerinin belirlenmesine yönelik ifadelerle verdikleri görüşlerden oluşmaktadır. İfadelerden en yüksek değere sahip olanı “Orijinal biriyim, yeni fikirlere açığım” ifadesidir ($\bar{X} = 4.14$). İfadeye, katılımcıların %36’sı (f=177) “kesinlikle katılıyorum”, %50,2’si (f=247) “katılıyorum”, %7,5’i (f=37) kararsızım, %4,9’u (f=24) “katılmıyorum” ve %1,4’ü “kesinlikle katılmıyorum” (f= 7) şeklinde yanıt vermişlerdir. Açık kişilik tipine yönelik ifadelerden “Sanata karşı pek ilgili değilim” ifadesi en düşük değere sahiptir ($\bar{X} = 2.44$). İfadeye, katılımcıların %4,5’i (f=22) “kesinlikle katılıyorum”, %17,9’u (f=88) “katılıyorum”, %17,7’si (f=87) kararsızım, %37,8’i (f=186) “katılmıyorum” ve %22,2’si “kesinlikle katılmıyorum” (f= 109) şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu durum, Rize halkının sanata ve yeni fikirlere açık oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 16. Açık kişilik tipine yönelik betimsel istatistikler

Sıra No	İfadeler		Katılım Düzeyi					$\bar{X}$	s.s
			Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)		
1	Orijinal biriyim, yeni fikirlere açığım.	f	7	24	37	247	177	4,14	0,85
		%	1,4	4,9	7,5	50,2	36,0		
2	Birçok farklı konuya karşı meraklıyım.	f	10	37	30	251	164	4,06	0,93
		%	2,0	7,5	6,1	51,0	33,3		
3	Zeki ve derin düşünebilen biriyim.	f	6	8	80	251	147	4,06	0,79
		%	1,2	1,6	16,3	51,0	29,9		
4	Hayal gücüm kuvvetlidir.	f	13	38	85	200	156	3,91	1,01
		%	2,6	7,7	17,3	40,7	31,7		
5	Yaratıcı ve özgün biriyim.	f	9	28	78	246	131	3,93	0,90
		%	1,8	5,7	15,9	50,0	26,6		
6	Sanatsal ve estetik konular benim için önemlidir.	f	10	39	99	205	139	3,86	0,98
		%	2,0	7,9	20,1	41,7	28,3		
7	Rutin ve sıradan işleri yapmayı tercih ederim.	f	38	189	142	96	27	2,76	1,02
		%	7,7	38,4	28,9	19,5	5,5		
8	Fikirler üzerinde düşünmeyi ve yansıtmayı severim.	f	7	25	59	270	131	4,00	0,84
		%	1,4	5,1	12,0	54,9	26,6		
9	Sanata karşı pek ilgili değilim.	f	109	186	87	88	22	2,44	1,14
		%	22,2	37,8	17,7	17,9	4,5		
10	Sanat, müzik ve edebiyata karşı ilgiliyim.	f	13	36	96	189	158	3,90	1,01
		%	2,6	7,3	19,5	38,4	32,1		

3.5.3. Turizm Algısı, Turizmin Gelişimine Verilen Destek ve Kişilik Tipleri İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

İki ve ikiden daha fazla değişken arasındaki bağıntıları incelemek amacıyla kullanılan bir yöntem olan korelasyon analizi, kategorize edilmiş verilere uygulanabilmesi ve varsayımlara dayanmaması yönüyle çok sayıda alanda kullanılmaktadır (Filiz ve Kolukısaoğlu, 2012: 60). Çalışmanın bu bölümünde, araştırmaya katılan katılımcıların ölçeklerin alt boyutlarını oluşturan ifadelere vermiş oldukları yanıtlar korelasyon analizi ile test edilmiştir.

Tablo 17. Turizm algısı, turizmin gelişimine verilen destek ve kişilik tipleri ilişkin korelasyon analizi sonuçları

	Turizm Algısı	Kişilik Tipleri	Turizme Verilen Destek
Turizm Algısı	1	,398**	,373**
Kişilik Tipleri	,398**	1	,278**
Turizme Verilen Destek	,373**	,278**	1

$p<0.01$

Analiz sonucunda turizm algısı ve kişilik tipleri arasındaki korelasyon 0,398 olarak hesaplanmıştır. Bu durum iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde ve doğru orantılı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda turizm algısı boyutu %39,8 oranıyla kişilik tipleri ile ilişkilidir.

Turizme verilen destek ve kişilik tipleri arasındaki korelasyon 0,278 olarak hesaplanmıştır. İki değişken arasında istatistiksel olarak doğru orantılı ve anlamlı ancak düşük düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda, turizme verilen destek %27,8 oranı ile kişilik tipleri ile ilişkilidir.

Turizm algısı ve turizme verilen destek arasındaki korelasyon 0,373 olarak hesaplanmıştır. İstatistiksel olarak doğru orantılı, anlamlı ve orta düzeyde bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda turizm algısı ve turizme verilen destek arasında %37,3 oranında bir ilişki bulunmaktadır.

Ayrıca araştırma hipotezlerine ek olarak turizm algısı, turizmin gelişimine verilen destek ve kişilik tipleri boyutlarına yönelik korelasyon analizi uygulanmış ve sonuçları Tablo 18’de verilmiştir.

Turizm algısının sosyo-kültürel pozitif boyutu ile turizmin gelişimine verilen destek arasındaki korelasyon 0,561 olarak tespit edilmiştir. Bu durum iki değişken arasında orta düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda; sosyo-kültürel pozitif boyutu ile turizm gelişimine verilen destek %56,1 oranında birbirleriyle ilişkilidir.

Turizm algısının sosyo-kültürel pozitif boyutu ile kişilik tiplerinin dışadönük boyutu arasındaki korelasyon 0,208’dir. Bu durum sosyo-kültürel pozitif değişkeninin dışadönük değişkeni ile aralarında düşük seviyede, anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Sosyo-kültürel pozitif boyut ile kişilik tipleri arasında %20,8 oranında bir ilişki mevcuttur.

Turizm algısının sosyo-kültürel pozitif boyutu ile kişilik tiplerinin sorumlu boyutu arasındaki korelasyon 0,129 olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda iki boyut arasında düşük düzeyde, anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Sosyo-kültürel pozitif boyut ile kişilik tiplerinin sorumlu boyutu birbirleriyle %12,9 oranında ilişkilidir.

Tablo 18. Turizm algısı, turizmin gelişimine verilen destek ve kişilik tipleri boyutlarına ilişkin korelasyon analizi sonuçları

	Sosyo-kültürel pozitif	Sosyo-kültürel negatif	Ekonomik pozitif	Ekonomik negatif	Çevresel pozitif	Çevresel negatif	Verilen Destek	Dışadönük	Uyumlu	Sorumlu	Nevrotik	Açık
Sosyo-kültürel pozitif	1	-0,227*	0,592*	0,055	0,417*	-0,153*	0,561*	0,208*	0,077	0,129*	-0,004	0,268*
Sosyo-kültürel negatif		1	-0,172*	0,325*	-0,154*	0,456*	-0,267*	0,026	0,144*	0,128*	0,281*	-0,069
Ekonomik pozitif			1	0,289*	0,319*	0,046	0,579*	0,269*	0,188*	0,251*	-0,040	0,395*
Ekonomik negatif				1	-0,049	0,424*	0,066	0,154*	0,210*	0,222*	0,161*	0,138*
Çevresel pozitif					1	-0,374*	0,454*	0,155*	-0,020	0,064	0,043	0,154*
Çevresel negatif						1	-0,124*	0,166*	0,251*	0,199*	0,188*	0,126*
Verilen destek							1	0,201*	0,201*	0,221*	0,038	0,318*
Dışadönük								1	0,431*	0,408*	0,270*	0,465*
Uyumlu									1	0,573*	0,371*	0,461*
Sorumlu										1	0,377*	0,523*
Nevrotik											1	0,241*
Açık												1

p<0.01

Turizm algısının sosyo-kültürel pozitif boyutu ile kişilik tiplerinin açık boyutu arasındaki korelasyon 0,268 olarak tespit edilmiş; aralarında anlamlı, pozitif yönlü ve düşük seviyede ilişki olduğu belirlenmiştir. İki değişken arasında %26,8 oranında bir ilişki olduğu anlaşılmıştır.

Turizm algısının sosyo-kültürel pozitif boyutu ile kişilik tiplerinin uyumlu ve nevroitik boyutu arasındaki korelasyonda bir ilişkisi bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Turizm algısının sosyo-kültürel negatif boyutu ile turizm gelişimine verilen destek arasındaki korelasyon -0,267 olarak hesaplanmıştır. Buna göre aralarında

anlamlı ve negatif yönlü ilişki olduğu ve birbirlerini düşük düzeyde etkiledikleri ortaya çıkmıştır.

Turizm algısının sosyo-kültürel negatif boyutu ile kişilik tiplerinin uyumlu boyutu arasındaki korelasyon 0,144 olarak bulunmuştur. İki boyut arasında düşük düzeyde bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. İki değişken %14,4 oranında birbirleriyle ilişkilidir.

Turizm algısının sosyo-kültürel negatif boyutu ile kişilik tiplerinin sorumlu boyutu arasındaki korelasyon 0,128 olarak tespit edilmiştir. Sorumlu kişilik değişkeni ile sosyo-kültürel negatif değişkeni arasında düşük seviyede, anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. İki değişken arasında %12,8 oranında bir ilişki mevcuttur.

Turizm algısının sosyo-kültürel negatif boyutu ile kişilik tiplerinin nevrotik boyutu arasındaki korelasyon 0,281 olarak belirlenmiştir. Değişkenler arasında %28,1 oranında anlamlı, pozitif yönlü ve düşük seviyede bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Turizm algısının sosyo-kültürel negatif boyutu ile kişilik tiplerinin dışadönük ve açık boyutu arasındaki korelasyon da herhangi bir ilişki bulunmamaktadır.

Turizm algısının ekonomik pozitif boyutu ile turizmin gelişimine verilen destek arasındaki korelasyon 0,579 olarak hesaplanmıştır. İki değişkenin arasında %57,9 oranında, orta seviyede anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Turizm algısının ekonomik pozitif boyutu ile kişilik tiplerinin dışadönük boyutu arasındaki korelasyon 0,269 olarak tespit edilmiştir. Bu durum iki değişken arasında %26,9 oranında, düşük seviyede anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Turizm algısının ekonomik pozitif boyutu ile kişilik tiplerinin uyumlu boyutu arasındaki korelasyon 0,188 olarak tespit edilmiştir. İki değişken arasında %18,8 oranında, düşük seviyede anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür.

Turizm algısının ekonomik pozitif boyutu ile kişilik tiplerinin sorumlu boyutu arasındaki korelasyon 0,251 olarak hesaplanmıştır. İki değişken arasında %25,1 oranında, düşük seviyede, anlamlı ve pozitif yönlü ilişki olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Turizm algısının ekonomik pozitif boyutu ile kişilik tiplerinin açıklık boyutu arasındaki korelasyon 0,395 olarak hesaplanmıştır. Aralarında anlamlı, pozitif yönlü ve düşük seviyede bir ilişki bulunmaktadır. İki değişken arasında %39,5 oranında bir ilişki mevcuttur.

Turizm algısının ekonomik pozitif boyutu ile kişilik tiplerinin nevroitik boyutu arasındaki korelasyonda bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Turizm algısının ekonomik negatif boyutu ile turizmin gelişimine verilen destek arasındaki korelasyonda bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Turizm algısının ekonomik negatif boyutu ile kişilik tiplerinin dışadönük boyutu arasındaki korelasyon 0,154 olarak hesaplanmıştır ve düşük seviyededir. İki değişken arasında %15,4 oranında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Turizm algısının ekonomik negatif boyutu ile kişilik tiplerinin uyumlu boyutu arasındaki korelasyon 0,210'dur. Bu iki değişken arasında düşük seviyede bir ilişki mevcuttur. Değişkenler arasında %21 oranında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur.

Turizm algısının ekonomik negatif boyutu ile kişilik tiplerinin sorumlu boyutu arasındaki korelasyon 0,222 olarak hesaplanmıştır. Değişkenler arasında %22,2 oranında anlamlı, pozitif yönlü ve düşük seviyede bir ilişki bulunmaktadır.

Turizm algısının ekonomik negatif boyutu ile kişilik tiplerinin nevroitik boyutu arasındaki korelasyon 0,161'dir. İki değişken arasında %16,1 oranında düşük seviyede, anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Turizm algısının ekonomik negatif boyutu ile kişilik tiplerinin açıklık boyutu arasındaki korelasyon 0,138 olarak hesaplanmıştır. Değişkenler arasında %13,8 oranında pozitif yönlü ve düşük seviye bir ilişki bulunmaktadır.

Turizm algısının çevresel pozitif boyutu ile turizmin gelişimine verilen destek arasındaki korelasyon 0,454 olarak hesaplanmıştır. Değişkenler arasında orta düzeyde, %45,4 oranında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Turizm algısının çevresel pozitif boyutu ile kişilik tiplerinin dışadönük boyutu arasındaki korelasyon 0,155 olarak hesaplanmıştır. Bu iki değişken arasında düşük seviyede, %15,5 oranında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Turizm algısının çevresel pozitif boyutu ile kişilik tiplerinin açık boyutu arasındaki korelasyon 0,154 olarak hesaplanmıştır. Değişkenler arasında pozitif yönlü ve düşük düzey ve %15,4 oranında bir ilişki bulunmaktadır.

Turizm algısının çevresel pozitif boyutu ile kişilik tiplerinin uyumlu, sorumlu ve nevrotik boyutları arasındaki korelasyon da ilişkisi bulunmamaktadır.

Turizm algısının çevresel negatif boyutu ile turizmin gelişimine verilen destek arasındaki korelasyon -0,124 olmak üzere; aralarında anlamlı, negatif yönlü ve düşük seviyede bir ilişki bulunmaktadır. Bu durum katılımcıların, turizmin çevresel negatif etkilerine rağmen bölgelerinde turizm gelişimini destekledikleri şeklinde yorumlanabilir.

Turizm algısının çevresel negatif boyutu ile kişilik tiplerinin dışadönük boyutu arasındaki korelasyon 0,166 olarak hesaplanmıştır. Değişkenler arasında düşük seviyede, %16,6 oranında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Turizm algısının çevresel negatif boyutu kişilik tiplerinin uyumlu boyutu ile arasındaki korelasyon 0,251 olarak tespit edilmiştir. İki değişken arasında %25,1 oranında pozitif yönlü, anlamlı ve düşük seviyede bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Turizm algısının çevresel negatif boyutu ile kişilik tiplerinin sorumlu boyutu arasındaki korelasyon 0,199 olarak hesaplanmıştır ve iki değişkenin arasında düşük seviyede pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki mevcuttur. İki değişken birbiriyle %19,9 oranında ilişkilidir.

Turizm algısının çevresel negatif boyutu ile kişilik tiplerinin nevrotik boyutu arasındaki korelasyon 0,188'dir. İki değişkenin arasında düşük seviyede anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Değişkenler %18,8 oranında birbirleriyle ilişkilidir.

Turizm algısının çevresel negatif boyutu ile kişilik tiplerinin açık boyutu arasındaki korelasyon 0,126 olmak üzere; aralarında anlamlı, %12,6 oranında pozitif yönlü ve düşük seviyede bir ilişki bulunmaktadır.

Turizmin gelişimine verilen destek ile kişilik tiplerinin dışadönük boyutu arasındaki korelasyon 0,201 olarak hesaplanmıştır. Değişkenler arasında %20,1 oranında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Turizmin gelişimine verilen destek ile kişilik tiplerinin uyumlu boyutu arasındaki korelasyon 0,201'dir ve düşük seviyededir. Değişkenler arasında %20,1 oranında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.

Turizmin gelişimine verilen destek ile kişilik tiplerinin sorumlu boyutu arasındaki korelasyon 0,221 olarak hesaplanmıştır. İki değişken arasında düşük seviyede bir ilişki vardır. Değişkenler %22,1 oranında birbirleriyle ilişkilidir.

Turizmin gelişimine verilen destek ile kişilik tiplerinin açık boyutu arasındaki korelasyon 0,318 olmak üzere; aralarında anlamlı, pozitif yönlü ve düşük seviyede bir ilişki bulunmaktadır. Değişkenler arasında %31,8 oranında bir ilişki mevcuttur.

Turizmin gelişimine verilen destek ile kişilik tiplerinin nevrotik boyutu arasındaki korelasyon da bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Araştırma kapsamında oluşturulan hipotezlere ilişkin kabul veya ret durumlarına ait bilgiler Tablo 19'da yer almaktadır.

Tablo 19. Test edilen hipotezlere ilişkin sonuçlar

Hipotezler	İfadeler	Sonuç
H ₁	Turizm algısı ile kişilik tipleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.	KABUL
H ₂	Turizme verilen destek ile kişilik tipleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.	KABUL

Yapılan analizler sonucunda;

- Turizm algısı ile kişilik tipleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının tespiti için oluşturulan H₁ hipotezi kabul edilmiştir.
- Turizme verilen destek ile kişilik tipleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla oluşturulan H₂ hipotezi kabul edilmiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm, ham maddesini doğal kaynaklardan sağlaması, sahip olduğu işlem hacmi ve ekonomik potansiyeli yönüyle özellikle gelişmekte olan ülkeler için kalkınma aracı olarak görülmekte, sağlanan faydayı maksimize etmek isteyen ülke ve bölgeler turizmi doğru algılamaya çalışmakta ve buna yönelik uygulamalar gerçekleştirmektedirler (Kozak vd., 2013:7). Yaşanan bu gelişmeler neticesinde hem uluslararası pazarda ürün çeşitliliği oluşurken hem de sürece dahil olan taraflar üzerinde çeşitli etkiler meydana gelmektedir. Bu etkilerden en çok etkilenen taraflardan biri ise şüphesiz yerel halktır. Bu bağlamda, yürütülen faaliyetler sonucunda turizmin destinasyonlar da gelişebilmesi, bölgede yaşayan yerel halkın turizm gelişimine yönelik algılarına ve turizmden bekledikleri faydaya bağlıdır (Filiz ve Yılmaz, 2017). Yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumları turizmin sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerini anlama şekline göre değişmekte (Türker ve Türker, 2014; 82) ve turizmi destekleme düzeylerini de etkilemektedir (Baş, 2021). Yerel halkın turizm gelişimini desteklemesi durumunda yörede turizmi geliştirici çalışmalar yapılmaktadır ancak yerel halkın turizmi desteklemediği durumlarda bölgede turizmin geliştirilmesine yönelik çalışmalar zorlaşmakta hatta imkânsızlaşmaktadır (Gunn, 1988; Lankford, 2001; Gündüz, 2018). Turizmin gelişiminde yerel halkın sahip olduğu olumlu turizm algısı bölgede yapılacak faaliyetleri sahiplenmelerine, desteklemelerine ve turizmin bir parçası olma isteklerine bağlıdır. Bu durumu etkileyen en önemli faktörlerden biri de yerel halkın sahip olduğu kişilik özellikleridir (İnanır ve Uçar, 2021).

Yerel halkın, turizm algısı ve turizm gelişimine yönelik tutumlarının kişilik tipleriyle olan ilişkisinin açıklanmasına yönelik Rize ili ve ilçelerinde gerçekleştirilen çalışmadan elde edilen verilerin analizi sonucunda; boyutlar arasında orta ve düşük dereceli bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Yerel halkın turizm gelişimine yönelik tutumlarının belirlenmesi için oluşturulan turizm algısı ve turizme verilen destek boyutları ile kişilik tipleri boyutu arasında anlamlı bir farklılığa ulaşılmıştır. Buradan hareketle yerel halkın turizmi algılamalarında ve bölgelerinde turizm gelişimine yönelik tutumlarında sahip oldukları kişilik tiplerinin etkili olduğu, algı ve tutumlarının turizmin olumlu/olumsuz etkileri bağlamında değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Yerel halkın bölgelerinde turizm gelişimine yönelik algıları, turizmin kültürel aktivitelerin gelişimine katkı sağladığı ve kültürel değerlerin yok olmasına neden olmadığı, ekonomik kazanç sağlayarak yerel ekonomiyi desteklediği, tarihi bina ve yapıların korunmasını teşvik ettiği, doğayı olumsuz yönde etkilemediği şeklinde ifade edilmektedir.

Rize bölgesinde turizm temelli oluşan ekonomik negatif etkiler hariç diğer tüm turizm algısı alt boyutlarının turizm gelişimine verilen desteği doğrudan etkilediği ortaya çıkmıştır. Kişilik tiplerinin tüm alt boyutları turizmin çevresel negatif etkilerini doğrudan algılamaktadır. Bu durum, bölgede yapılacak turizm yatırım ve uygulamalarında çevreyi koruyarak hareket edilmesinin ve çevre bilincinin ön plana çıkarılmasının, çevreyle ilgili negatif etkilerin en aza indirgenmesinin önemine vurgu yapmaktadır.

Turizmin sosyo kültürel ve çevresel negatif etkilerine rağmen yerel halkın turizm algılarının olumlu olması ve bölgelerinde turizm gelişimini desteklemeleri turizmden sağladıkları ekonomik fayda ile ilgilidir. “Ekonomik fayda sağlamaktadır” ve “Yerel ekonomiyi desteklemektedir” ifadelerinin en yüksek katılım düzeyine sahip olması bu duruma dayanak oluşturmaktadır. Buna istinaden, bölgede gerçekleştirilecek olan turizm yatırımlarında paydaş olarak yerel halkın daha etkin kılınması ve ekonomik süreçlere dahil edilmesi önerilmektedir.

Turizm planlamalarının ve faaliyetlerinin başarılı bir şekilde sonuçlanması ve hayata geçirilebilmesi için yerel halkın desteğinin alınması son derece önemlidir. Bu nedenle yerel halkın desteğini olumlu ya da olumsuz yönde şekillendirebilecek tüm koşulların politikacılar ve turizm uygulayıcıları tarafından iyi algılanabilmesi bu çalışma ve bu amaçla gerçekleştirilen diğer çalışmalar ile sağlanabilir.

Ayaz ve Parlak (2019), kişilik tipleri ile turizm algısı arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla, Ardahan ilinde ikamet etmekte olan yerel halk üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında; kişilik tipleri ile turizm algısı arasında orta düzeyde, anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Musellim (2021), turizmde fiyat algısının kişilik tipleri ile ilişkilendirilmesi kapsamında, Antalya’yı ziyaret eden 403 yerli ziyaretçi üzerinde gerçekleştirdiği çalışma sonucunda; ziyaretçilerin kişilik tiplerinin fiyat algısını olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Kanbur (2021) ise, hüzün turizmine katılan farklı kişilik tipine

sahip bireylerin duygu ve düşüncelerini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında; ziyaretçi deneyimlerinin kişilik tiplerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde gerçekleştirilen bu çalışmada; Rize ilinde yerel halkın, turizm gelişimine yönelik tutumlarının olumlu yönde geliştiği ve bölgelerinde turizm gelişimini destekledikleri görülmektedir.

Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler ve konuyla alakalı yapılan diğer çalışma sonuçları, turizm kavramı ve kişilik tipleri arasındaki ilişkinin önemine vurgu yapmaktadır (Ayaz ve Parlak, 2019; Erkuş, 2021; Güneş, 2019). Kişilik tipleri esas alınarak yerel halkın turizm algılarının belirlenmesi, kamu ya da özel bazlı yatırımlarda yerel halkın desteğinin alınması, planlanan geliştirmelerin uzun dönem verim sağlaması açısından son derece önemlidir (Ayaz ve Parlak, 2019). Bu bağlamda, bir destinasyonda gerçekleştirilmesi planlanan turizm yatırım ve stratejileri konusunda yerel halkın kişilik tiplerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Gerçekleştirilen çalışma, kişilik tipi ölçeğini kullanarak yerel halk üzerinde gerçekleştirilen çalışmalar, turizm algısı ve turizm gelişimine verilen desteğin belirlenmesine yönelik analizler, ayrıca bu kavramlar arasındaki ilişkileri test eden diğer araştırmaların ön onayını desteklemekte ve önermektedir. Buradan hareketle elde edilen bulgular, konuyla alakalı yapılacak diğer çalışmalara dayanak oluşturması ve turizm planlamacılarına sağlayacağı katkı açısından önem arz etmektedir.

Çalışman sadece Rize ilinde yaşayan yerel halka yönelik yapılması ve nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılması nedeniyle belirli sorulara cevap arama niteliğini taşımaktadır. Bundan sonraki çalışmaların daha kapsamlı yapılabilmesi için turizm gelişiminde önemli rol oynayan turizmin diğer paydaşlarının da ele alınması ve nitel araştırma tekniklerinin de kullanılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abbate, C. S., ve Nuovo, S. D. (2013). *Motivation and Personality Traits for Choosing Religious Tourism. A Research on the Case of Medjugorje. Current Issues in Tourism*, 16(5), 501-506.
- Adler Graduate School. (2004). 10 2020, 02 tarihinde Adler Graduate School Web Sitesi: <https://alfredadler.edu/about/alfred-adler-theory-application> adresinden alındı
- Adler, A. (1983). *Kişilik Bozuklukları ve Toplumsal Bütünleşme. (B. Çorakçı, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.*
- Akdeniz, C. (2016). *Myers Briggs Type Indicator and A Sample Study: Primary Education Teachers' MBTI Profiles. SDU International Journal of Educational Studies*, 3(1), 67-83.
- Akgündüz, Y., Dalgıç, A., Kale, A., ve Karakan, H. İ. (2015). *Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Dönüştürücü Liderlik Davranışları na Etkisi: Otel İşletmelerinde Bir Araştırma. Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 7(3), 51-65.
- Akhrani, L. A., ve Najib, A. (2020). *Tell Me Who You Are and I Will Tell You Where to Go: Examining The Role of Big Five Personality in Soft-Adventure Travelling Type. GeoJournal of Tourism and Geosites*, 32(4), 1299-1303.
- Alaeddinoğlu, F. (2007). *Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılama Şekli. Coğrafi Bilimler Dergisi*, 5(1), 1-16.
- Allen, L. R., Hafer, H. R., Long, P. T., ve Perdue, R. R. (1993). *Rural Residents' Attitude toward Recreation and Tourism Development. Journal of Travel Research*, 31(4), 27-33.
- Allen, R. L., Long, P. T., Perdue, R., ve Kieselbach, S. (1988). *The Impact of Tourism Development on Residents' Perceptions of Community Life. Journal of Travel Research*, 27(1), 16-21.
- Allik, J., ve McCrae, R. R. (2004). *Toward a Geography of Personality Traits: Patterns of Profiles across 36 Cultures. Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35(1), 13-28.
- Allport, G. W. (1961). *Pattern and Growth in Personality. Holt: Reinhart ve Winston.*
- Altıntaş, E. (1992). *Alfred Adler ve Bireysel Psikolojisi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(1), 49-57.
- Altunel, M. C. (2009). *Yerel Halkın Turizmin Gelişmesine Verdiği Desteği Etkileyen Faktörlerin Sosyal Değişim Teorisi Açısından İncelenmesi: Alaçatı Örneği.*

Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.

- Andereck, K. L., ve Vogt, C. A. (2000). *The Relationship between Residents' Attitudes toward Tourism and Tourism Development Options. Journal of Travel Research*, 39, 27-36.
- Andriotis, K. (2004). *The Perceived Impact of Tourism Development by Cretan Residents. Journal Tourism and Hospitality Planning ve Development*, 1(2), 123-144.
- Andriotis, K., ve Vaughan, R. D. (2003). *Urban Residents' Attitudes toward Tourism Development: The Case of Crete. Journal of Travel Research*, 42, 172-185.
- Ap, J. (1992). *Residents Perceptions on Tourism Impacts. Annals of Tourism Research*, 665-690.
- Ap, J., ve Crompton, J. L. (1998). *Developing and Testing a Tourism Impact Scale. Journal of Travel Research*, 120-130.
- Aref, F. (2010). *Residents' Attitudes towards Tourism Impacts: A Case Study of Shiraz, Iran. Tourism Analysis*, 15(2), 253-261.
- Aslan, S., ve Yalçın, M. (2013). *Öğretmenliğe İlişkin Tutumun Beş Faktör Kişilik Tipleriyle Yordanması. Milli Eğitim*, 42(197), 169-179.
- Aslan, Z., Ünüvar, Ş., ve Başoda, A. (2012). *Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Kişilik Özelliklerinin Belirlenmesi ve Turizm Sektörüne Uyumu Açısından Değerlendirilmesi. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 203-219.
- Avcı, M., ve Demircan, G. (2020). *Toplum Temelli Turizm Algısı: Amasya Örneği. International Journal of Social, Political and Economic Research*, 7(3), 676-686.
- Avcıkurt, C. (2007). *Turizm Sosyolojisi. Ankara: Detay Yayıncılık.*
- Ayaz, N., ve Parlak, U. (2019). *Kırsal Alanlarda Yaşayan Yerel Halkın Kişilik Tipleri ve Turizm Algısı. Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 480-494.
- Aydoğan, E., Erden, P., Bıyık, Y., ve Bingöl, D. (2017). *Örgütsel Yaşamda Beş Faktör Kişilik Özellikleri Açısından Sosyal Karşılaştırma Yönelimi: Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(33), 19-29.
- Baldinger, A. S. (1986). *Some Impact of Tourism on Traditional Yagua and Ticuna Culture. Leisure, Recreation and Tourism Abstracts*, 11(1), 25.
- Barrick, M. R., ve Mount, M. K. (2005). *Yes, Personality Matters: Moving on to More Important Matters. Human Performance*, 18(4), 359-372.

- Bastias-Perez, P., ve Var, T. (1995). *Perceived Impacts of Tourism by Residents*. *Annals of Tourism Research*, 22(1), 208-210.
- Bayat, G. (2019). *Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve Konaklama İşletmeleri Çalışanları Kişilik Özelliklerinin İş Doyumu Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 14(3), 1575-1588.
- Baymur, F. (1994). *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Belisle, F. J., ve Hoy, D. R. (1980). *The Perceived Impact Of Tourism By Residents A Case Study In Santa Marta, Colombia*. *Annals of Tourism Research*, 7(1), 83-101.
- Berne, E. (1957). *Ego States in Psychotherapy*. Reprinted from *Journal of Psychotherapy*, 11(2), 293-309.
- Berne, E. (1961). *Transactional Analysis in Psychotherapy*. New York: Grove Press Inc.
- Berne, E. (1964). *Games People Play*. New York: Grove Press Inc.
- Berne, E. (1966). *Principles of Group Treatment*. New York: Oxford University Press.
- Berne, E. (2013). *Eric Berne Web Site*. 10 04, 2020 tarihinde Eric Berne Web Site: http://www.ericberne.com/transactional-analysis/adresinden_alindi
- Berne, E. (2016). *İnsanların Oynadığı Oyunlar*. (Ü. H. Haktanır, Çev.) İstanbul: Koridor Yayınları.
- Bhoj, J., Bhoj, H., ve Barwer, R. (2016). *A Comparison Between India And China's Tourism Sector*. *EPRA International Journal of Research and Development*, 1(9), 104-108.
- Bilgin, M. (2017). *Ergenlerin Beş Faktör Kişilik Özelliği ile Bilişsel Esneklik İlişkisi*. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(62), 945-954.
- Binbaşoğlu, C. (1983). *Ruh Sağlığı Bilgisi, Kişilik: Gelişimi ve Eğitimi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Blesic, I., Pivac, T., Besermenji, S., Dzigurski, A. I., ve Kasic, K. (2014). *Residents' Attitudes and Perception towards Tourism Development: A Case Study of Rural Tourism in Dragacevo, Serbia . Eastern European Countryside*, 20(1).
- Boğan, E., ve Saruışık, M. (2016). *Yerel Halkın Turizm Faaliyetine Yönelik Görüş ve Algılamalarının Belirlenmesi Üzerine Alanya'da Bir Araştırma*. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(12), 325-342.
- Brougham, J. E., ve Butler, R. W. (1981). *A Segmentation Analysis of Resident attitudes to the Social Impact of Tourism*. *Annals of Tourism Research*, 8(4), 569-590.

- Burger, J. (2006). *Kişilik: Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri*. (İ. Erguvan-Sarioğlu, Çev.) İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Burger, J. M. (2004). *Personality*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Burger, M. J. (2006). *Kişilik Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri*. İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Butler, R. W. (1980). *The Concept of A Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources*. *Canadian Geographer*, XXIV(1).
- Camgöz, S. M. (2009). *Kişilik Özellikleri ile Finansal Performans Arasındaki İlişkiler: A-Tipi Yatırım Fonu Yöneticileri Üzerinde Bir Değerlendirme*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara.
- Canoğlu, M., ve Ballı, E. (2018). *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi. Tüketicilerin Kebap Restoranı Tercihlerini Etkileyen Faktörler: Adana Örneği*, 10(1).
- Cattell, R. (1965). *The Scientific Analysis of Personality*. Baltimore: Penguin Books.
- Ceylan, U. (2020). *Farklı Kişilik Özelliklerinin Turizmde Sürdürülebilir Çevre Davranışlarına Etkisi*. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 31(1), 74-84.
- Chen, J. S. (2000). *An Investigation of Urban Residents' Loyalty to Tourism*. *Journal of Hospitality ve Tourism Research*, 24(1), 5-19.
- Choi, D., Oh, I. S., ve Colbert, A. E. (2015). *Understanding Organizational Commitment: A Meta-Analytic Examination Of The Roles Of The Five-Factor Model Of Personality And Culture*. *Journal of Applied Psychology*, 100(5), 1542-1567.
- Clarkson, P. (1992). *Transactional Analysis Psychoteraphy: An integrated Approach*. London, Routledge.
- Cooke, K. (1982). *Guidelines for Socially Appropriate Tourism Development in British Columbia*. *Journal of Travel Research*, 22-28.
- Cordero, J. C. (2008). *Residents' Perception of Tourism: A Critical Theoretical and Methodological Review*. *Ciencia Ergo Sum*, 15(1), 35-44.
- Costa, P. T., ve McCrae, R. R. (1992). *Four Ways Five Factors are Basic*. *Personality and İndividual Differences*, 13(6), 653-665.
- Costa, P., ve McCrae, R. (1992). *The NEO Inventories*. 223-256.
- Cropanzano, R., ve Mitchell, M. S. (2005). *Social Exchange Theory: An Interdisciplinary Review*. *Journal of Management*, 874-900.

- Çalık, M., ve Yılmaz, S. (2019). *Beş Faktör Kişilik Kuramına Göre Muhasebe ve Finansman Öğretmenlerinin Performansının Kişilik Özellikleri ile İlişkisinin İncelenmesi ve Bir Uygulama. Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 27-44.
- Çavuş, Ş., ve Tanrısevdi, A. (2003). *Residents Attitudes Toward Tourism: A Case Study of Kuşadası, Turkey. Tourism Analysis*, 2-8.
- Çetin, F., Yeloğlu, H. O., ve Basım, N. (2015). *Psikolojik Dayanıklılığın Açıklanmasında Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Rolü: Bir Kanonik İlişki Analizi. Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 81-92.
- Çetin, S. A., ve Şahin, B. (2019). *Aşçıların Beş Faktör Kişilik Özellikleri, Bireysel İnovasyon Algıları ve Bireysel İnovasyon Davranışları Arasındaki İlişkiler. İşletme Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 706-719.
- Çetin, T. (2009). *Beyazır'nda Turist-Yerli Halk Etkileşimi ve Turizmin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Etkileri. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9(1), 15-32.
- Çiçek, D., ve Sarı, Y. (2018). *Yerel Halkın Turizme Olan Desteği: Türkiye'deki Sakin Şehirler Üzerine Bir Araştırma. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29(2), 185-196.
- Çivitci, N., ve Arıcıoğlu, A. (2012). *Helping Styles and Personality Traits Based on The Five-Factor Theory of Counselor Candidates. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(23), 78-96.
- Davis, D., Allen, J., ve Consenza, R. M. (1988). *Segmenting Local Residents By Their Attitudes, Interests And Opinions Toward Tourism. Journal of Travel Research*, 27(2), 2-8.
- Demirbulat, Ö. G. (2012). *Turizmin Sosyal ve Kültürel Etkilerinin Turist Rehberleri Tarafından Algılanması Üzerine Bir Araştırma: Trabzon İli Örneği. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*(1), 53-75.
- Deniz, M. E. (2011). *Karar Verme Stilleri ve Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1), 97-113.
- Develioğlu, K., ve Tekin, Ö. A. (2013). *Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve Yabancılaşma Arasındaki İlişki: Beş Yıldızlı Otel Çalışanları Üzerine Bir Uygulama. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 15-30.
- Digman, J. (1990). *Personality Structure: Emergence of The Five-Factor Model. Annual Reviews*, 417-440.
- Digman, J. M., ve Inouye, J. (1986). *Further Specification of the Five Robust Factors of Personality. Journal of Personality and Social Psychology*, 50(1), 116-123.

- Distel, M. A., Trull, T. J., Willemsen, G., Vink, J. M., Derom, C. A., Lynskey, M., . . . Boomsma, D. I. (2009). *The Five-Factor Model of Personality and Borderline Personality Disorder: A Genetic Analysis of Comorbidity*. *Biol Psychiatry*, 66, 1131-1138.
- Dixon, R. (1981). *Tourism and Church Attendance: Empirical Findings*. *Sociological Abstract*, 29(1).
- Doğan, H. Z. (2004). *Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Doksat, M. K., Ünsalver, B. Ö., ve Beşkardeş, F. (2005). *Bireysel, Sosyal ve Siklotimik Bir Adam: Alfred Adler*. *Yeni Symposium*, 43(2), 58-63.
- Dubrin, A. (1994). *Applying Psychology: Individual and Organizational Effectiveness*. New Jersey, Prentice Hall.
- Ekici, R., ve Çizel, B. (2014). *Yerel Halkın Turizm Gelişimi Desteğine İlişkin Tutumlarının Destinasyonların Gelişme Düzeylerine Göre Farklılıkları*. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 11(3), 73-87.
- Emerson, R. (1972). *Exchange Theory. Part 1: A Psychological Basis for Social Exchange In Sociological Theories in Progress*. *American Sociological Review*, 38-87.
- Emerson, R. M. (1976). *Social Exchange Theory*. *Annual Reviews*, 335-362.
- Engin, İ. (1990). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 171-176.
- Ercan, F. (2019). *Karadeniz Ereğli İlçesinde Yerel Halkın Turizmin Gelişimine Yönelik Tutum ve Algılarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma*. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(2).
- Erden, G. (2018). *Transaksiyonel Analiz (İşlemsel Çözümleme Yaklaşımı)*. Ders Notu, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Erdoğan, İ. (1983). *İşletmelerde Davranış*. İstanbul: Evrim Ofset Matbaacılık.
- Eren, E. (1998). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Eren, E. (2001). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Ergür, G. (2011, 05 15). *Aktüel Psikoloji*. 10 03, 2020 tarihinde Aktüel Psikoloji Ruh Sağlığı Haber Portalı: <http://www.aktuelpsikoloji.com/turk-toplumu-jung-ve-ice-donukluk-1206yy.htm> adresinden alındı
- Erkılıç, E. (2019). *Yerel Halkın Turizm Algısı ve Turizmin Gelişimine Yönelik Tutumları: Rize Örneği*. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 1, 66-82.

- Erkuş, G. (2021). *Yerel Halkın Turizm Algısının Turizm Desteğindeki Etkisi: Midyat Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Batman.*
- Eroğlu, F. (1998). *Davranış Bilimleri. İstanbul: Beta Basım Yayım.*
- Eryılmaz, İ., ve Odabaşoğlu, Ş. (2018). *Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve Temel Motivasyon Kaynakları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. International EMI Entrepreneurship ve Social Sciences Congress. Kapadokya.*
- Ewan, R. B. (1998). *Personality, a Topical Approach: Theories, Research Major Controversies, and Emerging Findings. NJ, Mahway: Lawrence Erlbaum Association.*
- Eysenck, H. J., ve Eysenck, S. B. (1975). *Manual of the Eysenck Personality Questionnaire (adult and junior). London: Hodder ve Stoughton.*
- Feshbach, S., ve Weiner, B. (1991). *Personality (3 b.). Maryland: C. Heath and Company.*
- Filiz, A., ve Yılmaz, D. (2017). *Turizm Gelişim Yaklaşımları Kapsamında Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı ve Tutumları: Mazi Köyü-Türkbükü Karşılaştırmalı Analizi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(2), 1799-1824.*
- Filiz, Z., ve Kolukısaoğlu, S. (2012). *Doğrusal Olmayan Kanonik Korelasyon Analizi ve Bir Uygulama. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 8(16), 60-75.*
- Forster, J. (1964). *The Sociological Consequences of Tourism. International Journal of Comparative Sociology, 5(2), 217-227.*
- Fredline, E., ve Faulkner, B. (2000). *Host Community Reactions: A Cluster Analysis. Annals of Tourism Research, 27(3), 763-784.*
- Fromm, E. (1996). *Kendini Savunan İnsan. (N. Arat, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.*
- Gazeloğlu, C., ve Erkılıç, E. (2020). *Bilimsel Araştırmalarda Temel Örneklem Yöntemleri . Ankara: Detay Yayıncılık.*
- Giritlioğlu, İ., ve Bulut, E. (2015). *Yerel Halkın Bakış Açısına Göre Gaziantep Turizmi ve Sürdürülebilirlik. Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 5(1), 25-31.*
- Goeldner, C. R., ve Ritchie, J. R. (2009). *Tourism Principles, Practices, Philosophies. New Jersey: JOHN WILEY ve SONS, INC.*
- Gouldner, A. W. (1960). *The Norm of Reciprocity: A Preliminary Statement. American Sociological Review, 161-178.*
- Gretzel, U., Mitsche, N., Hwang, Y.-H., ve Fesenmaier, D. R. (2004). *Tell Me Who You Are And I Will Tell You Where To Go: Use Of Travel Personalities In*

- Destination Recommendation Systems. Information Technology ve Tourism*, 7(1), 3-12.
- Güldüran, Ç. A. (2018). *Beş Büyük Kişilik Özelliğinin Sanal Kaytarma Davranışı ve İş Performansı Üzerindeki Etkisi: Otel İşletmelerinde Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Nevşehir.*
- Gümüüş, N., ve Özüpekçe, S. (2009). *Foça'da Turizmin Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Çevresel Etkilerine Yönelik Yerel Halkın Görüşleri. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 398-417.
- Gündoğdu, O. G., ve Erkilic, E. (2020). *Tourism Development And Cultural Identity: The Case Of Çamlıhemşin. International Journal of Global Tourism Research*, 4(1), 64-76.
- Gündüz, S. (2018). *Yerel Halkın Turizm Algısını Belirlemeye Yönelik Alternatif Bir Ölçek Geliştirme: Karataş Destinasyonu Örneği. Journal of Yasar University*, 13(52), 343-357.
- Güneş, N. (2014). *Yerel Halkın Turizm Algısı ve Turizme Katılımı: Antalya Konyaaltı ve Kepez İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı, Antalya.*
- Güney, S. (1997). *Davranış Bilimleri*. Ankara: Kara Harp Okulu.
- Güney, S. (2006). *Davranış Bilimleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım .
- Gürsoy, D., Jurowski, C., ve Uysal, M. (2002). *Resident Attitudes: A Structural Modeling Approach. Annals of Tourism Research*, 29(1), 79-105.
- Haralambopoulos, N., ve Pizam, A. (1996). *Perceived Impacts of Tourism: The Case of Samos. Annals of Tourism Research*, 23(3), 503-526.
- Harrill, R. (2004). *Residents' Attitudes toward Tourism Development: a Literature Review with Implications for Tourism Planning. Journal of Planning Literature*, 252-260.
- Harrill, R., ve Potts, T. D. (2003). *Tourism Planning in Historic Districts: Attitudes Toward Tourism Development in Charleston. Journal of The American Planning Association*, 69(3), 233-244.
- Harvey, M. J., Hunt, J., ve Harris, C. C. (1995). *Gender and Community Tourism Dependence Level. Annals of Tourism Research*, 22(2), 349-366.
- Haywood, M. K. (1986). *Can The Tourist-Area Life Cycle Be Made Operational? Tourism Management*, 7(3), 154-167.
- Hedges, P. (1997). *Kişiliğinizi Tanımanın Yolları: Kendiniz Olma Lüksünü Yaşayın. (B. Büyükkal, Çev.) İstanbul: Rota Yayın.*

- Hellriegel, D., Slocum, J. W., ve Woodman, R. W. (1992). *Organizational Behavior* (6 b.). New York: West Publication Company.
- Hogan, R., Hogan, J., ve Roberts, B. W. (1996). *Personality Measurement and Employment Decisions: Questions and Answers*. *American Psychologist*, 1-21.
- Holden, A. (2000). *Environment and Tourism*. London, Routledge.
- Holden, A., ve Ewen, M. (2002). *Understanding The Motivations of Eco-tourists*. *International Journal of Tourism Research*, 4, 435-446.
- Homans, G. C. (1991). *The Human Group* (Classics in Organization and Management Series). Routledge: Reprint.
- Huh, C., ve Vogt, C. A. (2008). *Changes in Residents' Attitudes toward Tourism over Time: A Cohort Analytical Approach*. *Journal of Travel Research*, 46(4), 446-455.
- Hunter, C., ve Green, H. (1995). *Tourism and the Environment: A Sustainable Relationship?* London, Routledge.
- İçerli, L., ve Arsu, Ş. U. (2019). *Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Kariyer Değerleri Üzerindeki Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 4(8), 21-45.
- İkiz, A. N., ve Yeşiltaş, M. (2018). *Yerli Turistlerin Satın Alma Davranışlarının Beş Faktör Kişilik Özelliklerine Göre Karşılaştırılması*. *Turizm Akademik Dergisi*, 5(1), 177-188.
- İkiz, A. N., ve Yeşiltaş, M. (2018). *Yerli Turistlerin Satın Alma Davranışlarının Beş Faktör Kişilik Özelliklerine Göre Karşılaştırılması*. *Turizm Akademik Dergisi*, 5(1), 177-188.
- İnanç, B. Y., ve Yerlikaya, E. E. (2008). *Kişilik Kuramları*. Ankara : Pegem Yayıncılık.
- İnanır, A., ve Uçar, Ö. (2021). *Yerel Halkın Kişilik Özelliklerinin Turizm Etkilerini Algılama Düzeylerine Etkisi: Antalya Örneği*. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(38), 5161-5185.
- Işık, C., ve Turan, B. (2018). *Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Algısı: İzmir İli Üzerine Bir Uygulama*. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi* , 2(2), 101-133.
- Jani, D., Jang, J.-H., ve Hwang, Y.-H. (2013). *Big Five Factors of Personality and Tourists' Internet Search Behavior*. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 1-16.
- Johari, H., ve Hee, O. C. (2014). *A Conceptual Analysis of Personality Traits and Customer-Oriented Behaviour in the Health Tourism Hospitals*. *International Journal of Caring Sciences*, 7(2), 368-374.

- Jokela, M., Alvergne, A., Pollet, T. V., ve Lummaa, V. (2011). Reproductive Behavior And Personality Traits Of The Five Factor Model. *European Journal of Personality*, 25(6), 487-500.
- Judge, T., ve Bono, J. (2000). Five-Factor Model of Personality and Transformational Leadership. *Journal of Applied Psychology*, 85(5), 751-765.
- Jung, C. G. (1959). *Collected Works of C.G. Jung: Aion: Researches into the Phenomenology of the Self.* (G. Adler, R. F. Hull, D. G. Adler, ve R. F. Hull, Çev.) Princeton University Press.
- Jung, C. G. (1966). *Two Essays on Analytical Psychology (Cilt 7).* (H. R. Fordham, M. D, M. R. P, G. Adler, D. G. Adler, ve R. Hull, Çev.) New York: Routledge.
- Jurowski, C., ve Gürsoy, D. (2004). Distance Effects on Residents' Attitudes toward Tourism. *Annals of Tourism Research*, 31(2), 296-312.
- Kanbur, E. (2021). *A ve B Kişilik Tiplerinin Hüzün Turizmi Deneyimlerine Etkisi: Tarihi Sinop Cezaevi Müzesi. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Kastamonu.*
- Kandır, A., ve Alpan, Y. (2008). Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişime Anne-Baba Davranışlarının Etkisi. *Aile ve Toplum*, 4(14), 33-38.
- Kant, E. d. (1979). *Tourism: Passport to Development?* New York: Oxford University Press.
- Karabatak, S. (2019). Okul Yöneticilerinin Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile Yönetiş Güçlülükleri Arasındaki İlişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-17.
- Karacaoğlu, S., ve Birdir, K. (2018). Sosyo-Demografik ve Sosyo-Ekonomik Açından Yerel Halkın Toplum Temelli Turizm Gelişimine İlişkin Algı, Tutum ve Desteği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 1098-1111.
- Karaman, E. E., ve Çetinkaya, N. (2019). Kişilik Özelliklerinin Algılanan Aşırı Nitelikliliğe Etkisi: Konaklama İşletmeleri Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 13-33.
- Karancı, N., Dirik, G., ve Yorulmaz, O. (2007). Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu'nun (EKA-GGK) Türkiye'de Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(3), 1-8.
- Keskin, E., ve Çontu, M. (2011). Mustafapaşa (Sinassos) Kasabasında Yaşayan Halkın Turizme Bakış Açısını Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 37-55.
- Kılıç, İ., ve Ural, A. (2013). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi. Detay Yayıncılık.*

- Kırel, Ç., ve Özkalp, E. (2001). *Örgütsel Davranış. Eskişehir: Etam A.Ş Matbaa Tesisleri.*
- Koç, F. (2019). *Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Çalışanların Bilişsel Esneklik Düzeyleri Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Kayseri.*
- Korça, P. (1998). *Resident Perceptions of Tourism in A Resert Tow. Leisure Science, 20, 193-212.*
- Korotkov, D., ve Hannah, T. E. (2004). *The Five-Factor Model Of Personality: Strengths And Limitations in Predicting Health Status, Sick-Role And İllness Behaviour. Personality and Individual Differences, 36, 187-199.*
- Kozak, M. A., Evren, S., ve Çakır, O. (2013). *Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 24(1), 7-22.*
- Kozak, M., Kozak, M., ve Kozak, N. (2001). *Genel Turizm: İlkeler-Kavramlar. Ankara: Detay Yayıncılık.*
- Kozak, N., Kozak, M. A., ve Kozak, M. (2014). *Genel Turizm. Ankara: Detay Yayıncılık.*
- Köknel, Ö. (1982). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. İstanbul: Altın Yayınları.*
- Köknel, Ö. (1995). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.*
- Krippendorff, J. (1987). *The Holiday Makers. London, Heinemann.*
- Kuvan, Y., ve Akan, P. (2005). *Residents' Attitudes Toward General and Forest-Related Impacts Of Tourism: The Case of Belek. Tourism Management, 691-706.*
- Kvasova, O. (2015). *The Big Five Personality Traits As Antecedents of Eco-Friendly Tourist. Personality and Individual Differences, 83, 111-116.*
- Lankford, S. V., ve Howard, D. R. (1994). *Developing A Tourism Impact Attitude Scale. Annals of Tourism Research, 121-139.*
- Lewis, B. (2002). *What Went Wrong? Western Impact and Middle Eastern Response. U.S.A: Oxford University Press .*
- Liang, Z.-X., ve Hui, T.-K. (2016). *Residents' Quality of Life and Attitudes toward Tourism Development in China. Tourism Management, 57, 56-67.*
- Lickorish, L. J. (1991). *Roles of Government and Private Sector. Harlow, Longman.*

- Lievens, F., Coetsier, P., Fruyt, F. D., ve Maeseneer, J. D. (2002). *Medical Students' Personality Characteristics And Academic Performance: A Five-Factor Model Perspective*. *Medical Education*, 36(11), 1050-1056.
- Lindberg, K., Dellaert, B. G., ve Rassing, C. R. (1999). *Resident Tradeoffs A Choice Modeling Approach*. *Annals of Tourism Research*, 26(3), 554-569.
- Litvin, S. W., Smith, W. W., ve McEwen, W. R. (2019). *Not in My Backyard: Personal Politics and Resident Attitudes toward Tourism*. *Journal of Travel Research*, 1-12.
- Liu, J., ve Var, T. (1986). *Resident Attitudes toward Tourism Impacts in Hawaii*. *Annals of Tourism Research*, 13, 193-214.
- Lovel, H., ve Feuerstein, M. (1992). *After The Carnival: Tourism and Community Development*. *Community Development Journal*, 27(4), 335-352.
- Luthans, F. (2010). *Organizational Behavior: : An Evidence-Based Approach*. McGraw-Hill/Irwin.
- Martin, B., ve Uysal, M. (1990). *An examination of The Relationship Between Carrying Capacity and The Tourism Lifecycle: Management and Policy Implications*. *Journal of Environmental Management*, 31, 327-333.
- Mason, P. (2003). *Tourism Impacts, Planning and Management*. Oxford: Butterworth Heinemann.
- Mason, P., ve Cheyne, J. (2000). *Resident Attitudes to Proposed Tourism Development*. *Annals of Tourism Research*, 27(2), 391-411.
- McAdams, D. P. (1997). *A Conceptual History of Personality Psychology*. *Handbook of Personality Psychology*, 3-39.
- McCool, S. F., ve Martin, S. R. (1994). *Community Attachment and Attitudes Toward Tourism Development*. *Journal of Travel Research*, 29-34.
- McCrae, R. R., ve John, O. P. (1992). *An Introduction to the Five-Factor Model and Its Applications*. *Journal of Personality*, 60(2), 175-215.
- McGehee, N. G., ve Andereck, K. L. (2004). *Factors Predicting Rural Residents' Support of Tourism*. *Journal of Tourism Research*, 43(2), 131-140.
- McIntosh, R. W., ve Goeldner, C. (1986). *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*. New York: John Wiley ve Sons Inc.
- McIntosh, R., ve Goeldner, C. (1986). *Tourism Principles, Practices, Philosophies*. New York: John Wiley ve Sons Inc.

- McKercher, B. (1993). *Some Fundamental Truths About Sustainable Tourism: Understanding Tourism's Social and Environmental Impacts*. *Journal of Sustainable Tourism*, 1, 6-16.
- Meral, M., ve İmre, C. (2019). *Orta Düzey Yöneticilerin Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Belirlenmesi*. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 188-204.
- Mert, İ. S., ve Toksöz, M. E. (2018). *Bankacılık Sektöründe Kişilerarası İlişki Boyutlarının Beş Faktör Modeli ile Test Edilmesi: Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama*. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 5(12), 65-87.
- Merz, E., ve Roesch, S. (2011). *A Latent Profile Analysis of the Five Factor Model of Personality: Modeling Trait Interactions*. *Personality and Individual Differences*, 51, 915-919.
- Meyer-Arendt, ve J., K. (1985). *The Grand Isles, Louisiana, Resort Cycle*. *Annals of Tourism Research*, 12(3), 449-465.
- Miller, J. D., Lynam, D. R., ve Jones, S. (2008). *Externalizing Behavior Through the Lens of the Five-Factor Model: A Focus on Agreeableness and Conscientiousness*. *Journal of Personality Assessment*, 90(2), 158-164.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). *Eğlence Hizmetleri, Turizm ve İnsan Psikolojisi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mitchell, J. T., Kimbrel, N. A., Hundt, N. E., Cobb, A. R., ve Nelson-Gray, R. O. (2007). *An Analysis of Reinforcement Sensitivity Theory and The Five-Factor Model*. *European Journal of Personality*, 21(7), 869-887.
- Moghavvemi, S., Woosnam, K. M., Paramanathan, T., Musa, G., ve Hamzah, A. (2017). *The effect of residents' personality, emotional solidarity, and community commitment on support for tourism development*. *Tourism Management*, 242-254.
- Molm, L. D. (2003). *Theoretical Comparisons of Forms of Exchange*. *Sociological Theory*, 21(1), 1-17.
- Muhacir, S. A., ve Özdemir, M. (2017). *Kırsal Turizmin Fiziksel Sosyal ve Kültürel Etkileri Konusunda Halkın Görüşleri: Artvin Örneği*. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 19(1), 11-18.
- Munhurrin, P. R. (2011). *Residents' Attitudes toward Perceived Tourism Benefits*. *International Journal of Management and Marketing Research*, 4(3), 45-56.
- Munjala, V. B. (2015). *Oachira Panthrandu Vilakku*. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 7(4), 403-416.
- Murphy, P. E. (1981). *Community Attitudes to Tourism*. *International Journal of Tourism Management*, 2(3), 189-195.

- Musellim, F. (2021). *Kişilik Tipleri ve Fiyat Algısı: Antalya Destinasyonu Ziyaretçileri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği, Karabük.*
- Myers, I., ve Myers, P. B. (1997). *Kişilik: Farklı Tipler Farklı Yetenekler. (H. Ovsık, Çev.) İstanbul: Kuraldışı Yayınları.*
- Nepal, S. (2008). *Residents' Attitudes to Tourism in Central British Columbia, Canada. Journal Tourism Geographies , 10(1), 42-65.*
- Norman, W. T. (1963). *Toward An Adequate Taxonomy Of Personality Attributes: Replicated Factor Structure in Peer Nomination Personality Ratings. Journal of Abnormal and Social Psychology, 66(6), 574-583.*
- Nunkoo, R. (2016). *Toward a More Comprehensive Use of Social Exchange Theory to Study Residents' Attitudes to Tourism. Science Direct , 588-596.*
- Nunkoo, R., ve Ramkissoon, H. (2010). *Small Island Urban Tourism: A Residents' Perspective. Current Issues in Tourism, 13(1), 37-60.*
- Oh, I.-S., ve Berry, C. M. (2009). *The Five-Factor Model of Personality and Managerial Performance: Validity Gains Through The Use of 360 Degree Performance Ratings. Journal of Applied Psychology, 94(6), 1498-1513.*
- Oh, I.-S., Wang, G., ve Mount, M. K. (2011). *Validity of Observer Ratings of the Five-Factor Model of Personality Traits: A Meta-Analysis. Journal of Applied Psychology, 96(4), 762-773.*
- Oliveira, J. A. (2003). *Governmental Responses to Tourism Development: Three Brazilian Case Studies. Tourism Management, 97-110.*
- Ondimu, K. I. (2002). *Cultural Tourism in Kenya. Annals of Tourism Research, 29(4), 1036-1047.*
- Öncü, H. (1994). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Matser Basım San. ve Tic. Ltd. Şti.*
- Önen, M. O. (2008). *Dünyada ve Türkiye'de Turizm. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü.*
- Özdamar, K. (2001). *Paket Programlar ve İstatistiksel Veri Analizi (Çok Değişkenli Analizler). Eskişehir: Kaan Yayınları.*
- Özdamar, K. (2011). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi. Eskişehir: Kaan Kitabevi.*
- Özdamar, M., ve Çakıcı, C. (2018). *Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Dışadönüklüklerinin Otel Departman Tercihine Etkisinde Hizmet Yönelimlerinin Aracılık Rolü. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 8(1), 135-159.*

- Özdemir, A. (2008). *Yönetim Biliminde İleri Araştırma Yöntemleri ve Uygulamalar*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Özdemir, M. A., ve Kervankıran, İ. (2011). *Turizm ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği*. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 1-25.
- Özdemir, M., Gürkan, İ., ve Kırıl, M. (2000). *Turizm Hareketlerinin Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkisi: Belek, Karpas ve Girne Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 79-84.
- Özdevecioğlu, M. (2002). *Kamu ve Özel Sektör Yöneticileri Arasındaki Davranışsal Çalışma Koşulları ve Kişilik Farklılıklarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma*. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(19), 115-134.
- Özkalp, E., Arıcı, H., Bayraktar, R., Aydın, O., Erkal, B., ve Uzunöz, A. (2004). *Davranış Bilimlerine Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Özkan, Ç. (2018). *Çalışanların Kişilik Özelliklerinin Hizmet Verme Yatkınlıkları ve Sosyal Kaytarma Davranışları Üzerindeki Etkisi: Otel İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Edirne.
- Özoğlu, G. (2017). *Profesyonel Turist Rehberlerinin Kişilik Özellikleri ile Mesleki Bağlılık Arasındaki İlişki Üzerine Psikolojik Sermayenin Aracılık Etkisi*. Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Aydın.
- Özsoy, E., ve Yıldız, G. (2013). *Kişilik Kavramının Örgütler Açısından Önemi: Bir Literatür Taraması*. *İşletme Bilimi Dergisi*, 1(2), 1-11.
- Özyazıcı, G. (2018). *Bisiklet Festivallerinin Turizm Sektörüne Olan Ekonomik Katkısı: Türkiye'deki Bisiklet Festivalleri Üzerine Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Pazarlama Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Pamir, Y. (1997). *Turizmin Sosyal Yapıya ve Sosyal Değişmeye Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Pappas, N. (2008). *City of Rhodes: Residents' Attitudes toward Tourism Impacts and Development*. *An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 19(1), 51-70.
- Parlak, Ö., ve Sazkaya, M. K. (2018). *Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin İş Yaşamında Yalnızlık Üzerine Etkisinin İncelenmesi*. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 149-165.

- Passafaro, P., Cini, F., Boi, L., D'Angelo, M., Heering, M. S., Luchetti, L., . . . Triolo, M. (2015). *The "Sustainable Tourist": Values, Attitudes, And Personality Traits*. *Tourism and Hospitality Research*, 15(4), 225-239.
- Pearce, D. (1982). *The Social Psychology of Tourist Behaviour*. Oxford: Pergamum Press.
- Perdue, R. R., Long, P. T., ve Allen, L. (1990). *Resident Support For Tourism Development*. *Annals of Tourism Research*, 17, 506-599.
- Picardi, A., Caroppo, E., Toni, A., Bitetti, D., ve Maria, G. D. (2005). *Stability Of Attachment-Related Anxiety and Avoidance and Their Relationships with The Five-Factor Model and The Psychobiological Model of Personality*. *Psychology and Psychotherapy Theory Research and Practice*, 78(3), 327-345.
- Pizam, A. (1978). *Tourism's Impacts: The Social Costs Of The Destination Community As Perceived By Its Residents*. *Journal of Travel Research*, 16(4), 8-12.
- Polat, M. (2015). *Jung Öğrenme Tipleri Kuramı. Ders Notu, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü*.
- Presenza, A., Abbate, T., Meleddu, M., ve Sheehan, L. (2019). *Start-up Entrepreneurs' Personality Traits. An Exploratory Analysis of the Italian Tourism Industry*. *Current Issues in Tourism*, 1-19.
- Reid, D. G. (2003). *Tourism, Globalization and Development: Responsible Tourism Planning*. London: Pluto Press.
- Reisenger, Y. (1994). *Social Contact Between Tourist And Hosts of Different Cultural Backgrounds*. England: John Wiley ve Sons Inc.
- Ritzer, G. (1996). *Sociological Theory*. New York, McGraw Hill.
- Robbins, S. P., ve Judge, T. A. (2013). *Organizational Behavior (15th Edition)*. Pearson Education.
- Rogosch, F. A., ve Cicchetti, D. (2004). *Child Maltreatment and Emergent Personality Organization: Perspectives from the Five-Factor Model*. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32, 123-145.
- Rollins, R. (1997). *Validaion of TIAS as a Tourism Tool*. *Annals of Tourism Research*, *Research Notes and Reports*, 21(3), 740-742.
- Rosenberg, M., ve Turner, R. H. (1990). *Social Psychology: Sociological Perspectives*. Transaction Publishers.
- Rottman, B. A., Benjamin, M., Sanislow, C. A., ve Kim, N. S. (2009). *Can Clinicians Recognize DSM-IV Personality Disorders From Five-Factor Model Descriptions of Patient Cases? The American Journal Of Psychiatry*, 166(4), 427-433.

- Ryan, C., Scotland, A., ve Montgomery, D. (1998). *Resident Attitudes to Tourism Development - A Comparative Study Between The Rengitikei, New Zealand and Bakewell, United Kingdom*. *Progress In Tourism And Hospitality Research*, 4(2), 115-130.
- Salustiano, C. (1970). *Changes in Cultural Models Due to the Growth of International Tourism in Spain*. *Sociological Abstracts*, 18(5), 783.
- Sandal, E. K., ve Karademir, N. (2016). *Kahramanmaraş'ta Halkın Turizme Bakışı*. *Türk Coğrafya Dergisi*, 66, 63-70.
- Sarıtaş, M. (1997). *Yönetimde Kişilik Faktörü*. 3(4), 527-548.
- Schedler, K. (1979). *Ars and Crafts in a World of Changing Values: Tourism: Passport The Development*. Oxford University Press.
- Schober, B. (2001). *Implicit Personality Theories About The Stability of Behavior and Aspects of Volitional Behavior Control – Necessary Expansions of Carol Dweck's Motivation Process Model?* *Psychologische Beitrage*, 43(1), 77-92.
- Searle, M. S. (2000). *Is Leisure Theory Needed For Leisure Studies?* *Journal of Leisure Research*, 138-142.
- Seibert, S. E., ve Kraimer, M. L. (2001). *The Five-Factor Model of Personality and Career Success*. *Journal of Vocational Behavior*, 58, 1-21.
- Shariff, N. M. (2002). *Developing A Scale to Measure Resident Attitudes toward Impacts of Tourism in Langkawi, Malaysia*. Glasgow: University of Strathclyde.
- Sharma, B., Dyer, P., Carter, J., ve Gürsoy, D. (2008). *Exploring residents' perceptions of the social impacts of tourism on the Sunshine Coast, Australia*. *International Journal of Hospitality ve Tourism Administration*, 9(3), 288-311.
- Sharpley, R., Sharpley, D., ve Tefler, J. (2002). *Tourism and Development: Concept and Issues*. Channel View Publications.
- Sheldon, P. J., ve Abenoja, T. (2001). *Resident Attitudes in a Mature Destination: The Case of Waikiki*. *Tourism Management*, 22(5), 435-443.
- Sheldon, P., ve Var, T. (1984). *Resident Attitudes to Tourism in North Wales*. *Tourism Management*, 5(1), 40-47.
- Silver, H. F., Hanson, J. R., Strong, R. W., ve Schwartz, P. B. (1998). *Teaching Styles and Strategies*. Woodbridge: Thoughtful Education Press.
- Silver, H. F., Strong, R. W., ve Perini, M. J. (2007). *So Each May Learn: Integrating Learning Styles and Multiple Intelligences*. Alexandria: ASCD; Association for Supervision and Curriculum Development.

- Sofronov, B. (2018). *The Development of the Travel and Tourism Industry in the World. Annals Of Spiru Haret University Economic Series*, 18(4), 123-137.
- Somer, O. (2001). *Çeşitli Çalışma Alanlarının Beş-Faktör Kişilik Boyutlarıyla İlişkisi. Ege Eğitim Dergisi*, 1(1), 31-40.
- Stockton, T. M. (2011). *An Assessment Of Morro Bay Residents' Attitudes toward And Knowledge About Tourism: Setting The Foundation For Sustainable Tourism Development. Master's Thesis, Faculty of California Polytechnic State University, Recreation, Parks, and Tourism Administration, San Luis Obispo.*
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management. Wallingford: CABI Publications.*
- Tatar, A. (2016). *Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Kısa Formunun Geliştirilmesi. Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(1), 14-23.
- Tatar, A., Şahintürk, H., Saltukoğlu, G., ve Telvi, S. (2013). *Tiyatro Oyuncularının Beş Faktör Modeli Çerçevesinden Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi ve Meslek Grubu Profillerinin Oluşturulması. Türk Psikoloji Dergisi*, 28(72), 1-16.
- Tayfun, A. (2002). *Turist Yerli Halk Etkileşimi Üzerine Bir Araştırma. Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 1-11.
- Tekin, Ö. A., ve Keskin, E. (2017). *The Interaction Between Five Factor Personality Traits And Glass Ceiling Perception. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 307-320.
- Teye, V., Sönmez, S. F., ve Sirakaya, E. (2002). *Residents' Attitudes toward Tourism Development. Annals of Tourism Research*, 29(3), 668-688.
- Tok, E. S., ve Arkar, H. (2012). *Psikobiyolojik Kişilik Modeli ile Beş Faktör Kişilik Kuramının Türk Örneğinde Karşılaştırılması. Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13, 262-269.
- Tokmak, İ., Turgut, H., ve Öktem, Ş. (2013). *Turizm ve Otelcilik Öğrencilerinin Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özelliklerinin İletişim Becerilerine Etkisi. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 83-95.
- Tomljenovic, R., ve Faulkner, B. (2000). *Tourism and Older Residents in a Sunbelt Resort. Annals of Tourism Research*, 93-114.
- Toprak, L. (2015). *Mardin'de Halkın Turizm Algısı. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 201-218.
- Tosun, C. (2002). *Host Perceptions of Impacts A Comparative Tourism Study. Annals of Tourism Research*, 29(1), 231-253.

- Tsiakali, K. (2018). User-Generated-Content Versus Marketing-Generated-Content: Personality and Content Influence on Traveler's Behavior. *Journal of Hospitality Marketing ve Management*, 27(8), 946-972.
- Tupes, E., ve Christal, R. (1961). Recurrent Personality Factors Based on Trait Ratings. *Unclassified*, 1-40.
- Turner, J. H. (1991). *The Structure of Sociological Theory*. Belmont: Wadsworth Publishing.
- Türk Dil Kurumu. (2019). 09 28, 2020 tarihinde Türk Dil Kurumu Web Sitesi: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Türkel, A. U. (1992). İşletme Yöneticilerinin Davranışlarına Yön Veren Hakim Kişilik Faktörleri ile Yönetmel Davranış Arasındaki İlişkiler ve Uygulama. *İstanbul: Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*.
- Türker, G. Ö., ve Türker, A. (2014). Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 81-98.
- Uğurlu, B. (2012). Resmi Liselerde Çalışan Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri ile Kullandıkları Disiplin Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü , Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul*.
- Ulama, Ş. (2016). Turizm Lisans Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma: Sakarya Üniversitesi Örneği. *International Conference on Eurasian Economies (s. 741-751)*. Kaposvár: Eurasian Economists Association.
- Uluslararası Turizm Sözlüğü. (1965). Ankara: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı.
- Urlu, H. (2018). Mutfak Çalışanlarında Kişilik Tiplerinin Örtülü Bilgi Paylaşımına Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi, Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Muğla*.
- Üngüren, E. (2011). Psikobiyolojik Kişilik Kuramı Ekseninde Yöneticilerin Kişilik Özellikleri, Karar Verme Stilleri ve Örgütsel Sonuçlara Yansımaları. *Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı, Antalya*.
- Ünlü, S. (2001). Psikoloji. *Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi*.
- Ünlüöner, K., ve Özekici, Y. K. (2017). Yeni Gelişen Destinasyonlarda Turizm Algısı: Yozgat İli Üzerine Bir Alan Araştırması. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(4), 466-488.
- Walpole, M. J., ve Goodwin, H. J. (2000). Local Economic Impacts Of Dragon Tourism In Indonesia. *Annals of Tourism Research*, 27(3), 559-576.

- Wang, S., ve Chen, J. S. (2015). *The Influence of Place Identity on Perceived Tourism Impacts*. *Annals of Tourism Research*, 52, 16-28.
- Wang, S., Fu, Y. Y., Cecil, A. K., ve Avgoustis, S. H. (2006). *Residents' Perceptions of Cultural Tourism and Quality of Life - A Longitudinal Approach*. *Tourism Today The Journal Of The College Of Tourism and Hotel Management*, 47-61.
- Wang, Y., ve Pfister, R. (2008). *Residents' Attitudes Toward Tourism and Perceived Personal Benefits in a Rural Community*. *Journal of Travel Research*, 47(1), 84-93.
- Weaver, D. B., ve Lawton, L. J. (2001). *Resident Perceptions of Tourism in the Urban-Rural Fringe*. *Annals of Tourism Research*, 28(2), 439-458.
- Weston, D. (1990). *Psychoanalytic Approaches to Personality*. In *Handbook of Personality: Theory and Research* (L.A. Perwin ed.). New York, Guilford,.
- Whitworth, B. S. (2008). *Is There A Relationship Between Personality Type And Preferred Conflict-Handling Styles? An Exploratory Study of Registered Nurses in Southern Mississippi*. *Journal of Nursing Management*, 16, 921-932.
- Wikimedia Foundation, Inc. (2020, 12 05). 12 28, 2020 tarihinde Wikipedia Web Sitesi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ki%C5%9Filik> adresinden alındı
- Wikimedia Foundation, Inc. (2020, Temmuz 16). 07 19, 2020 tarihinde Wikipedia Web Sitesi: <https://en.wikipedia.org/wiki/Tourism#Definitions> adresinden alındı
- Williams, J., ve Lawson, R. (2001). *Community Issues and Resident Opinions of Tourism*. *Annals of Tourism Research*, 28(2), 269-290.
- Williams, S. (1998). *Tourism Geography*. London, Routledge.
- World Tourism Organization. (2008). 07 19, 2020 tarihinde World Tourism Organization Web Sitesi: <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms#:~:text=Tourism%20is%20a%20social%2C%20cultural,personal%20or%20business%2Fprofessional%20purposes.> adresinden alındı
- Yersüren, S., ve Çiftçi, E. Z. (2020). *Çalışanların Kişilik Özelliklerinin Değişime Açıklığa Etkisi: Eskişehir Restoranları Örneği*. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 1571-1591.
- Yıldırım, B. I. (2014). *Çalışanların Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile İş Tatminleri Arasındaki İlişki: Alanya'daki Beş Yıldızlı Oteller Üzerine Bir Uygulama*. *Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı, Antalya*.
- Yörükhan, T. (2000). *Alfred Adler Sosyal Roller ve Kişilik*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Zangwill, O. L. (1990). *Modern Psikolojinin Gelişimi*. (Y. Özakpınar, Çev.) Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Zareer, A. A. (2019). *The Influence Of Personality Traits on Tourism Academics' Preferences And Satisfaction Of Academic Conference*. Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Mersin.

Zel, U. (2001). *Kişilik ve Liderlik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zengin, E. (2019). *Transaksiyonel Analiz Ego Durumlarının İletişime Etkisi Bağlamında "Ters Yüz" Filminin Analizi*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(1), 30-51.



EKLER

EK-1. Anket formu

Değerli Katılımcı,

Bu anket, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda yürütülen “Yerel Halkın Turizm Algısı ve Turizmin Gelişimine Yönelik Tutumlarının Kişilik Tiplerine Göre İncelenmesi: Rize Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinin uygulama kısmına veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma bilimsel bir amaçla yapılmakta olup, araştırmanın amacına ulaşması özenle vereceğiniz cevaplarla sağlanacaktır. İsim beyanına gerek olmamakla birlikte araştırmaya yapacağınız katkılardan dolayı şimdiden teşekkür eder, gösterdiğiniz ilgi ve yardımdan dolayı şükranlarımızı sunarız.

Ozan Güneş GÜNDOĞDU

ozangunes_gundogdu19@erdogan.edu.tr

Doç. Dr. Eren ERKİLİÇ

eren.erkilic@erdogan.edu.tr

Ardeşen Turizm Fakültesi

1. Cinsiyetiniz: () Erkek () Kadın
2. Yaşınız: () 20 ve altı () 21-30 () 31-40 () 41-50 () 51 ve üzeri
3. Medeni Durumunuz: () Evli () Bekar
4. Aylık Gelir Düzeyiniz: () 2324 TL ve altı. () 2324-3000 TL () 3001-4000 TL () 4001-5000 TL () 5001 TL ve Üzeri
5. Meslek: () Turizm ile ilgili () Turizm ile ilgili değil
6. Doğum Yeri: () Rize () Diğer
7. İkamet Süresi: () 1 yıldan az () 1-5 yıl () 6-10 yıl () 11-15 yıl () 16-20 yıl () 21 yıl ve üzeri
8. Turistler ile iletişim kuruyor musunuz?: () Evet () Hayır

EK-1 (Devam). Anket formu

Sayın Katılımcı, lütfen aşağıda belirtilen ifadelere katılma derecenizi, aşağıda verilen puanlamaya göre sizin için uygun olan seçeneği işaretleyerek belirtiniz. 1= Kesinlikle katılmıyorum 2= Katılmıyorum 3= Ne Katılıyorum ne katılmıyorum 4= Katılıyorum 5= Kesinlikle katılıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Turizm kültürel aktivitelerin gelişimini sağlamaktadır.	①	②	③	④	⑤
2	Turizm yerel halkın kültürel gelişimine katkı sağlamaktadır.	①	②	③	④	⑤
3	Turizm yerel halkın yaşam kalitesini yükseltmektedir.	①	②	③	④	⑤
4	Turizm yerel halkın eğlence, serbest zaman değerlendirme olanaklarını arttırmaktadır.	①	②	③	④	⑤
5	Turizm yerel halkın tutum ve davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir.	①	②	③	④	⑤
6	Turizm kültürel değerlerin yok olmasına neden olmaktadır.	①	②	③	④	⑤
7	Turizm yerel halkın turistik çekiciliklere ulaşımını zorlaştırmaktadır.	①	②	③	④	⑤
8	Turizm suç, fuhuş, uyuşturucu gibi sosyal problemlere neden olmaktadır.	①	②	③	④	⑤
9	Turizm geleneksel ürünlerin üretimini sağlamaktadır.	①	②	③	④	⑤
10	Turizm ekonomik kazanç sağlamaktadır.	①	②	③	④	⑤
11	Turizm yerel ekonomiyi desteklemektedir.	①	②	③	④	⑤
12	Turizm yerel halk için yeni iş fırsatları yaratmaktadır.	①	②	③	④	⑤
13	Turizm bölgeye daha fazla yatırım yapılmasını sağlamaktadır.	①	②	③	④	⑤
14	Turizm bölgedeki ürün ve hizmet fiyatlarını arttırmaktadır.	①	②	③	④	⑤
15	Turizm bölgede hayat pahalılığına neden olmaktadır.	①	②	③	④	⑤
16	Turizm yerel halk arasında ekonomik kazanç eşitsizliği yaratmaktadır.	①	②	③	④	⑤
17	Turizm doğal çevrenin korunmasını ve gelişimini desteklemektedir.	①	②	③	④	⑤
18	Turizm gelecek nesiller için çevre kalitesini iyileştirmektedir.	①	②	③	④	⑤
19	Turizm çevre bilincini arttırmaktadır.	①	②	③	④	⑤
20	Turizm tarihi bina ve yapıların korunmasını teşvik etmektedir.	①	②	③	④	⑤
21	Turizm çevre kirliliğine (toprak, hava, su) neden olmaktadır.	①	②	③	④	⑤
22	Turizm doğayı (bitkiler, hayvanlar, ekosistem) olumsuz etkilemektedir.	①	②	③	④	⑤
23	Turizm çarpık kentleşmeye neden olmaktadır.	①	②	③	④	⑤
24	Turizm kalabalıklaşma, gürültü kirliliği, trafik sıkışıklığı gibi problemler yaratmaktadır.	①	②	③	④	⑤
25	Turizmin daha fazla gelişimi için çaba sarf edilmelidir.	①	②	③	④	⑤
26	Turizm yatırımları artarak devam etmelidir.	①	②	③	④	⑤
27	Turizm gelişimini destekliyorum.	①	②	③	④	⑤
28	Turizm, toplumumuzun bir parçası olmaya devam etmelidir.	①	②	③	④	⑤

EK-1 (Devam). Anket formu

Sayın Katılımcı, lütfen aşağıda belirtilen ifadelere katılma derecenizi, aşağıda verilen puanlamaya göre sizin için uygun olan seçeneği işaretleyerek belirtiniz. 1= Kesinlikle katılmıyorum 2= Katılmıyorum 3= Ne Katılmıyorum ne katılmıyorum 4= Katılıyorum 5= Kesinlikle katılıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılmıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Konuşkan biriyim.	①	②	③	④	⑤
2	Başkalarının hatasını bulmaya meyilliyim.	①	②	③	④	⑤
3	Bir işi titizlikle yaparım.	①	②	③	④	⑤
4	Karamsar ve depresif biriyim.	①	②	③	④	⑤
5	Orijinal biriyim, yeni fikirlere açığım.	①	②	③	④	⑤
6	Çekingen ve içine kapanık biriyim.	①	②	③	④	⑤
7	Yardımseverim.	①	②	③	④	⑤
8	Bazen dikkatsiz ve umursamazım.	①	②	③	④	⑤
9	Rahatım, stresle mücadele ederim.	①	②	③	④	⑤
10	Birçok farklı konuya karşı meraklıyım.	①	②	③	④	⑤
11	Enerji doluyum.	①	②	③	④	⑤
12	Başkaları ile tartışma (sözlü kavga) başlatırım.	①	②	③	④	⑤
13	Güvenilir bir çalışanıam.	①	②	③	④	⑤
14	Gergin olabilirim.	①	②	③	④	⑤
15	Zeki ve derin düşünebilen biriyim.	①	②	③	④	⑤
16	İş konusunda şevkli ve hevesli birisiyim.	①	②	③	④	⑤
17	Affedici bir yapıya sahibim.	①	②	③	④	⑤
18	Dağınık biriyim, derli toplu değilim.	①	②	③	④	⑤
19	Endişeli biriyim.	①	②	③	④	⑤
20	Hayal gücüm kuvvetlidir.	①	②	③	④	⑤
21	Sessiz bir yapıya sahibim.	①	②	③	④	⑤
22	İnsanların güvendiği biriyim.	①	②	③	④	⑤
23	Tembel olmaya meyilliyim.	①	②	③	④	⑤
24	Duygusal açıdan istikrarlıyım, kolay kolay canım sıkılmaz.	①	②	③	④	⑤
25	Yaratıcı ve özgün biriyim.	①	②	③	④	⑤
26	Girişken ve iddialıyım.	①	②	③	④	⑤
27	Başkalarına karşı soğuk ve uzağım.	①	②	③	④	⑤
28	Başladığım işi yarıda bırakmam.	①	②	③	④	⑤
29	Dakikası dakikasına uymayan, huysuz biriyim.	①	②	③	④	⑤
30	Sanatsal ve estetik konular benim için önemlidir.	①	②	③	④	⑤
31	Bazen çekingen ve utangaç biriyim.	①	②	③	④	⑤
32	İnsanlara karşı düşünceli ve saygılıyım.	①	②	③	④	⑤
33	Yaptığım işleri hakkını vererek yaparım.	①	②	③	④	⑤
34	Gergin durumlarda sakin kalabilirim.	①	②	③	④	⑤
35	Rutin ve sıradan işleri yapmayı tercih ederim.	①	②	③	④	⑤
36	Dışadönük ve sosyal biriyim.	①	②	③	④	⑤
37	Bazen insanlara kaba davranabilirim.	①	②	③	④	⑤

EK-1. (Devam)

38	Planlar yapar ve bunları uygularım.	①	②	③	④	⑤
38	Çabuk heyecanlanır ve gerilirim.	①	②	③	④	⑤
40	Fikirler üzerinde düşünmeyi ve yansıtmayı severim.	①	②	③	④	⑤
41	Sanata karşı pek ilgili değilim.	①	②	③	④	⑤
42	Başkaları ile iş birliği yapmayı severim.	①	②	③	④	⑤
43	Kolayca dikkati dağılan biriyim.	①	②	③	④	⑤
44	Sanat, müzik ve edebiyata karşı ilgiliyim.	①	②	③	④	⑤



ETİK KURUL KARARI



T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU DEĞERLENDİRME RAPORU

Toplantı Tarihi : 27.10.2020

Toplantı No: 2020/127

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tezli Yüksek Lisans öğrencisi **Ozan GÜNEŞ GÜNDOĞDU** “Yerel Halkın Turizm Algısı ve Turizmin Gelişimine Yönelik Tutumlarının Kişilik Tiplerine Göre İncelenmesi: Rize Örneği” isimli projesi için çalışmalar yapmayı planlamaktadır. Bu çerçevede yürütülecek çalışmalar için izin talebi kurulumuzca değerlendirilmiş olup;

- ☒ Etik açıdan uygun bulunmuştur.
☐ Etik açıdan uygun bulunmamıştır.
☐ Etik açıdan önerilen değişikliklerin yapılmasıyla uygun bulunmuştur.

		Uygundur	Uygun Değildir*	Değişikliklerle Uygundur*
Prof. Dr. Ahmet İshak DEMİR	(Başkan)			
Prof. Dr. Yılmaz Geçit	(Üye)			
Prof. Dr. Alaattin KIZILTAN	(Üye)			
Prof. Dr. Ali Sait ALBAYRAK	(Üye)			
Prof. Dr. Hasan Ali ESİR	(Üye)			
Prof. Dr. Şevket TOPAL	(Üye)			
Prof. Dr. Zehra ASLAN	(Üye)			

* Uygun bulunmaması halinde gerekçelerini içeren bir raporun sunulmasını gerektirir.

* Değişiklik önerisini içeren raporun sunulmasını gerektirir.



Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fener Mah. Zihni Derin Yerleşkesi 53100 RİZE
Tel: 0. 464 223 81 00 Faks: 0. 464 223 63 28
www.erdogan.edu.tr